

LUCEAFĂRUL

*Revistă pentru literatură,
artă și știință.*

Octavian Goga . . .	E sărbătoarea bătrâneții.	Carmen Sylva . . .	Cum s'a petrecut aniversarea mea de 60 de ani.
Marilina Bocu . . .	Regina.	Gh. P.	Plugușorul (colindă).
Carmen Sylva . . .	Poetul (poezie) (Trad.)	I. N. Pârvolescu . . .	Sbucium (poezie).
Carmen Sylva . . .	Cea mai frumoasă zi a anului.	I. Agârbiceanu . . .	Arhanghelii (roman).
Carmen Sylva . . .	Gândiri și reflexiuni.	I. Agârbiceanu . . .	În casă de om sărac.
Carmen Sylva . . .	Regina (poezie) (Trad.)		

Cronici: I. B.: Trei instituțiuni de artă. Dr. O. Ghibu: Un semicentinar. Însemnări: Carmen Sylva. Vieaja și operele Reginei Elisaveta. Monumentul lui Aurel Vlaicu. † Ion Kălinderu. † Elisa Bengescu. Anul 1913. Cartea de Aur. Spicuirii...

Ilustrațiuni: Regina Elisaveta a României. M. L. L. Regina și Regele României. Regina Elisaveta la masa de scris. Familia regală. M. L. L. Regina și Regele. În fața castelului Peleş. N. Grigorescu: Carmen Sylva. Castelul Peleş. Carmen Sylva între artiști.

Apare de douăori pe lună

REDACTOR: OCTAV. C. TÂSLĂUANU.

5 Decembrie v. 1913.

Nr. 24.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ ILUSTRATĂ PENTRU LITERATURĂ, ARTĂ ȘI ȘTIINȚĂ.

APARE SUB ÎNGRIJIREA UNUI COMITET DE REDACȚIE.

Colaboratori: I. Agârbiceanu, D. Anghel, Z. Bârsan, I. A. Bassarabescu, G. Bogdan-Dulcă, Dr. T. Brediceanu, Dr. C. Bușan, Al. Cazaban, I. Ciocârlan, V. Cioflec, D. N. Clotori, Al. Ciura, Otilla Cozmuța, Maria Cunțon, Dr. Silyiu Dragomir, I. Duma, Victor Eftimiu, I. Enescu, Aurel Esca, Elena Farago-Fatma, Em. Gârleanu, Dr. Onisifor Ghibu, Octavian Goga, Eugen Goga, Ion Gorun, A. Herz, Constanța Hodoș, I. I. Lăpădatu, E. Lovinescu, Dr. I. Lupaș, Liviu Marian, Dr. I. Mateiu, Octav Minar, Corneliu Moldovan, Dr. G. Murnu, D. Nanu, V. C. Osvadă, I. Paul, Cincinat Pavelescu, H. P. Petrescu, Ecaterina Plițș, Gh. Popp, Dr. Sextil Pușcariu, Dr. P. Roșca, G. Roțiță, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, M. Săulescu, M. Simionescu-Râmniceanu, V. Șorban, I. U. Soricu, Victor Stanciu, Caton Theodorian, D. Tomescu, Lazar Triteanu.

ABONAMENT:

Ediția simplă

În Austro-Ungaria:

1 an . 20 cor., 6 luni . 10 cor.

Pentru preoți, învățători și studenți:

1 an . 16 cor., 6 luni . 8 cor.

În România și străinătate:

1 an . 26 cor., 6 luni . 13 cor.

Reclamațiile sunt a se face în curs de 14 zile după apariția fiecărui număr. Pentru orice schimbare de adresă se vor trimite 30 bani în îndreptul postale.

Abonamentele, plătite înainte, sunt a se trimite la adresa:

Adm. rev. „Luceafărul“, Sibiu (Nagyszeben).

Ediția de lux

În Austro-Ungaria:

1 an . 26 cor., 6 luni . 13 cor.

În România și străinătate:

1 an . 32 cor., 6 luni . 16 cor.

Cunoscutele și bine apreciatele **calendare** din editura W. Krafft în Sibiu pe anul 1914:

Amicul poporului, anul al 54-lea întocmit de I. Popovici, ca totdeauna așa și acum aduce articole originale dela scriitorii noștri de frunte și ilustrațiuni frumoase. În frunte are portretul neuitatului nostru aviator, Aurel Vlaicu, mort în 31 August. Totasemenea ne dă portretele poetului Șt. O. Iosif și a criticului Il. Chendi cu câte un articol despre aceștia. Aduce un articol scurt, dar foarte cuprinzător de N. Iorga, apoi despre Dr. D. P. Barcianu de Dr. I. Lupaș și un articol despre noul episcop gr.-cat. al Lugojului, Dr. V. Frențiu de Al. Ciura ș. a. Apoi istoria războiului balcanic cu numeroase ilustrațiuni și tratatul din București; Sematismul Românilor din Ungaria, etc. E cel mai serios și bine îngrijit calendar dela noi cu material bogat și de valoare. Prețul 70 fileri.

Poznașul, popularul calendar umoristic al lui Ermil Borcia, ajuns în anul al 19-lea. Cunoscutul umor al lui Haralamb Călâmăr ocupă întreg calendarul, merit să alunge uritul și gândurile rele. Când ești mai năcăjit, ia o doză de Poznaș, și-ți va trece de năcaz. Prețul 60 fileri.

Mai departe:

„Lumea ilustrată“, cel mai bogat și frumos ilustrat calendar din România. Prețul cor. 1.50.

De vânzare la librăria lui W. Krafft în Sibiu

Expedierea se face mai ușor trimițându-se banii înainte, adăugându-se
expediarea francată eventual încă 25 fil. pentru taxă

EUGEN AFARIE

Orice reproducere fără indicarea izvorului e oprită.

E sărbătoarea bătrâneții...

E sărbătoarea bătrâneții în care-un zâmbet de regină
Ne spune azi cea mai curată poveste-a firelor cărunte,
E-a tinereții sărbătoare la care-o lume azi se 'nchină,
Căci niciodat' zăpada vremii n'a nins o mai senină frunte...

O ploaie de lumină albă în larguri de pământ se 'mparte,
Magia versului coboară din preajma unui tron de aur,
Și ne 'ntrebăm în clipa asta ce-ți strălucește mai departe:
E oare steaua ta regală, ori e cununa ta de laur?..

De lângă Rinul care-odată urzea visarea ta bălaie
Și pân' la marea ce răsfrânge acum argintul tău din plete,
În case cu tavanuri scunde te simte-a inimii bătaie,
Pe Tine care-ai fost crătasă durerilor nemângăiete...

De-aceea vin din munții vineți cu creștetul înfipt în stele,
Din câmpuri cu sclipiri de seceri, de grâu și de oftaturi pline,
De-aceea vin să ție praznic atâți bătăuți de zodii rele...
— Nu te miră că 'n ziua asta ne îndreptăm și noi la Tine!..

Din țara unde numai basmul ne spune că mai sunt crăieșe,
De unde buzele-ar fi mute, de n'ar fi cântece de jale,
Din țara unde-un giulgiu de moarte încet de-atâția ani se țese,
Azi zboar' un vis muiat în lacrimi la pragul bătrâneții Tale.

Tu care-ai plâns amarul lumii 'l auzi cum bate la fereastră,
Simți câte doruri nerostite din glasul năbușit te chiamă,
Tu știi că pravili nu ne lasă să-ți zicem azi regina noastră,
Poetă ce-ocrotești orfanii, primește-ne să-ți zicem mamă.

Octavian Goga.

22 OCT 2019

Regina.

O văd prin lumina fermecătoare a amintirilor copilăriei. Eră în ziua împărțirii premiilor școlare și noi copiii celei de-a doua reședințe regale eram fericiții aleși a fi încoronați de augusta mână a Reginei.

Între brădet în profusiunea albastră a miotisului, muzica intonă salutul încoronării, pe când sute de priviri ne săgetau cu admirație, urmărind pașii noștri sfioși, până la treptele tronului regal, improvizat în mijlocul naturii. Acolo, Regina așeză pe capetele noastre cuminți cununi albe de steluțe sălbatece, culese de păstori, de prin vârfulurile munților. Și inimile noastre micuțe băteau să se rupă, sub gestul mângâietor al zânei aceleia bune, zâna pădurilor, cum o chemam noi, în zilele când, rătăcind prin fundul văilor, o zăream coborînd din înălțimile stâncilor, sveltă și vioaie ca o căprioară, venind să ne ocrotească minunea coșulețelor noastre încărcate cu fragi, de frica ursului, ce ne speria gândurile, — zâna darurilor, atunci când ne coperea cu bunătați și vorbe frumoase, făcând să ni se îmbujoreze chipul sub acea mândră emoție a copilăriei.

Așa mi-o aduc mai ades aminte, pentru că așa o vedeam mai cu drag pe Regina noastră, atunci, când mintea mea de șapte ani se munciă să deslușească, pentru ce sub cerul senin, ce sărbătoreă atât de radios încoronarea noastră, în mijlocul naturii aceleia așa îmbelșugat de frumoase, printre himnurile muzicilor și uralele mulțimei, Regina plângea, sărutând cu foc căpișoarele noastre blonde.

Mai târziu, poveștile Peleşului ne-au lămurit taina, zâna pădurilor noastre, Carmen Sylva, ne-a spus, pentru ce sună campanulele, clopoșei albaștri ai pajiștilor. Campanulele sună în adierea zefirului și numai mamele aud chemarea lor. Mamele se duc și caută atunci printre clopoșei albaștri-violeți, unde fiecare își găsește copilașul ei. Campanulele ce înfloresc în fiecare vară, așa de frumos, prin poienile Peleşului, au sunat odată și pentru Regina României și acolo a găsit ea o prințesoară blondă, ruptă din raiu. Dar Peleşul, copilul sălbatec, a văzut-o, căci ochisorii ei

albaștri s'au oglindit așa de adânc și așa de frumos în apele lui! Și Peleşul a îndrăgit-o mult. Odată, copilița greu bolnavă oftă mereu de dorul Peleşului, vreau să văd Peleşul, duceți-mă la Peleş, strigă ea și Peleşul a luat-o și a dus-o cu el departe, departe și ea nu s'a mai întors.

Atunci am înțeles plânsul Reginei în zilele frumoase de sărbătoare a copiilor, durerea zâmbetului ei veșnic și lacrămile ce străluceau totdeauna în adâncul ochilor albaștri, ai zânei pădurilor noastre, ce urmărea mereu, cu acelaș dor nestămpărat, fiecă pleată blondă, colțișorul unei rochițe fluturate în vânt, drăgălășia negrită a fiecărei mișcări de copil.

Durerea aceasta netămăduitoare, golul imens ce l-a săpat în sufletul mamei fermecătoarea copilița plecată în raiul florilor de unde fusese desprinsă, a îmbelșugat izvorul puternic al simțimentelor ei alese și din sufletul adânc rânit, în cel mai scump sentiment, din prisosul acelei extraordinare iubiri necheltuite, s'a revărsat din plin acea binecuvântată dragoste pătrunzătoare, cu care a învăluit ea țara, poporul său și tot ce trăește aproape și departe de ea, făcând din Regina României cea mai duioasă poetă a iubirei și a durerei, Carmen Sylva.

Cine a cunoscut de aproape pe Regina României, nu o mai poate uita niciodată. Cu grația simplă, firească, ce o pune în largă îmbrățișare cu care mângăie un copil, cu aceeaș grație plină de bunătațe primește ea pe toți ceice au fericirea să i se apropie. E ceva neobișnuit de plin de atragere în gestul unic al chemării iubitoare, din privirea duioasă, cu care te îndeamnă, din întreaga ființa ei, ce respiră o blândeță plină de farmec, o sublimă bunătațe, gata să te încălzească din primul moment într'o supremă și neprețuită ocrotire.

E atâta putere de expresie în trăsăturile feței aceleia delicate, atâta senin neturburat pe larga frunte boltită, ce pare că-ți comunică deodată toată pacea intensă a înaltelor gânduri, ce plutește deasupra suveranei iubiri cu care privește ea tot ce o încunjoară. Și cât suflet pune ea în toată această iubire!

Privirile încărcate de durere ale suferinzilor, amara desmoștenire a tuturor infirmilor, sbu- muza și durerea, fericirea și brațele întinse ale copilașilor fără ocrotire, aceasta este atmosfera

Regina Elisaveta a României.

ciumul neconținut al celor slabi și fără ajutor, somptuosului cabinet de lucru al Reginei, unde curata și luminoasă întrupare a tuturor artelor, gândește și veghează poeta și domnișoara.

O înaltă regiune de pace și liniște sufletească par'că plutește acolo, în interiorul acela cald și colorat de artă rafinată și te întrebă — după ce ai străbătut lungul șir de săli și galerii mărețe, unde portretele micii principese îți surâd și te cheamă cu azurul ochilor ei de înger, sângerându-ți inima, cu toți spinii tragediei aceleia regale, — prin ce supranaturală putere de înțelepciune găsești în fața ta femeia calmă și plină de dumnezeiască răbdare, gata să te înțeleagă și să te încălzească mereu, cu tot sufletul ei! Privești pe Regină și 'n înfățișarea, născută, mândră și majestoaasă, în apariția aceasta de preoteasă a templelor magice, în largă-i haină albă, cu lungul văl ce-i înfășoară tâmplele, găsești, pe monaha modestă, ce și-a îngropat deapururi podoabele și suferințele, pentru cununa supremei resemnări, ce a lăsat să trăiască în ea adevărata ființă, pe cea desăvârșită.

Regina României și-a închis în fundul scri-nurilor uitate toate podoabele capului ei încoronat. Din primăvara când, în parcul Cotrocenilor, odată cu cei dintâi ghiocci, într'un tufiș de sălcii albe marmura unui mormânt proaspăt, Regina, care în locul stemei îndiamantate a coroanei regale își prinsese pe frunte cununa tristă a părului ei alb și de durere, Regina încetase să trăiască și pentru că mamei nu-i rămăsese decât florile veștede ale unor cununi moarte cu care avea să-și înlănțue aducerile aminte, poeta s'a ridicat

și-a glăsuț durerei de mamă să tacă pentru totdeauna, pentru că fericirea unui neam întreg așteptă mâna ei mângâietoare, comoara sufletului ei rar.

De atunci, preoteasă credincoasă, ea a întreținut cu sfințenie focul sacru al poporului său, a cărei bună inspirație, înger păzitor și mamă duioasă i-au fost mereu, cu aceeași neoboseală și neprețuită iubire.

La templul înfrumusețat de mureșu-i sacrificiu, căreia anii i-au adăugat jertfele cu roadele-i bogate, septagenara Regină privește fericită darurile simple ale simțemintelor de recunoștință, pe care marele său copil de suflet, poporul românesc, vine să i le aștearnă la picioare, cu toată smerenia modestiei lui de copil iubitor și supus, așa cum l-a învățat dragostea ei ocrotitoare, să fie.

Ea zâmbește, pentru că fericirea ai lor săi e mare astăzi, zâmbește mai puțin dureros ca altădată, cuprinsă în valurile bucuriei recunoscătoare, cu toată tinerețea sufletului ei, care rămâne mereu frumos. Dar ca totdeauna la zile mari, Regina României nu uită că singurele ei podoabe nestemate sunt boabe de mărgăritare, mari, albe și strălucitoare, cari curg în șirag, plâng și râd ai lor săi, iubiți și se prefac pe neștiute, din lacrimi împietrite, 'n stana mută a durerei, care va rămâne, odată și odată, adevăratul și neperitorul monument al Reginei României.

Marilina Bocu.

Poetul

de Carmen Sylva.

Și dacă n'ai plâns niciodată
Tu cântăreț nu poți să fii...
A lacrimilor rouă cruntă
Prefă-o 'n zori trandafirii.

Ciopळेte harfa ta din crucea
Sub care policnești în mers,
Ca văjăitul spadei grele
Să-ți sune 'ndureratul vers.

Adună strunele sfărmate
De care sufletul ți-e plin,
Pe harfă 'ntinde-le, ... să-ți sune
De bucurie și de chin.

Las' să răsunе 'n lumea largă
Ce este scris a răsună:
Din rujele scăldate 'n sânge
Mănunchiu frumos vei adună.

Ești suferința lumii 'ntreagă,
Durerile cu drag le-aleg...
Abia când nu mai poți tu plânge —
Ajungi un cântăreț întreg!

Trad. de Șt. O. Iosif.

Cea mai frumoasă zi a anului.

Vreau să povestesc zilele mele de Crăciun, caută să le înfrumsețeze, — chiar naiv, cari, din ce în ce, au fost mai mohorite. cu „prăjituri de Crăciun“; spre acelea

M. L. L. Regina și Regele României.

Mai întâiu, în depărtare, cele din copilăria mea, pe care toată lumea în juru-mi când îmi întorc gândul, lacrimile mă podidesc...

În sfârșit, și foarte de timpuriu, a trebuit să părăsesc scumpu-mi loc de naștere. Dar nu poate cineva, de azi până mâine, să ajungă prințesă în Orient, suverană a unui popor înrudit cu rassa latină; nu, fără voia mea, am rămas, până în adâncul sufletului, fiica țarei renane, întocmai cum suveranul, al cărui tron

multe crude amintiri se deșteptară într'ânsul înaintea acestui chip dureros și blând!...

Câțiva ani în urmă, această mumă venerabilă văzuse plecând fiică-sa să domnească în Portugalia, cu dorul entuziast de a se devota patriei celei noi și soțului. Și murise acolo, departe, la douăzeci și unul de ani, răpită de moarte, în trei zile, — de altminteri, adorată azi ca o sfântă la Düsseldorf și Lisabona. Și în anul acela, aceeaș mumă a fost silită să zică adio celor doi fii ai săi, unul acoperit de trei răni și mort vitejește în bătălia dela Königgrätz; celalalt, tânărul prinț care eră acolo, pe vecie depărtat de dânsa, în regatul său oriental. Toate aceste păreau că se cetesc pe fața acestei mume adorate, care surădeă totuș în cadrul ei, cu acea resemnare grațioasă și liniștită, pe care și'iu s'o păstreze vieața întreagă.

Peste trei ani celebram, pentru întâia dată, Crăciunul împreună, prințul și cu mine, de curând căsătorii, în palatul nostru de exil. Și-mi aduc aminte că i-am dus în cameră un pom micuț și, sub acest pom, nimic alta decât un legănel, cel mai mic pe care-l putusem găsi; căci tremuram încă să nu fie o himeră scumpa nădejde simbolizată prin legănelul acela.

La al doilea Crăciun al nostru, copila noastră eră față, încă prea mică, ce-i drept, spre a părea altfel decât mirată.

O criză ministerială ne turbură serbarea intimă, deoarece prințul, oprit de grave datorii, putu să vie lângă noi abia în clipa când licărirea lumânărilor mureă între ramuri. Aveam, totuș, de data asta prilej de bucurie: un copil eră între noi, — nu eră băiat, e adevărat, dar se părea că mulți fii puteau încă să ne sosească și multe fetețe. Astfel eră cel puțin părerea medicului, care îmi vorbise de opt sau nouă copii. Și-mi aduc aminte zâmbetul său când păru a găsi că atâția ar fi abia de ajuns.

Regina Elisaveta la masa de scris.

am venit să-l impart, exilat și el, a rămas un fiu al munților prăpăstioși.

Cel dintâiu Ajun de Crăciun, pe care îl petrecu în noul său regat tânărul prinț, ce aveă să-mi fie soț, fu un Ajun mai mult trist. Persoanele din jurul lui așezaseră pentru seara aceea, într'o odaie a castelului, un portret al mumei lui, adus din Sigmaringen. Și când îl conduseră în fața scumpei icoane, lacrimi curseră pe obrajii fiului stingher. Căci

Un lucru totuș ne-a fi fost veșnic supărător în viața noastră orientală: Crăciunul și toate serbătorile cad totdeauna cu douăsprezece zile mai târziu ca în Apus, așa că nu puteam niciodată să ne gândim că le serbăm la aceeași oră cu prea iubiții noștri din depărtare, ci mult timp după dâșii și atunci când ei aproape le uitaseră. Această deosebire de date ne izolă și mai mult și, în vremea Ajunurilor noastre de Crăciun, ștersei atâtea lacrimi!... Dar se întâmplă adesea că zilele, pe cari le crezi dureroase, le dorești în urmă, ca pe cele mai bune din viață, când le privești mai târziu în negura trecutului...

Al patrulea Crăciun al nostru, în pripa unei plecări, trecu aproape nebăgat în seamă, cu toate că tot eră între noi copila, acum crescută, ființă care știă să priceapă toată bucuria noastră, în mijlocul vieții noastre oficiale, așa de grea și de împovărată.

Singur al cincilea Crăciun al nostru fu de o frumusețe strălucitoare; de departe, în adâncimea, în care anii l-au cufundat, îmi pare că luminează încă noaptea vieții mele... Neuitatul Crăciun avu loc în acel frumos an 1873, când pentru prima dată dela căsătoria mea îmi revăzui patria și când mă dusei să arăt acolo pe drăguța mea de copilă, despre care lumea spune că-i Ondină. În timpul lungii călătorii, ea întrebă mereu, la fiecare fluviu, pe care-l zăreau tinerii ei ochi: „Asta e Rinul mamei?”... Treizeci de ani au trecut peste aceste amintiri și d'abiă am curajul să vorbesc de ele... Am transcris, în introducerea Rapsodului Dâmboviței, toate drăgălașele lucruri ce se îmbulzeau pe buzele ei ca o poezie pură, așa încât ziceam adesea atunci: „Copilul meu este singura-mi poemă bună!”

O, da, a fost adevărată și duioasă sărbătoare de Crăciun, aceea pe care am serbat-o în fericitul an 1873! Mulți invitați, multe fete tinere, toate fetițele dela orfelinat și dela

copiii găsiți! Și, în mijlocul lunei acesteia, îngerășul astăzi sburat, care, în seara aceea, părea că are aripi, așa lunecă fără să atingă pământul priure umilele sale prietene de un ceas!

Familia regală.

I se dăruise o trăsurică, și ceilalți copii o traseră cu ea prin sală: adevărat echipaj de zână!... Din fundul depărtării trimite încă raze seara aceasta în noaptea ce s'a lăsat acum asupra vieții mele!

În 1874 sosi prima dintre lugubrele noastre zile de Crăciun, după ce zâna cu echipajul copilăresc ne părăsise pentru vecie. Ne închipuisem că ne va fi cu puțință să suferim acest Crăciun, mulțumită deosebirei de Ca-

lendar, spunându-ne că nu este adevărata seară, adevăratul Crăciun dela noi, de acasă; dar nu izbutirăm să ne amăgim. Ne hotărîrăm să trecem în tăcere ajunul ăsta. Lăsați deci pe Rege să lucreze și mă așezați la birou-mi solitar ca să încerc să-mi înșel durerea, dându-i o formă cântată: scrisei în noaptea aceea, una după alta, cinci poeme, cari sunt înserate, în parte, în „Odihna mea”: „Pentru ochii frumoși”; „Nu vă fie teamă să vorbiți de copii”; „Ajun de Crăciun”; „Cătră îngerii Crăciunului”; „Mi se pareă că lumea e a mea”.

De atunci, Crăciunurile cele posomorite se urmară. Cine oare ar fi putut să ni le mai lumineze, când ea plecase, zâna mea? ... Și niciodată ea n'a voit, de-acolo de unde se află, să ne trimită alt copil, ca și cum s'ar fi temut c'o să ne mângâie prea mult de plecare ei. Ah! putea totuș să ne trimită mulți — frațiori și sorioare, — pierderă să ar fi rămas tot aceeaș rană, etern sângerând, spaimântătoare sfășiere, de care nu poți niciodată să te vindeci. Doamne, să n'ai decât un copil, numai unul, să-l pierzi, și să nu mai ai altul niciodată!

Urmară unul după altul pentru noi Crăciunuri jalnice. Și, pentru a nu măhni, colo departe, în jurul pomului lor, pe prea iubiții noștri rămași în patrie, niciodată nu le-am scris că noi nu mai serbăm această seară; niciodată nu le-am spus că ne încercam să uităm această dată, ca și cum ar fi fost ștearsă pentru totdeauna din calendar.

Timp de mai mulți ani îmi fû chiar cu neputință să asist în ziua aceasta, într'un liceu sau altă școală, la o împărțire oarecare de daruri copiilor. De altminteri le eră milă de mine: nu-mi cereau ceva peste puterea omenească.

Se întâmplă de asemeni că ajunsei ca paralizată, din pricina crudei și totdeauna tăcutei dureri; multă vreme îmi fû foarte greu să mă mișc, îndurând mari suferințe la cea mai mică siliță ce făceam ca să umblu. Din pricina acestei groaznice supărări, că nu mai aveam copii, sănătatea mea se nimici; totuș așteptam mereu, împotriva oricărei speranțe, că Dumnezeu o să-mi dăruiască altul... dar anii treceau, și Crăciunurile se perândau tot

mai negre. Niciodată nu vorbeam, Regele și cu mine, de această speranță veșnic neimplinită. O dragoste mare reciprocă nu îngăduie, într'o existență așa de muncitoare ca a noastră, să se vorbească de ceea ce paralizază toate puterile; și, astfel, ne deprindeam să fim unul lângă altul cu arzătoarea rană, pe care nu îndrăznești s'o atingi de teamă să nu mori, făcând-o să sângere prea mult.

Se întâmplă după aceea că trebui să văd încă odată sărbătoarea Crăciunului la Segenhaus, în locuința familiei mele, pe țărmurile Rinului, chiar acolo pe unde echipagiul zânei mele trecuse așa de voios odinioară, tras de fetițele dela școală. Eră pe vremea, când lăncezeam, bolnavă, calomniată, desprețuită și părăsită. Pusei să mă ducă cu jilțul până la orgă, pentru a-mi luă locul meu vechiu de copilă și de fată tânără și să cânt, ca altădată, în timpul serbărilor de familie... Aceste Crăciunuri ale copilăriei mele și ale primei mele tinereți, este drept, ar fi trebuit pe ele să le istorisesc întâiu. Adesea ele nu lăsară nimic de dorit ca tristețe, între altele acelea pe cari le-am descris în Vieța lui Otto și la cari au luat parte tatăl și fratele meu, amândoi aproape de moarte și amândoi știind. Aveam obiceiul să le începem, Crăciunurile acestea de odinioară, printr'un coral intonat pe întunec și prelungit apoi când lumânările se aprindeau din toate părțile pe ramurile pomului. Deci, întorcându-mă la Segenhaus, după atâția ani, și stând înaintea orgei, în fotoliul meu de bolnavă, voiam ca totul să se petreacă întocmai ca în timpul tinereții mele și începui să cânt în mijlocul întunecimei. Unde se găseșc cuvinte spre a spune neliniștea ce înduram, cu cât luminile din toate părțile începeau să scânteie? Și totuș, pentru cei cari erau acolo găseam puterea de a zâmbi.

Când mă întorsei aici, trei ani după aceea, furăm invitați la serbarea de Crăciun a altora, căci în vremea absenței mele o femeie tânără sosise la palat, doi copii se născuseră. Și când văzui capetele lor blonde sub pom, mă rugai în gând: „Dumnezeule bun, nu mă părăsi! Nu pot, nu, nu pot! E mai presus de puterile mele!”

Dar Dumnezeu nu ne părăsește și el ne învață să zâmbim pentru acei, pe cari îi iubim,

când inima grăește cu putere și când buzele se înfioară pentrucă vrem să alungăm lacrămile.

Încercarea a trecut acum și sunt gata să reapar, peste douăsprezece zile, în mijlocul scumpilor copilași, ca o adevărată bunică desmierdătoare, înaintea căreia se răped cu brațele deschise, pentrucă aduce totdeauna cu dânsa ceva bun, vreun dar drăguț. Dar înțeleg ei oare, drăgălașii copii, ce sentiment de maternitate îngrijată și stăpânită este în fiecare desmierdare ce le-o dau, în fiecare

I-am trimis un pom de Crăciun cu tot felul de daruri și am rugat să mi se repete tot ce va zice la primire.

Ca multe altele, cari au suferit ca mine, am încercat, să adorm și să farmec durerile mele, descriindu-le; masa mea de scris a fost unul din cele mai sigure refugii ale mele.

Acum toate acestea sunt înapoi și s'au cufundat într'un trecut depărtat. Voiu atinge în curând șasezeci de ani. De când eram de douăzeci de ani, totdeauna mi s'a părut că,

M. L. L. Regina și Regele. În fața castelului Peșeș.

privire și în fiecare sărutare?...

De curând legănam la pieptul meu, în ospiciul damelor engleze, un copil găsit; un sărman martir, mereu bolnav, care îndurase crude suferințe; dânsa voiă cu orice preț să mă vază, pentrucă simțise mare consolare, cetind scrierea mea „Vieța fratelui meu” și mi-a adus ca dar cea mai prețioasă bogăție a ei: o icoană a sfintei Elisavete. Căpșorul ei, cu ochi frumoși și întunecoși, în mijlocul obrazului palid ca ceara, și l-a răzâmat de pieptul meu. Și aceasta mi-a plăcut și mie ca și ei. „Ce păcat, zicea dânsa puțin după aceea, că regina nu e muma mea! Dânsa ar fi fost bună pentru mine!”

odată ce voiu ajunge la această vârstă, patimile se vor astâmpără pentru a lăsa să mi se coboare în inimă o seninătate mare. Și trebuie să fie adevărat; știu că trebuie să fie la această oră o liniște mare și solemnă, succedând agitațiunilor și durerilor, mai ales, dacă știm să facem abstracție de noi înșine, pentru a ne consacra altora în tot timpul ce ne mai rămâne de trăit.

Din acest punct de vedere al abnegațiunei, ar fi multe de învățat dela Rege, care nu s'a gândit niciodată la el însuși și care, prin aceasta chiar, e încă mai mare erou decât l-a făcut izbânda dela Plevna.

Pentru soția sa și pentru cei dimprejur

e un erou prin abnegația-i absolută și prin impersonalitate. Dânsul nu cunoaște ura, pentrucă nu atribuie nimic persoanei sale.

Dacă se scrie în contra lui, el zice liniștit: „Aceasta provine din situațiunea mea. Dacă aș fi un simplu particular, n'ar găsi de nevoie ca să fiu calomniat astfel“. Într'un timp, când nu i se respectă nici măcar un fir de păr, veni la mine într'o zi și-mi zise-râzând:

„Trebuie să fi făcut vreo greșală, nu știu însă care, dar sunt sigur c'am făcut una, deoarece cutare ziar m'a lăudat“.

Dar trebuie să fie cineva tot atât de înțelept și experimentat ca Regele pentru a pricepe până la ce punct lauda e cel mai rău lucru.

O! frumoșii, frumoșii șasezeci de ani cari se apropie.

Ingrați sunt oamenii, pe cari bătrânețea nu-i bucură. Acum, e adevărat, că te înalți în acest calm al sfârșitului, după ce ai fost aproape zdrobită de viață; nu te simți la dreptul vorbind printre cei în viață, mai de grabă plutești d'asupra lor ca un spirit mântuit, care observă fără a lua parte.

Adevăratul meu Crăciun e acum cel care mi se pregătește dincolo de stele.

Îl aștept cu bucurie și cu încredere, în așteptarea aceasta sunt ca un copil în întunec pe pragul unei uși închise, dar care se va deschide în curând, lăsându-l să intre în lumina cea frumoasă. Crăciunul meu va fi desigur mai frumos decât poate să fie orice Crăciun pământesc. Slavă Domnului, credința mea n'a cunoscut nici o urmă de îndoială, ea a fost în adevăr tare ca stânca. Adesea am zis: „Singura ființă, de care nu mă tem niciodată, e bunul Dumnezeu; căci el mă înțelege, el care m'a făcut așa cum sunt și care a decretat ca soarta mea să fie așa cum a fost“.

Aș fi voit, cu toate acestea, înainte de plecare, să descriu odată o existență ade-

vărată, cu sinceritatea cea mai grozavă. S'a scris așa de mult despre viața mea exteroară și se cunoaște așa de puțin viața mea intimă! Dar cine ar putea să-și povestească viața într'un chip care să pară tuturor exact? Nu apari aceeaș oricărui om și vecinului tău. Sunt alta pentru ochii cameristei mele, decât în ochii unei prietene; alta în ochii pisicilor mele, decât pentru acei cari mă cetelesc; alta pentru Români decât pentru Americani. Dacă aș fi avut timp să scriu această biografie, aș fi vorbit mai ales de copilăria mea; căci apucăturile dela începutul vieții noastre pe acest pământ explică totdeauna toată viața noastră ulterioară, și cred că omul nu se schimbă niciodată. În tot cazul îmi închipuiu că sunt tot aceea ca pe vremea când eram de trei ani. Mi se pare că simt încă tot, cuget întocmai ca în copilăria cea mai fragedă și că firea intimă nu mi s'a schimbat întru nimic prin experiența vieții. Experiența aceasta nu are decât foarte puțină influență asupra unui suflet adânc. Sunt, în fundul cel mai intim al firei mele, tot fetița mistică, care, când eră de vreo șase ani, se sculă într'o noapte în leagăn și deșteptă toată casa, pronunțând cu glas tare rugăciunea: „Cum să Te primesc, cum să Te întâmpin?“ Sunt încă tot așa de pioasă și pătrunsă de teama Domnului și luminată de dulci speranțe eterne, ca și în primii ani ai copilăriei mele, atunci când mama îmi spunea că cea mai frumoasă noapte de Crăciun e noaptea morții și că moartea e răsplata noastră cea mai măreață!

Aspir acum la acea singură și adevărată seară de Crăciun, pe care n'are s'o mai turbure nimic; cătră acea seară măreață îmi concentrez toată nădejdea și mă bucur melancolic de această așteptare cu un farmec nespus.

Carmen Sylva.

Gândiri și reflexiuni.

— La jubileul de 60 de ani. —

Wir sehen jetzt durch einen Spiegel in einem dunklen Wort.

Puțini dintre pământeni s'au bucurat de al șasezecelea an, ca mine. Când numărăm 20 de primăveri ardeam de dorul a mă găsi cu vieața în pragul anului al șasezecelea. Îmi închipuiam că acesta va fi limanul odihnei și al păcii și că vieața mea întâmpinată dela început de arătări furtunoase, liniștindu-se, va apune într'un amurg de vrajă. Vieața-mi este acum mai mult în doelnică și enigmatică până în sfârșit. Nu vieața se alină, ci sufletul. Nu vieața va fi mai prietinoasă, ci mai de grabă ochii, ce-o privesc. Te împaci cu ea ne mai luptând așa de crâncen împotriva sorții, pe care cerci a o stăpâni până ce te birue de câteva ori. Și într'adevăr, treci în resignare, inima nu o mai stășie mila, fiindcă te convingi că toți muritorii au să facă școala suferințelor.

În cei dintâi 30 de ani, mai totul am trăit ce este dat unui om a trăi: suferințe de tot felul, experiențe imbelșugate, tot ce mi-a fost ursit. Am început a povesti mai pe larg despre acestea, ca să înfățișez cu mulțimea legendelor, despre mine bine și rău grăitoare, purul adevăr. Cei din urmă 30 de ani i-am trăit în munci grele și năcazuri mari.

De-acî înainte pe neobservate mi se deschid porțile cerurilor, prin cari cei prea iubiți au intrat. Mă copleșește o astfel de lumină, încât întâmplările din jurul meu nu mă mai neliniștesc... Mi-am sprijinit în suflet o dispoziție spre bucurie, încât mă bucur de ziua de mâine, de ceasul ce vine, ca un copil; mă bucur de clipa ce se urzește, ca unul ce nu mai are dimineață. O floricea, o rază de soare, o față gingașă, frumoasă, un chip bătrân sfânt, o vorbă, un cântec, un acord, o frunză, o vietate, o străfulgerare, o binefacere... și atât de adese mă ispitesc, ori de avut-am în vieața mea multe decepții. Nici una! Niciodată! Căci Dumnezeu mi-a dat ochi de văzut și urechi de auzit. Și nu am așteptat dela nimenea mai mult decât

mi-ar fi putut da. Ba adeseori mi s'a dat mai mult decât așteptam. De atâtea ori îți amărăști vieața, fără cauză, prin aceea, că te opui a iubi pe oameni pentru că nu sunt așa cum ți-i închipuești în plâsmuirea ta ideală. Sunt atât de fericită, că m'a lăsat natura să văd în orice față numai frumosul și în fiecare caracter numai părțile nobile. Astfel de ochi mi-a hărăzit Dumnezeu. Pentru aceea în ochii mei nu sunt nici vrăjmași nici prietini, ci numai suflete.

Din dicționarul meu sunt șterse două cuvinte: familie și străini. Mi-a fost rânduit să-mi părăsesc familia spre a adopta un popor întreg, și familia ce trebuia să o întemeiez pe pământ s'a înălțat la cer. În calea mea străin nu întâlnesc, fiindcă toți îmi sunt ca și frați și inima mea e deschisă pentru toți. Copilul meu din cer mi-a îndreptat patria și poporul său și prin floarea bătrâneții a trebuit să-mi câștig dulcele nume de: „Mama Regină”. Mamă trebuia să fiu eu tuturor. Și ce așteaptă o mamă? Recunoștință? Recunoștința mi se dă mai mult decât merit. Pentru aceea nu cer un ban mai mult decât posedă fiecare și nici acela nu-l cer pentru mine, ci pentru cei cari pățimesc. Unul se milostivește, altul nici decăt, da, nu se poate jerti. Pentru ce să pretinzi atunci?

Unul e îndrăzneț și prin urmare sincer până în extrem; altul se tesește și nu spune bucuros adevărul, e însă foarte complezent și rezervat, fiindcă pe el însuș îl supără toate. Unul are o voință de fier, altul e fără voință, în schimb însă dispune de prevedere și cauciune. Dacă greșești în alegerea puterilor și condamni pe cel cu fantazia bogată să scrie la socoteli, ori dacă pe slujbașul sombru îl alegi de povestaș și mai adaugi: „acestea le poate face, dacă are vrere”, atunci vei întâmpina numai decepții. Dacă vom studia însă facultățile corporale și însușirile moștenite cum și calitățile spirituale, vom găsi fiecare unde este mai potrivit, ca lumina lui să radieze mai hotărît. De-acî provine, că nicicând nu găsesc pe cineva schimbat. —

Neavând nici o putere asupra împrejurărilor și referințelor, s'a întâmplat să fiu pe 10—20 de ani despărțită de aceia cari îmi erau dragi. Dăcă vrei să fii creștin nu ești în drept să ai simțăminte de simpatie și de anti-

N. Grigorescu: Carmen Sylva.

La prima întâlnire însă mi se părea că tot laolaltă am fost și vorbiam ca și cum am veni dintr'altă odaie. Oamenii pe cari nu i-am iubit, durere, nu i-am putut îndrăgi nici mai în urmă, cu toate că mă străduiam să-i iu-

patie. Și toți pământeni flămânzesc, ei sunt bolnavi, ei mor, și cei mai mulți sunt săraci și din cauza sărăciei nu ajung dezvoltarea îndeplinită. În sfârșit fiecare trăește spre folosul tuturor, fiecare să lase semenului său

posibilitatea ca să lumineze după puterea focului său. Unul e ca un foc de paie, altul foc artificial, celălalt o vecinic liniștită candelă într'o capelă, altul o rază de lână, unul un foc rătăcitor, altul un licuriciu, un cârbune, o făclie, un far. Puțini însă se apropie de lumina soarelui. Ferice de noi, cei cari întâmpinăm vreo rază de soare, sau chiar vom purta un soare în inimă, la care totul se desmiardă. Și această bătrânețe, lipsită de strălucire și sclipire, trebuie să fie un soare mare cald, sau cel puțin un cuptor bun, mare, care să dea căldură casnicilor, prietinelor și vrăjmașilor, călătorilor și creștinilor deopotrivă.

Intrasem odată ca copilă la o damă bătrână. Ea ședeă în razele răsăritului cetind din biblia sa și ascunzându-și ochelarii se întoarce spre mine cu un surâs plin de soare. Și surâsul acesta m'a petrecut luminându-mi vieața întreagă, singurul lucru de invidiat pe pământ. Un astfel de zâmbet cald, îndură-te Doamne și infiltrează în inima mea pentru restul vieții, ca toți ceilalți să gândească ce am cugetat: Dumnezeu te binecuvinteze „60 de ani” și bătrâneța cu toate bucuriile și bunătatea ei.

Carmen Sylva.

Regina

de Carmen Sylva.

Cum, Doamne, să mai pot și eu
Avea talent? Să pot și scrie?
Dreptate-ar fi să-mi dea chiar mie
Vr'un dar divin prea-dreapta soartă?
Prea mare-ar fi norocul meu!

Eu sunt doar' o Regină!

Eu, suflet bine educat,
Cum pot să simt mai omeneste?
Când nu mă 'nterezez, firește,
De-atâția mulți ce mă 'nconjoară
Frumos gătiți ca la palat.
Eu sunt doar' o Regină!

Și griji? Ce griji să am, ce zor,
Când am și haine cum îmi place,
Și ori și ce-aș dori pot face?
Eu nu știu ceasul morții, însă
De foame știu că n'am să mor,
Căci doară sunt Regină!

De ce v'ați pierde vremea voi
Cetind ce scriu? De geaba toate!
Abia când voi fi moartă, poate
Mă veți vedea ce-am fost, spre-a zice:
„A fost, aproape, om ca noi!
Păcat! a fost Regină!”

Nrui nu pot suferi să-mi spui
Pățis un adevăr vr'odată,
Beau vinul laudei ce 'mbată,
Iar în urechi spre-a nu 'nțelege,
Bumbațul lingușirii-l puia.
Eu sunt doar' o Regină!

Și versuri? Mă 'ncumet la scris?
Poetul trebuie, cât poate,
Să simtă și s'observe toate,
Trăind în vâlmășagul lumii
Iar eu trăesc în basm și 'n vis,
Căci doar sunt o Regină!

Toți strigă „ura!” în jurul meu,
Se 'nchină toți ca la icoană,
Pe cap, dorm noaptea, cu coroană
De aur, ziua stau pe tronu-mi
Zâmbind prea-grațios mereu,
Căci doar sunt o Regină!

Trad. de George Coșbuc.

Cum s'a petrecut aniversarea mea de 60 de ani.

În realitate, ea a început chiar noaptea. Iată cum s'au petrecut lucrurile:

Asistam la o miraculoasă reprezentație a miraculosului „Regele Lear“, cea mai miraculoasă dintre piesele lui Shakespeare, interpretată prin Novelli, cel mai miraculos tragedian. Cu piesele lui Shakespeare și se întâmplă cum și se întâmplă cu compozițiile lui Beethoven: întotdeauna mai mult îți place cea pe care ai auzit-o mai în urmă.

Astfel cea mai frumoasă, Regele Lear, se sfârși la ora unu după miezul nopții -- la noi teatrul începe numai la orele 9 -- și mă întorceam acasă de jumătate moartă sub povara acestei impresii puternice. Înainte de a deschide, însă, ușa atelierului meu, aud deodată muzică. Mă opresc o clipă. Uitasem cu totul de aniversarea mea. Într'adevăr, erau sunetele dulci ale unui automat muzical pe care îl dăruisem, mai de mult, camerei mele. Când intrai, camera eră luminată în mod strălucitor. Mă întâmpină parfum de flori și, în mijlocul florilor, pisicuțele mele împodobite cu pânglicuțe roșii și floricele, având un aier ceremonios, par'că ar fi fost conștiente de importanța momentului. Pe masă: darurile modeste sosite din patrie.

Mă podidiră lacrămile. Vai, nu mai vin lucrurile pe cari mama mi le trimetea de altă dată! Mi se trimisese și micul calendar care îmi venia întotdeauna din partea ei, ... dar nu mai veniau și rândurile ei. Cu toate aceste, l-am deschis numai decât. Obiceiul vechiu! Prima mea mișcare fusese întotdeauna să cetesc în el, în versuri, urările pentru un an întreg.

Printre daruri erau și papucii brodați prin elevii „Fundațiunii Otto“, create de mama mea în amintirea fratelui meu decedat, o fundațiune în care își primesc creșterea orfani și surdomuți. Pe urmă, mulțime de lucruri gătite de mâni scumpe: un abajur foarte frumos, în dantele, ale cărei fețe reprezentau instrumente de muzică. Ce încântător! Treceam din surprindere în surprindere, dar nu vedeam pe nimeni, până ce, deodată, mica mea camerieră răsare de sub masă, unde

se pitulase de o oră și jumătate, ca să nu scape întoarcerea mea și să pună în mișcare automatul de muzică. Își închipuse bine că eu nu-mi voi aduce aminte de aniversarea mea care începea. Nu mai aveam dispoziția de a mă culcă. Și cum -- de câteori mă întorc, seara târziu, dorm pe canapeaua atelierului, pentru a nu turburâ somnul dintâi al Regelui, care muncește fiecare zi până după miezul nopții -- nu aveă însemnătate la ce oră mă culc, ne-am înveselit multă vreme cu pisicuțele, punând mereu în mișcare automatul, pentru a nu întrerupe dispoziția aceasta fericită. Când în sfârșit m'am culcat pe canapea, a trebuit să mai cetesc multă vreme până să adorm. A fost atât de frumos!... Mai frumos decât oricând!

De obicei, darurile sosite din patrie le primiam numai când mă sculam, dimineața cătră 4 sau 5 ciasuri. Dar la unu după miezul nopții!... Ce să-i faci, eră aniversarea mea a 60-a! De 40 de ani încoace mi-o închipuiam ca ceva extraordinar. Trebuie, deci, să începă la o oră a nopții!

În două rânduri nu serbasem ziua aceasta. Odată eram în doliu adânc după mult iubita mea soacră, care fusese pentru mine un înger de bunătate; altădată, fiindcă mama mea nu mai putea să-și trimită urările de bine decât în chipul cum mi le trimetea acum: din adâncul inimii mele, prin o amin-tire de neșters.

De data aceasta n'aveă să se ivească nici un gând întristător. Totul eră luminos din ora dintâi. Când l-am trezit pe Rege, am început mulțumindu-i din nou pentru splendidul lui dar, sosit câteva zile înainte: un pian de Bechstein, primul meu piano-forte, după ce toți artiștii cari cântaseră la mine, în cursul anilor acestora, fuseseră nevoiți să se mulțumească cu micul meu pian arhizuat. Acest piano-forte fusese consacrat prin Emil Sauer și-și destăinuise deja sunetele dumnezeiești. Recunoștința mea eră, prin urmare, cu atât mai adâncă și mereu ziceam: E prea mult, mult prea mult! Regele, însă, zâmbia șiret și pretindea că este de-ajuns!

Când am sosit la dejun — cu întârziere, firește, pentrucă a trebuit să-mi miros înainte toate florile, să pun în mișcare muzica și să fac să joace pisicuțele mele împodobite — am mai găsit un dar: Un tablou splendid de contele Courten, pe care Regele mi-l cumpărase la Munchen. Dându-mi-l, îmi zise: „Îți dăruiesc visul tău!”

marea hală centrală care traversează cele două etaje și mă văitam că are să se prăbușească, — când deodată apare un cavaler, în armură de argint, urcând scările principale pe un cal negru. Flacări se reflectează roșii pe armura sa. Își ridică viziera, descalecă, vine drept la mine și-mi întinde mâna. Cavalerul avea barbă neagră!

Castelul Peleş.

Acest tablou este numit: „În galeria înaintașilor”. O încântătoare fată tânără, în picioare, gânditoare, în haine de bal, luminată viu de o lampă, — într’o galerie care se pierde în urma ei în lumina lunii. În fund, în penumbră, răsare viziunea unui cavaler, transparent dar totuș vizibil, care o urmărește cu priviri severe și dulci. E un tablou de-o poezie avântată.

Visul meu fusese tot astfel. La 8 Octombrie 1869, visam că mă găsesc în vechiul nostru castel, la Neuwied lângă Rhin, și castelul ardea în flăcări. Eu mă arunca în

Pe urma acestui vis am fost mereu tachinată, pentrucă mereu ziceam că n’am să mă mărit, — iar a vedea flăcări însemnează măritiș. Și, mai ales, ... cavalerul! Opt zile mai târziu, la 15 Octombrie, eram logodită. Când, mulți ani mai târziu, pentru întâiașdată am cercetat Sigmaringen, deodată am izbucnit în sala de arme: „Uite cavalerul meu!” A fost din partea Regelui o amabilitate extraordinară de a-mi reaminti visul într’un chip atât de gentil. Se vede bine că visul mi-a înfățișat un adevărat cavaler, nu-i așa?

Coșurile de flori începeau să se adune în

camera mea. Erau acum aproape 50, — o adevărată minune! Camera mea de muzică pareă o poveste. Eră o privesc mai frumoasă decât oricând! Acum intrau femeile cari mă încunjurau dela vârsta lor de 15 ani și ajunseseră în serviciul meu bunice. Veniau cu mâinile încărcate de flori și lucruri delicate, cu fața zâmbitoare. Apoi veni orchestra mea de patru care, ca surpriză, în loc de flori îmi dăruî un quatour de Beethoven și faimosul quatour a lui Haydn: „Gott erhalte Franz den Kaiser“. — Erau ascunși în mijloc de flori și, în vreme ce cântau, mereu sosiau alte flori și din nou altele...

Odinioară, la București găsiai numai două-trei mici buchete mizerabile; azi, îți poți închipui că ești la Nizza. Cele mai frumoase lăcrămioare, crini și garoafe. De ce nu poți prinde o astfel de strălucire într'un tablou? Sosiau munți de telegrame. N'am putut să le desfac pe toate. Până a doua zi dimineța scrisesem cele dintâi 111 răspunsuri de mulțumire, dintre cari unele, din nenorocire, mi-au fost înapoiate, pentru că un mare număr dintre urătorii de bine din modestie nu-și indicaseră adresa. Despre scrisori și poezii nu pot să spun încă nimic, pentru că și acum am înaintea mea un vraf atât de mare, încât vor trece zile până le voi putea citi toate. Între altele eră o scrisoare din Adelaida, în Australia, dela Societatea copiilor săraci „Sunbeam“, care aveă o sucursală botezată „Carmen Sylva“. Mai eră și o telegramă din Minneapolis, pe râul Mississipi.

Nu le pot povesti toate, ar fi mult prea mult. O astfel de dimineță de aniversare rămâne neuitată. Ea nu poate să piară. Par'că nici florile nu veștejesc.

Nimic nu eră ca altădată. De obicei aveam în jurul meu o mulțime de copii și nepoți ai celor cari de 30 de ani mă încunjură; acum veniseră cu două zile înainte, pentru a-l ascultă pe miraculosul violinist și compozitor, micul Florizel de Reuter. Acest copil ceresc ni-a încântat pe toți și lui am să-i mulțumesc dacă Crăciunul nemțesc a fost pentru mine o sărbătoare fără seamăn. Îi ridicasem un mic brăduț, pentru că se plânse că el n'o să aibă Crăciun. Acest mare muzician e încă numai un copil de 11 ani.

I-am pregătit daruri și l-am primit la orga mea. Voiam chiar să-i cânt o cântare, dar mi-am adus aminte că în aceeaș clipă în castelul de pe Rhin se intonează: „Ehre sei Gott in der Höhe“ — și n'am mai putut cânta.

Mititelul mi s'a aruncat în brațe și mi-a cuprins gâtul. Atât de bine eră! Apoi se puse la orgă și improviză câteva fugi pentru a mă îmbucură cu muzica lui. Adusese cu sine partiturele din „Siegfried“ și din „Walkür“. Mi-a cântat, din memorie, opera aceasta din urmă ce-o auzise la Varșovia, precum și o simfonie, compoziție proprie. Am mai cântat, împreună, cvartetul a cărui compoziție o terminase la București. Cântă ca un maestru și se bucură ca un copil. E singur în lume, singur cu mamă-sa, care i-a dat vieță, în America, 7 luni după moartea tatălui-lui, fără să-și deie seama ce copil a născut. Când îl vezi cu capul său de înger, plecat asupra vioarei, te gândești la un portret de Fiesole, iar când șade la pian, te gândești la Mozart și Haydn și ochii ți se umple de lacrimi de înduioșare.

Înainte de amiaza, însă, n'a trecut încă. Iată miniștrii. Domnul Sturdza îmi ține un discurs minunat, care mă impresionează cu atât mai mult, cu cât îl cunosc de 50 de ani. Fetița de 8 - 10 ani, eram la Bonn, unde Sturdza eră universitar și veniă adesea la părinții mei, cari se interesau mult de acest tânăr român de un patriotism arzător.

Apoi veni casa întregă, fiecare cu flori splendide și, la dejunul al doilea, a venit Prințul și micul nostru nepot Carol, care eră singur aici, fiindcă principesa Maria nu se întorsese încă din Coburg cu ceialalți copii. Regele a dorit ca micul Carol să închine în sănătatea mea. Carol roși, se încurcă și îngână: „În sănătatea ta!“ În schimb, însă, a ciocnit cu atât mai yiu cu paharul.

De obicei, în ziua aniversării mele se ține o reprezentație solemnă, o sărbătoare ce se dă pentru elevii tuturor școalelor, din toate clasele, — cam 1500 de elevi. De data aceasta îmi exprimasem dorința ca serbarea să fie suprimată, fiindcă, din nenorocire, în oraș eră răspândită febra scarlatină și-mi eră teamă să aduc copiii în contact pe unii cu alții. Autoritățile fuseseră nevoite să suspende cur-

surile în mai multe școale, așa că ar fi fost o crimă să expui copiii la o astfel de primejdie.

În zile mari, cum e ziua cununiei noastre sau ziua nașterii mele, întotdeauna mă surprindea o serenadă de-a tânărului nostru geniu Enescu. De data aceasta, însă, atât eră de muncit, încât nu ni-a trimis nici o

și erau a se luă hotărâri și mai frumoase. Toate damele acestea puteau să se bucure, împreună cu mine, de darurile lor de flori și să se convingă de grija cu care le tratam ca să le păstrez cât mai multă vreme. În multe rânduri am reușit să duc flori dela București la Monrepos și dela Monrepos la București. Așa s'a sfârșit ziua aceata frumoasă.

Carmen Sylva între artiști.

compoziție nouă și ne-am înveselit cu una dintre cele vechi.

După amiază, am avut o ședință a marelui mele Societăți pentru protejarea săracilor. Societatea aceasta are menirea de-a veni în ajutorul celor mai săraci prin distribuirea de lemne de foc. În afară de aceasta, am mai zidit un azil pe seama celor bătrâni și orbi; până acum sunt aici vreo 60 de inși, și azilul nici nu este încă inaugurat în mod solemn. Ședința aceasta a fost cu atât mai frumoasă, cu cât rapoartele erau frumoase

De data aceasta am luat masa singuri, Regele și eu. Sunt prea obosită și caut să mă odihnesc, dacă se poate. De obicei, în aceleași împrejurări luam masa cu toți ai noștri, după ședința aceasta însă mă simțeam prea obosită. Să nu uitați că ziua mea începuse la ora 1 după miezul nopții.

În loc de-a mă duce deadreptul să mă culc, lucrul cel mai cuminte, am dat ordin să se aprinză lumina electrică în atelier, mi-am chemat toate servitoarele, cari fuseseră cele dintâi la mine și trebuia să fie prin urmare

și cele din urmă, mai ales că între ele erau și eleve ale fundațiunii Otto și surdo-mute. S'au bucurat mult văzând florile și papucii mei mici — eu numai papuci port — și am fost silită să le explic înțelesul tabloului. Apoi veniră pisicuțele ca să guste și ele din rămășițele sărbătorii; în sfârșit, am mai desfăcut câteva scrisori și telegrame până n'am mai fost în stare să-mi țin ochii deschiși.

Așa s'a petrecut aniversarea mea de 60 de ani. Ziua mea natală o serbez de 40 de ani. Hotărit că nu mă așteptasem ca cea de azi să fie înfrumusețată de atâtea mâni dragi. Eu visam numai de pacea adâncă care e sălășluită sub perii albi; nu m'am gândit însă la marea iubire a unei vieți întregi, la recolta bogată, după atâtea secerișuri, muncă, plantații și oboseli. Când te preumbli în cimitirul inimii tale, pentru a semăna acolo flori discrete, nu te întristezi. M'am obișnuit la aceste plimbări din cea mai fragedă tinereță, care a fost o veșnică despărțire de cei cari mi-au fost dragi, de toate ființele tinere și bune, — încât în curând aveam mai mulți prietini sub glie, decât câți aveam deasupra ei. Lucrurile putut-au oare să se schimbe mai apoi? Imi săpasem adânc în inimă breviarul lui Schefer, cu versurile admirabile: „Cel care nu poate trăi cu cei pe cari îi iubește, când sunt departe, când au murit, — acela i-a pierdut mai de multe ori.“

Ființele ce ne sunt dragi nu mor dacă noi trăim pentru ele și dacă îi facem părtași la toate acțiunile noastre, la tot ce ne privește. Noi mergeam fiecare zi la Monrepos, la mormintele noastre, unde ne depuneam bucuriile și durerile. Prima mea vizită, după logodnă, fusese făcută la aceste morminți, cum ele sunt cel dintâi loc pe care îl cercetez de câte ori mă întorc în patrie. Odată, într'o oră de suferință, când nu puteam umbla pe picioare, în scaun am fost dusă acolo și, abia sosită, am adormit liniștită sub paza lor. Ar fi prea trist dacă morții i-am pierde, pentru că nici n'ar fi trăit pentru noi. Vieța ar fi goală și deșartă, ea care trebuie să fie

bogată și plină, cum e fiecare cuvânt drag, fiecare privire de dragoste ce ai primit.

Eu nu mă simt mai săracă fiindcă nu mai simt strângerea brațelor dragi și nu mai aud glasurile dragi cântându-mi la ureche; fiecare zi îi mulțumesc însă lui Dumnezeu că am avut aceste ființe dragi și că le voi avea în veci, în înțelesul pe care îl dăm noi cuvântului „veci“. Nimic nu pierе în lume. Totul e veșnic, câtă vreme creerii noștri pot să-i păstreze amintirea. Vieța e mai bogată decât ți-o închipui când ești tânăr. Ea cuprinde atâtea lucruri surprinzătoare și dificile, încât după ce ai suferit atâta amar, ele mai sunt socotite între cele mai frumoase sau cel puțin ar trebui socotite între acelea. Eu nu înțeleg cum poți vorbi de trecut. Totul este prezent. Cincizeci de ani nu trag în cumpănă. Când te gândești stăruitor în urma ta, crezi că trecutul n'are durata unei ore și ești aceeași ființă care erai la 3 ani. Nu te schimbi niciodată, nu-ți schimbi nici măcar greșelile. Cauți numai să le faci suportabile pentru alții, dar ele sunt întotdeauna de față și cer să fie veșnic combătute.

Să nu uităm, în interesul altora ca și în interesul nostru, că cea mai mare parte a greșelilor este numai reversul sau ipertrofia unei însușiri și dacă nu iubești oamenii cu defectele lor, e semn că nu-i iubești nici cum.

Aș voi, pentru a le mulțumi tuturor celor cari mi-au trimis poezii, scrisori atât de frumoase și telegrame, să le pot trimite la rândul meu tot parfumul de flori care îmi umple camera și sufletul. Ca niște unde uriașe ajung la mine, din toate colțurile lumii, dovezile de dragoste și celula mea pașnică este clară și caldă și reflectează tot ce s'a oglindit în ea, tot ce i s'a cântat.

Mii de mulțumiri la toți deaproape și din depărtare. Din cea mai fragedă tinereță am făcut din ziua acesta o sărbătoare, iar acum mă pot bucura de ea până în ceasul morții. Nu e o fericire destul de mare?

An nou bun și fericit tuturor celor cari și-au adus aminte de mine!

București, 1 Ianuarie 1904.

Carmen Sylva.

Pluguşorul.

Colinda de anul nou a flăcăilor din comuna Poiana-Sărată (comitatul Treiscaune). Culeasă dela Ion Popovici din Poiana-Sărată.

I.

Aho, aho,
 Bună sara, bună sara la obloane,
 La boieri și la cucoane,
 Cavaleri și domnișoare,
 Boieru stă 'n casă
 C'un păhar de vin pe masă,
 În fața păharului stă floarea soarelui
 În fundu păharului stă luna și lumina,
 Dumnezeu cu dalfina.
 Homorei clopoței, mai mânați, măi flăcăi!

II.

Hodiniți, boieri mari, hodiniți,
 Dar de noi plugari nu gândiți,
 C'a plouat și-a 'nseinat,
 Cum e bine de arat,
 La măru potat,
 La câmpu durat,
 Unde mulți plugari s'au adunat.
 Când ciocărlia a cântat
 Plugurile pe brazdă s'au așezat.
 Homorei clopoței, mai mânați, măi flăcăi!

III.

Arară cât arară
 Dealurile Ierusalimului,
 Șeturile Ierusalimului;
 Cât cu ochii nu vedeă,
 Cu urechile n'auziă.
 După ce se săturase de-arătură,
 Trase plugul la părete
 Și boii la iarbă verde,
 Flăcăii în sat la fete;
 Cei mai mari la fete mari,
 Cei mai mici la irmilici,
 Câte doi pe lângă boi.
 Homorei clopoței, mai mânați, măi flăcăi!

IV.

Pus-au tineri la grăpat,
 Pe bătrâni la sămănat,
 Din gură la cuvântat:
 Dare-ar Domnul să răsară
 Grâu mărunț și grâu de vară;

Să răsară până 'n sară,
 La lună, la săptămână.
 Își umplu cu apă mâna
 Și se duse ca să vadă
 Dacă grâul e de coasă.
 Eră 'n spic ca vrabia,
 Eră 'n pai ca trestia,
 Să dea Maica Preceasta.
 Homorei clopoței, mai mânați, măi flăcăi!

V.

Jupănu gazdă
 Poruncește la argați:
 Calul să mi-l țeselați.
 Doi mi-l țineă de dârlog;
 Doi mi-l țeselă pe bot;
 Doi șeuța i-o puneă;
 Doi codița i-o mpleteă;
 Doi la scară mi-l duceă;
 Dumnealui încălecă
 Și spre câmp eă plecă,
 Să vadă pâinea cum eră.
 De frumoasă ce eră,
 De departe înverzeă,
 De aproape 'ngălbeneă,
 Cu spicū la hat veneă,
 De seceră se găteă.
 Und' eră pâinea mai mare,
 Băteă murgu la spinare,
 Und' eră pâinea mai așa,
 Mi-l băteă pe murg la șea.
 Homorei clopoței, mai mânați, măi flăcăi!

VI.

Jupănu gazdă
 De bucurie bună
 Pe-acasă n'a mai dat,
 La târg la Bârlad au plecat,
 Nouă ocă de fier au cumpărat.
 Se duse la Stan țiganu,
 C'auzise că bate bine cu ciocanu.
 Stan țiganu nu stetea în sat:
 Stetea în fundu mării,
 Cu ochii sticliți
 Cu luleaua 'n dinți

Cu praftura 'n gură
 Cu ciocanu 'n mână
 Cu ilău 'n spate
 Cum îi vine bine-a bate;
 Lung în degete
 Lat în palme
 Bun de ciocane;
 Cu ciocanu ciocăneă
 Cu chila chileă
 Secerele îndată le făcea.
 Homorei clopoței, mai mânați, măi flăcăi!

VII.

Traseră și făcură
 Douăsprezece secerele
 Cu mănunchiu de viorele,
 Pentru fete tinerele,
 Cu brăul lăsat pe șele,
 Și douăsprezece pentru babe bătrâne
 Care știu haru la pâine
 Cu dreapta seceră, nu seceră,
 Dar cu stânga polog făcea,
 Din polog făcea snop
 Din snop claie
 Din claie hodobaie.
 Traseră și făcură
 O claie mare și minunată
 De toți boierii laudată
 Care cum o vedeă, se miră
 De astfel de șuri mari ce aveă.
 Homorei clopoței, mai mânați, măi flăcăi!

VIII.

Jupănu gazdă
 Poruncește la argați:
 Nouăsprezece iepe să adunați,
 Nouăsprezece iepe sirepe
 Cu coamele poleite
 Cu coadele împletite
 Cu copitele potcovite
 Cu potcoave de alamă,
 Băteă bine la corhană,
 Cu potcoave de argint,
 Băteă bine la pământ;
 Unde călcă
 Scânteii vărsă.
 Homorei clopoței, mai mânați, măi flăcăi!

IX.

Traseră și încărcară
 Douăsprezece cară mocănești

Și douăsprezece căruțe boierești;
 Plecară la moară la Ivănești
 Carele scârțâiau
 Boii mugeau
 Flăcăii chiuiau
 Din bice trozneau.
 Iar afurisita de moară
 Când văzû atâtea cară
 Încărcate cu povară,
 Puse coada pe spinare
 Și mi-o luă la luncă mare;
 Luncă mare
 Frunză n'are,
 Luncă mică
 Frunza-i pică;
 Se pusese pe-o costică
 Păștea iarbă și brândușe
 Dar vai de ea cum chicase 'ntr'o țapușe.
 Homorei clopoței, mai mânați, măi flăcăi!

X.

Dar morăru meșter bun
 De bun meșter ce eră
 Păr în cap nu aveă
 Eră chialbaş
 Mânca-l-aș.
 Aveă trei fire 'n vârful capului,
 Acolo eră culcușu dracului;
 După dânsa se luă
 Și cu gura mi-o strigă:
 Ptr, ptr, și na na na
 Vin' la badea că ți-o da;
 Moara sta 'n loc și se uită;
 Și-i dă un pumn în cap
 Și mi-o puse pe dulap;
 Și-i mai dă și una 'n splină
 Și mi-o puse pe faină.
 Așteptă să curgă făina,
 Dar nu curgă făina
 Curgeă aur și mărgăritar
 În curțile D-voastră boieri mari,
 Și fete de gospodari.
 Homorei clopoței, mai mânați, măi flăcăi!

XI.

Jupăneasa gazdă,
 Înaltă, sprâncenată,
 La măneci sufelcată,
 S'a luat din cămară în cămară,
 Până la a nouălea cămară;

Găsi o sită deasă de mătăasă,
Pentru noi plugari aleasă;
Bătû 'n sită și 'n covată,
Făcû un colac îndată,
Un colac mândru și frumos,
Cum e fața lui Hristos,
Cu zahăr zăhăruit,
Cu miere 'ndulcit,
Pentru noi plugari gătit.
Homorei clopoței, mai mânați, măi flăcăi!

XII.

Dați-ne boieri D-voastră, dați-ne,
Că doară n'aveți să ne dați curțile cu totul,
Cum curge marea și Oltul,
Ci vre-un leu-doi de parale,
Să cumpărăm la flăcăi mantale.
Unu-i c'un ilic,
Îl ia dracu de frig;
Unu c'un cojoc,
Toată noaptea suflă 'n foc;
Unu cu-o sarică arșă 'n...
Acela-i mai fudul;
Unu cu-o căciulă de țap,
De când eră tată-său burlac.
Homorei clopoței, mai mânați, măi flăcăi!

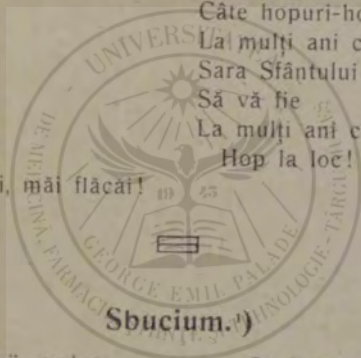
XIII.

Am mai ură, am mai ură,
Dar ni-i frică c'om însăra,
Că avem să trecem
Pe la o cățeă mușcătoare
Și-o babă fermecătoare;
Și ni-e frică
Că baba ne-o fermecă,
Cățeaua ne-o mușcă.
Dar și noi inima ne-om întări
Și-om așteptă ceilalți plugari ai noștri
Cu măciucile de tei;
Să iasă din babă scânteii.
Homorei clopoței, mai mânați, măi flăcăi!

XIV.

Câte hopuri-hopurele
La mulți ani cu floricele;
Câte hopuri-hopurate
La mulți ani cu sănătate.
Sara Sfântului Vasile
Să vă fie
La mulți ani cu bine
Hop la loc!

Gh. P.

S'a luminat icoana vremii noastre
De 'nvăpăiața zării 'nveșmântare,
Nedumerit stă soarele să vadă
Ne-aslămpărate schimburi de hotare.

Și 'n licăriri de raze 'nsângerate
Încununează culmile cărunte,
Purfând vestirea glasului de luptă
Spre nerăbdarea satelor mărunte.

Răsunătoare glasuri de aramă
S'au ridicat spre pulberea de stele
Și din cuprinsul văilor umbrite
Au răsărit flăcăii țării mele.

Din luminișul marginei de codru
I-au petrecut fecioarele 'ntristate
Și le 'ntăreau nădejdea biruinței
Bătrânii toți cu pletele-argintate.

Și de cântarea lor înviorată
Au tresărit în groapa lor strămoșii
Înfiorații de zornelul de arme
Ce-a răzvrătit apusurile roșii.

Îmbujorați treceau pe drum voinicii
Purfând cu zi mândria noastră sfântă
Și 'n urma lor făcut rămâne satul
Și nici o doină pacea nu-i frământă.

...Târziu de tof, când umbre moi se lasă
Din adâncimi de neguri plutitoare,
S'aprinde pe rând luminile sficoase
Să privegheze tristele fecioare.

I. N. Părvulescu.

*) Din volumul „Clipe de lumină” care se va tipări în curând.

ROMANUL REVISTEI „LUCEAFĂRUL“

Arhanghelii

de
I. Agârbiceanu.

(Sfârșit.)

XVII.

După ce ținū iarnă strajnică până la sfârșitul lui Faur, din Martie primăvara începū să înverzească. La sfântul George, în 23 Aprilie vechiu, erau adevărate cuvintele cântării bisericēști, — pe ziua acestui mare mucenic și învingător. — „Acum primăvara mirosește“. În Gureni luncile erau smălțate de flori tinere și surizătoare. Iarba fragedă undulă la adierile boarei, dela Blagoveștenii începuseră să holborească oile în iarbă. Pădurile erau încheiate și culoarea, de-un verde deschis, delicat, a frunzelor începū să se întunece.

Eră deci frunziș din belșug cu care să se împodobească școala din Gureni pe ziua de sf. Gheorghe, ziua de examen în satul acesta frunțos. Vasile Murășanu, învățătorul substitut, porni încă din după-miază zilei premergătoare, cu o ceată de băețași mai răsăriți după el, în pădurea „Răstoacele“ să taie crengi de stejar să decoreze sala de cursuri. Băeții — bucuria lor — săltau, se alergau, rădeau și cât ce ajunseră în pădure se cățărară îndată ca vervețele prin copaci, dar repede trebuiră să înțeleagă că nu pot face nimic singuri. La porunca învățătorului ei se lăsară pe scoarța copacilor și se grămădiră în jurul lui.

„V'am spus să fiți pe pace. Eu voiū tăia crengi pentru fiecare din voi câte va putea duce“, zise el și luând toporul se apucă de lucru.

Băeții se îmbulzeau să ajungă fiecare mai repede la crengi, se izbeau, și după o jumătate de ceas numai capetele li se mai zăreau dintre frunzări, cum coborau între verdeață fășietoare pe coastă la vale.

Sala de cursuri fū împodobită frumos, la intrare se bătură, din frunze de stejar, cuvintele: „Bine ați venit“, deasupra catedrei pe pārete: „Întru mulți ani“. Aceste două inscripții îl priveau mai ales pe părintele protopop, care aveă să presideze examenul.

Dimineața se văzū o mișcare neobișnuită prin Gureni; oamenii în haine de sârbătoare pe uliți, neveste neprimenite încă pe la porțițe dregând pentru cea din urmă oară crețele dela cămășuța copiilor, ori apăsându-le

mai tare pālărioarele pe cap. Examenul eră pus pe ceasurile nouă, dar încă înainte de șapte sosiră cei mai mulți școlari, primeniți cu haine de sârbătoare. Eră destui cari se uitau mereu când la ghetete, când la pālărioara lor.

Vasile Murășanu îi lăsă să se joace, să s'alerge prin curtea școlii până la ceasurile opt și jumătate. Atunci, săltându-i înainte copiii pe scări, grăbiți, aprinși la fețe de alergare, intră și el în sala de cursuri, în mirosul de verdeață. Eră ațâțător mirosul acesta, mai se ridicase și prav și cățiva copii începură să strănute.

Clericul lăsă ușa deschisă, le spuse să nu se teamă de nimic, fiind ei tot atâția „leiparalei“, și, în zâmbetul elevilor eși din sală. Văzuse, cu puțin înainte, trecând spre casa parohială căruța care aducea pe protopopul, și acum, abia eșise în curte, când auzi o altă căruță oprindu-se înaintea școlii. Deschise în grabă porțița să vadă ce oaspeți îi mai sosesc.

El scāpă un strigăt de mirare, când văzū coborându-se din căruța pe inginerul Gheorghe Rodean.

„Dumneata... în Gureni...!“ zise el uimit, dar vesel în aceeaș vreme.

„Da, am vrut să vad ce spor ai făcut în școală“, răspunse zâmbind Ghiță, întinzându-i mâna.

„Doamne sfinte, oftă Vasile, dar ce spor să poți face cu niște broscoi ca ăștia. Știu orăcăi, în gălăgie nu-i întrece nime!“

— Ei, o să vedem; știu eu că dumneata nu poți fi decât modest“, răspunse Ghiță. Ei intrară în camera care-i serviă lui Vasile de locuință, iar căruța care-l adusese pe inginer dela gară se întoarse și se auzi un răstimp durând pe drum, apoi se făcū liniște.

Camera în care intrară nu eră mai lungă de cinci și mai lată de trei metri. Dar inginerul fū izbit de ordinea și curățenia din casă. Învățătorul băgă de seamă și-i zise:

„Trebuie să știi că azi poate-mi face domnul protopop vizită.“

În mijloc eră o masă rotundă învălită c'o măsurită țesută în frumoase alesături românești. Pe masă un serviciu de rachiu cu șase

păhărele, într'o farfurie fălij albe, mirositoare, de colac proaspăt.

„Hm! făcū inginerul, dumneata nu te poți plānge de nimic, pe cum se vede.“ Clericul zāmbi, umplū două păhărele cu rachiu și-i zise:

„Ziua de examen e ziua Paștilor pentru noi dascălii, dar să nu crezi că-i la mine atāta pompă și belșug în toate zilele.

— E de-acasă țesutura asta frumoasă?“ întrebă inginerul arătānd māsărița.

„Nu, e dintr'acelaș loc cu colacul și serviciul de rachiu“, rāspunse clericul zāmbind.

„Dela părintele de-aici?“

— Da!

— Mai corect, poate, dela domnișoara Laura?

— Ai ghicit“, rāspunse vesel învățătorul. „M'am convins că, pentru ziua de azi, se cade să fiu bine aranjat, să nu-mi scoată protopopul vorbe rele. Domnișoara Laura a fost așa de bună să aranjeze totul.“

Inginerul ascultāndu-l luā o bucatā de colac și mireasma lui pāreā că-l îmbatā.

„Să-ți însemni, zise el, că m'ai făcut foarte curios pomenind mereu pe domnișoara asta și în epistolele cari mi le trimiteai mie, și într'ale Elenutei. Nu m'aș mirā că te-a interesat atāt, dacă a pregătit ea colacii āstia.

— O, e o fatā încāntătoare, dragā domnule inginer“, zise cu sinceritate Vasile. „Se pricepe la orice, apoi nu e nici uritā. Ai s'o vezi! Dar ceceace-i mai minunat în fetița asta e veselia ei care izvorește par'că dintr'o fântānā nesecatā. Are o plăcere de viață cum rar se întâlnește.

— Ei, ei, mai încet cu laudele, prietene, am să-i spun Elenutei, și în urmă poate încă să se mānie“, zise zāmbind inginerul.

„Eu nu o compar cu Elenuța“, zise c'un fel de tristețā clericul. „Dar mi se parē că nu e greșit să vorbim de bine pe cei cari au într'adevār calități frumoase.

— O să mă convīng eu acuși de-s calități frumoase ori numai ți se par dūmnitale“, zise zimbund Ghiță, umplāndu-și din nou păhărelul.

Apoi începură să vorbească de cele din urmă întâmplări din Văleni, de directorul care se aflā acum într'un institut de sănătate, de cele două neveste cari rămaserā cu Marina în Văleni, de Elenuța, care erā la doctorul Vraciu. Ghiță, îndată ce trecură la chestiile familiare, se întunecā, vocea îi deveni mai asprā și de multeori rāspundeā în sālā la întrebările lui Vasile.

Clericul de altā parte îi descoperi ce foc strajnic a trebuit să susținā din partea tatălui său, care nici nu voiā să audā de altā căsătorie a ficiorului decât cu domnișoara Laura. Ei se cufundară cu totul în povestire, când

ușa se deschise încet și se ivi în crepăturā fața bārboasă a părintelui Pop din Gureni.

„E aici domnul protopop“ zise părintele, retrāgāndu-și repede capul. Cei doi tineri se ridicară îndată, eșirā în curte, salutārā pe părintele protopop, o persoanā veselā, roșu la fața plină, cu barba de jumătate cāruntā, un bārbat bine zidit ca de cinci zeci de ani.

„Mā bucur, îmi pare foarte bine“ rāspunse el c'o voce clarā, rāsunătoare la prezentarea tânărului inginer.

Dar, ca de obicei, la astfel de prezentări pripite nime nu înțelege numele celuiilalt.

Astfel și părintele Pop și protopopul se mulțumirā să știe că străinul e un cunoscut al învățătorului substituit.

La intrarea lor în sala de cursuri copiii se ridicară și rămaserā neclintii privind cu ochii mari la părintele protopop. La un semn al lui Vasile începurā rugăciunea, apoi șezură și șiraguri de mânăte se arātārā pe bănci.

Examinarea începū. Un rāstimp băieții pārirā încă mereu încordați, nu se clintirā, apoi mișcările, rāspunsurile lor revenirā la matca obicinuitā de peste an. Vr'o trei cari rāspunserā mai întâiu începurā pe-o voce foarte înaltā, dar al patrulea coborī la nivelul obicinuit.

Băiețași, fetișoare, se ridicau în bănci, când de ici când de colo, ceteau în carte, rāspundeau la o întrebare, privind țintă pe învățător, iar când ședeau obrajii lor erau aprinși de farmecul reușitei. În rāstimpuri se auziā vocea clarā a protopopului, care puneā întrebări. Scolarii priveau întâi la învățător apoi gurile începeau să le torāe.

„Bine. Foarte bine!“ ziceā mereu, cu satisfacție părintele protopop. De laudele acestea nu se bucurau numai copiii și învățătorul, ci și părintele Pop, apoi după o vreme și domnișoara Laura care veni să asculte examenul. Când intrā, așezā pe masā, înaintea prezidentului, un buchet de flori primāvratice, se retrase și șezū pe-un scaun lângā părintele. Ea începū să urmărească foarte de aproape, cu mare încordare, cu pasiune, desfășurarea examenului, care iată, nu numai promiteā, ci și începuse să fie dintre cele mai reușite.

Inginerul Rodean o vāzū inclinandu-se ușor înaintea protopopului și punāndu-i buchetul de flori pe masā, și fū plăcut surprins de gingășia mișcărilor ei, de lumina dulce ce i se desprindeā din ochii albaștri, din obrajii fragezi. Dupăce domnișoara Laura șezū, pārand că nici nu-l observase pe inginer, Ghiță tot mai des își odihneā privirile asupra fetei. Dela o vreme nici nu'l mai interesā, par'că, examenul ci numai domnișoara Laura.

Sala se umpleā tot mai mult cu bărbați și femei, cari veniau să-și audā copiii. Peste

an tărani din Gureni nu se prea sileau să-și trimită copiii regulat la școală, dar la examene veniau foarte mulți și se mândreau cu cumințenia copiilor. Mai veni și notarul, și scriitorul dela primărie și astfel erau aici acum totți frunțașii satului, afară de preoteasa. Ea rămăsese acasă să gătească prânzul pentru domnul protopop.

În sală căldura deveni tot mai grea, părintele protopop începî să-și șteargă năduful cu o batistă enormă, apoi văzînd că învățătorul nu mai are de gând să sfârșească, îi zise: „Niște cântece s'auzim acum, domnule Murășanu. Băieții au cetit, au calculat, au arătat pe hartă, au spus poezii spre mare mulțumire a noastră a tuturor; acum fă-ne plăcerea și cu niște cântări.”

Și părintele Pop, și domnișoara Laura se uită cu dragoste, cu recunoștință la protopopul. Inginerul Rodean surprinse privirile acestora și-și zise: „Mi se pare că e mai mult între ea și Vasile decât spune el”. Dar nu avu vreme să se gândească mai departe. Cîntecele începură, sonore, dulci, clare; părea că răsuflul primăverii adia prin sală. Nici o notă falsă nu se auzi, se simți numaidecăt că-i instruasă un învățător, care, el însuși, e un cântăreț meșter.

Protopopul bătu cu șgomot în palme și strigă „să trăiți”, după cântarea cea dintâi, apoi tot așa făcu până după a cincia, care eră un marș. Atunci prezidentul examenului se ridică, spuse vorbe de laudă și de mulțumită pentru învățător, pentru elevi, scoase din buzunare doi pumni, de bani mărunți și-i puse pe masă.

„Fiecare băiat capătă câte cinci, zise protopopul, iar pentru cei zece mai silitori, iată am și niște cărțile”, adăuse îndată luând din buzunarul pardesiului zece broșurele.

„Pe anul viitor am de gând să aduc douăzeci de cărțile pentru copiii cari vor ști răspunde atunci mai bine”, mai zise șeful, apoi strânse mîna clericului, a părintelui Pop, zîmbi spre domnișoara Laura și între strigăte de „să trăiască” părintele protopop eși, urmat de ceilalți frunțași.

Vasile împărți repede cărțile și banii, zise cu copiii rugăciunea și eși.

Protopopul eră încă în curtea școlii în-cunjurat de părintele, de notar, de primar și de alți frunțași. Chiar spunea că ar fi bine să se sfătuiască oamenii și să mai înființeze un post de învățător, căci școlarii, se vede, se înmulțesc din an în an, când apăru Vasile și-i pofti la un păhărel de rachiu ori la o bere în camera lui.

Protopopul porni bucuros și după ei ceilalți, dar el nu mai beu rachiu, ci sorbi cu sete un pahar de bere.

„Rău faci că ne părăsești, d-le Murășanu, zise protopopul. Credeam că cel puțin un an-doi să te mai am în protopopiatul meu. Mie unuia să știi că-mi pare rău.”

— Da îmbătrânește, domnule protopop, îmbătrânește și nu se va mai putea însură, zise părintele Pop zîbind. El știă că Vasile își are asigurată parohia Teleguța, și cu părintele Murășanu, prin scrisori, se înțelesă că pe la Rusale să facă ospățul. Părintele Pop eră fericit văzînd cum se potrivesc cei doi tineri în toate celea și eră sigur de căsătorie, deși nu vorbise mai de aproape despre asta nici cu clericul, nici cu Laura. Lui îi eră de ajuns să vadă cum se înțeleg de bine tinerii. Apoi părintele Murășanu nu-i amintise niciodată de legăturile dintre ficiorul său și domnișoara Elenuța Rodean.

Inchinară de sănătate și de viitor, beură cu sete — vreo zece sticle de bere se goliră îndată, apoi părintele protopop își întinse mîna clericului zicîndu-i:

„La revedere”. El eră sigur că Murășanu va fi la părintele de prânz.

Cînd eși părintele Pop, îi făcu semn lui Vasile, și dupăce eși îi șopti la ureche:

„Domnul ăsta se duce acum?”

— Nu cred”, răspunse Vasile. „Nu-l las să meargă așa de îngrabă. Mi-e prieten vechiu.”

— Foarte bine”, zise popa, pofteste-l la prânz la noi și pe dumnealui”.

Vasile intră în casă, dar n'apucă să-i spună lui Ghiță invitarea părintelui, când înaintea școlii se opri o căruță.

„Mai vine cineva”, zise clericul alergînd la fereastră.

„Nu. E căruța cu care am venit eu”, răspunse Ghiță.

Cerul privi prin geam, se convinse că e aceeași căruță, se întoarse și-i zise supărat:

„Nu se poate să te întorci așa de îngrabă. Abia ai venit”.

Inginerul tăcu un răstimp, durerea îi umbrî fața, ochii lui priviră cu tristeță la cleric, apoi îi zise:

„Trebuie să vii și dumneata numaidecăt cu mine”.

Vasile înlemni de spaimă, îl privi cu fixitate și nu putu zice un singur cuvânt.

„Trebuie să vii, i-am promis Elenuței că te duc îndată după examen.”

— E bolnavă?” întrebă cu spaimă clericul palid ca un mort.

„Da, e bolnavă, însă nu trebuie să te sperii!” zise inginerul cercînd să zîmbească. „Mi se pare că după dumneata e bolnavă. Cred că îi va trece îndată ce te va vedea.”

— Dumneata... dumneata... începî Vasile. Voi să ițică: „dumneata mă înșeli,

dumneata minți și Elenuța e bolnavă greu." Dar nu putu spune fraza întreagă.

Ghiță însă îi ghici gândul și răspunse îndată:

"E așa cum îți spun! Are să se facă bine în două-trei zile după ce te va vede. Căci n'are nimic decât feribinteli. Adevărat că o țiu în pat, dar doctorul zice că nu-i nici o primejdie.

— Dumneata îmi ascunzi adevărul", răspunse cu durere clericul. "Mergem numai decât". Și el începă să-și adune lucrurile de prin casă.

Lui Ghiță îi pără rău acum că începuse așa de tragic. Elenuța eră, într'adevăr, bolnavă în pat de-o săptămână. Ea eră la soru-sa Maria și doctorul Vraciu îi scrisese lui Vasile că ar fi foarte bine să grăbească cu logodna și cununia fetei. "Deși nu e vorba de nici o primejdie mai mare — îi scria doctorul, socot totuș că ar fi un păcat să o mai lăsăm pe biata fată în nesiguranță. Căci trebuie să știi că, de când cu nenorocirea din Văleni, Elenuța par'că nu se mai poate răzimi pe nimic cu siguranță. Eu văd că ea se teme nu cumva acel brav tânăr s'o uite, s'o părăsească. De aceea ar fi bine să vii, să vorbești cu ea și să pregătești logodna cât mai în grabă. Elenuța se va liniști atunci".

Ghiță veni îndată la doctorul Vraciu, se înțelese cu Elenuța și porni să-l aducă pe Vasile. Dar văzând fața lui, îi revenise în minte toată nenorocirea ce căzuse pe capul familiei lor, văzând iar scenele pe cari de departe de casă și de ai lui începuse să le uite.

Pe drum până în Gurenii, până ținu examenul, el își uită de mizeriile familiei lor, dar acum știind că-l va duce pe Vasile să intre în familia asta, se tulbură din nou. Durerea din față, tristețea din priviri, când îi zise lui Murășanu:

"Trebuie să vii și dumneata numai decât cu mine", eră pricinuită mai ales de stările triste în cari se află familia lor, și nu atât de boala Elenuței. Lui îi pără, deci, rău când văză durerea, desnădejdea, din privirile, din graba clericului. Ii zise deci:

"Nu trebuie să judeci, dragă domnule Murășanu, după înfățișarea ce o am eu. Când e cineva după înmormântare nu poate fi decât trist.

— După înmormântare?" răspunse clericul privindu-l cu spaimă nouă.

"Ehei, dumneata ești un copil și acum și eu am făcut destul de rău că nu mi-am putut învinge durerea. Vezi bine, că după înmormântare! Ce s'a petrecut în Văleni nu-i înmormântare?" Inginerul spuse cuvintele acestea cu blândețe și sinceritate.

Clericul își lăsă brațele dealungul trupului, își plecă capul și oftă din adânc.

"Ca să te poți încredința și mai bine că nu te înșel, poftim, aici e epistola cumnatului, a doctorului", zise Ghiță dându-i din portofel epistola lui Vraciu.

Clericul o ceti, se simți ușurat și începă să-și adune mai în tihnă lucrurile.

"Trebuie să-ți spun că bună alegere a făcut soru-mea, dragă domnule Murășanu", zise mișcat inginerul. "Sunt sigur că o să-i fac o mare plăcere istorisându-i cum ai primit dumneata vestea că e bolnavă".

După ce mai pachetă și cele din urmă cărți, Vasile zise:

"Acum trebuie să mă reped până la părintele să-mi iau rămas bun și să-i spun că nu putem merge la prânz.

— Să mergem?" întrebă Ghiță.

"Da; eu prânzesc la dumnealor, dar pe azi te-a invitat și pe dumneata. Inșă o să mă întorc numai decât." El și voi să iese, dar Ghiță îl apucă de braț și-i zise:

"Trenul de seară la câte pleacă de aici?"

— La opt și jumătate!

— Atunci avem legătură! Nu mai e de lipsă să-l avizezi pe părintele: mergem amândoi la prânz. Dacă pornim de-aici la șase e numai bine. La două noaptea tot vom fi la cumnatul". Ghiță spuse cuvintele acestea repede, apoi deschise fereastra, vorbi ceva cu Românul de pe capră, și numai decât se auzi durând căruța.

"Vreau să te liniștesc și în chipul acesta că boala Elenuței nu-i așa de grea", zise inginerul întorcându-se dela fereastră.

Dar clericul se liniști târziu, abia după ce Ghiță începă să-i spună cu deamănuntul pașii ce-i făcuse pentru căsătoria cât mai grabnică a Elenuței.

Părintele Pop fū foarte vesel că sosiră amândoi tinerii. Inginerul fū degrabă prezentat preotesei și Laurei.

În familia preotului nu știă nime că Vasile Murășanu va plecă încă astăzi. Părintele mai îmbie cu bere, până ce se puse prânzul pe masă. Apoi, veseli, se așezară, Laura între Vasile și Ghiță.

Afară de inginer nu eră nimeni cu inima tristă între meseni. Clericul, încredințat că nu-i nici o primejdie cu Elenuța, simțind adierile fericirii apropiate, se însenină în curând și la privire și la voce. Laura îl făcea mereu să rădă ca de obicei. Popa vorbea înfocat cu părintele protopop despre amestecul tot mai mare al guvernelor în treburile noastre bisericesti, preoteasa începă să-i spună lui Ghiță o istorie ciudată c'un dascăl de-aici, care a trebuit să fie destituit. Inginerul nu prea băgă de seamă ce-i spuneă preoteasa. El priviă mereu spre Laura, vocea ei clară, argintie îi picură par'că în suflet,

apropierea ei îi ridică mereu sângele în obraji. Mireasma curată a tinereții ce se desprindea din ființa, din toaleta fetei acesteia îl neliniștează tot mai tare. Avu un fior de spaimă și de plăcere, în aceeași vreme, când văzu cum Laura, răsând îi astupă cu palma gura lui Vasile. De mult șopteau amândoi și inginerul oricât se siliă să audă, nu pricepu nimic.

„Să nu spui!” strigă veselă Laura când astupă cu palma moale și albă gura clericului. În aceeași vreme, cu coada ochiului se uită repede spre inginer.

„Lauro!” zise dojenitor preteasa.

„Las' că-i bine așa, răsă protopopul. Tinerii să păzească secretele pe cari li le spun fetele.

— Da, domnule protopop, închipuiți-vă că omul ăsta e în stare să descopere orice i-ai încredințat, începă Laura cu vioiciune; se pare că în inima lui nu mai are nici un ascunziș pentru alții. Nu l-am putut desvătă de obiceiul ăsta urât oricât mi-am dat silința

— Lauro!” zise din nou c'o voce dojenitoare preteasa.

„Ei, mamă, par'că dumnitale-ți place de oamenii cari nu știu pastră secretele!” zise părenii mânăoasă Laura.

Când vorbiă, când râdea mai ales, în bărbie, în obraji delicați i se săpau mici gropițe rotunde în cari să fi încăput câte-o aluniță! Ochiul ei albaștri luminau clari. Fetei acesteia nu-i stă bine decât să râdă și să fie veselă.

Până la sfârșitul prânzului preteasa se mai simți datoare în multe rânduri să-i zică: „Lauro!”, dar de multeori izbucnea și ea în hohote de râs. Laura se ridicase dela masă și, la dorința protopopului, începă să imiteze pe două domnișoare cari declamaseră acum de curând la o petrecere. Eră de netrecut cu câtă dibăcie, cu câtă artă imită vocea desperată, gesturile ciudate, privirile melancolice, toate mișcărilor celor două domnișoare.

„Curat așa!” zicea mereu părintele înecându-se de râs.

„Of, drace!” suspină preteasa.

Protopopul zise cu serioșitate, după ce Laura își arătă arta, „un talent adevărat! Primește felicitările mele domnișoară! Pe scenă dumneata ai seceră aplauzele mulțimii.”

Laura fii vădit emoționată de lauda părintelui protopop, poate chiar unde își dădea și ea seama că aveă talentul acesta. Un răstimp rămase în tăcere, ascultând conversațiile celorlalți.

Inginerul Rodean o privi c'o uimire care creșteă mereu. Nu întâlnise încă niciodată o fată așa de vioaie, așa de sinceră, o fată care să treacă cu atâta ușurință peste multe îngrădituri manierate cu cari de obicei se

încunjură fetele înaintea străinilor. Iți părea că Laura întregă, toată ființa ei, e așa de clară ca privirile ei albastre. Nimic nu ascundeă din tot ceea ce aveă în suflet. Sinceritatea, naturaleța Laurii, vioșia ei îl uimeau și-l atrăgeau tot mai mult. Acum nu se mai miră pentru ce pomenise Vasile în scrisorile lui de-atâtea ori pe fata aceasta, ci se miră cum i-a rămas tânărul mereu credincios Elenutei fiindu-i Laura așa de aproape. La unele priviri, la unele cuvinte ce-i spuneă Laura lui Vasile, inginerul începeă să se îndoiască de sinceritatea clericului. Dar își schimbă repede, cu bucurie, părerea. El vedeă că Laura ar vorbi aproape în același chip și cu protopopul dacă ar fi tânăr de seama clericului, simțiă că fata asta ar fi tot așa de veselă, de liberă în fața oricărui tânăr.

Bine observase Vasile! Laurei îi plăcea vieața, îi plăcea să trăiască! Și, de bună seama, se ascundeă în sufletul ei o mare putere de vieață.

Astfel se frământă mereu inginerul, simțind față de cleric o adâncă recunoștință, de câteori se gândia că Vasile nu se îndrăgostise de fata asta.

Nu mai cu inginerul Laura părea foarte rece; ori unde nu-l mai văzuse, ori descoperise în el ceva deosebit, de care se miră mereu, fata vorbiă foarte puțin cu Ghiță, părea că nici de cum nu se poate împrieteni cu el. Chiar și în privirile cu cari îl spionă uneori eră prea multă serioșitate. Părea că nici nu i se potriveșc Laurei.

Clericul trebuia să le cânte doine și române, bărbații, mai ales cei doi bărboși, închinău des din pahare și vremea trecu foarte repede. Șeful observă surprins că-s ceasuile patru și că trebuie să plece ca s'ajungă cu ziua în satul vecin, unde aveă mâne examen. El mai beu un pahar „dela botul calului”, apoi căruța porni în urările de bine ale celor rămași.

Îndată ce se adunară cu toții în jurul mesei, Vasile Murășanu zise:

„De-acum trebuie să vă mulțumim și noi. În special eu care vă părăsesc...”

— Cum ne părăsești? Dumneata nu mergi astăzi!” zise uimit părintele Pop.

„Ba da, la șase plec cu domnul inginer. Avem afaceri urgente amândoi”, zise Vasile cu silă.

Părintele se uită, neînțelegând nimic, la preteasa, — preteasa la bărbat.

„Nu poți să pleci așa... Ce Dumnezeu!” zise cu mânie popa.

„Nu știam nici eu că trebuie să merg chiar azi, de-aceea nu v'am putut spune”, răspunse Vasile.

„Ei, drăcie ca asta! Cum se poate!” oftă părintele. Apoi reculegându-se îi zise:

„Cel puțin vino puțin în casă — ei prânziră în verandă — am să-ți dau o scrisoare pentru părintele Murășanu! Ei drăcie“, zise iar intrând în casă. Clericul îl urmă numai decăt.

În lăuntru, popa nu știă cum să începă, ce să-i spună, căută mereu printre nește cărți de pe poliță, ca și când n'ar află scrisoarea de care pomenise. Apoi, deodată, se întoarse spre cleric, îl fixă și-i zise:

„Va să zică te duci?”

— Da“, răspuse în silă clericul. El se temu de mult de clipa asta.

„Și nu te mai întorci?”

— Dumneata știi că am o parohie și că trebuie să mi-o ocup cât mai în grabă“, răspuse cu privirile plecate tânărul.

„Dar chiar pentru asta ar trebui să te mai întorci“, zise nădușit părintele. „Ei, drăcie, chiar pentru asta!“ El ferbea de neliniște, dar nu putea nici acum să-i vorbească de Laura. Clericul simți chinul popii și-i zise:

„Uite, ce e, părinte Pop. Eu știu toate intențiile tatei, dar nu pot face nimic. Când am venit în Gureni inima și cuvântul meu au fost date altei fete. Domnișoara Laura e o raritate de fată, te-asigur, dar sunt sigur că ea nu s'ar fi învoit niciodată să se căsătorească cu mine.“

Popa îl privi cercetător ca pe-un om ce-ți dă senzația că te batjocorește.

„Dumneata ești — ești“, eră să spună „ești nebun“.

„Nu s'ar fi învoit“, repeși clericul.

„Și de unde știi dumneata așa ceva?“ întrebă cu mânie, cu răceală părintele.

„Dacă vrei să știi chiar dela domnișoara“.

— Dela Laura?”

În clipa asta intră în casă preoteasa. Ea nu mai avu stămpăr afară. Trebuiă să vadă numaidecăt ce-i în casă. Se poate să se risipească așa în vânt planurile lor, la nerealizarea cărora nici nu se mai puteau gândi ea și părintele?

Ea se opri lângă ușă.

„Da, dela domnișoara, părinte Pop. Mi-a spus mie că cu un tânăr ca mine îi place să vorbească, să-și petreacă, dar nu l-ar luă de bărbat“, zise clericul.

„Prostii! Laura spune mereu prostii“, zise preoteasa de lângă ușă. „Pe cuvântul Laurei nu poți da nimic.“

— Să-mi dați voie să fiu de altă părere“, răspuse clericul zâmbind. „Poate că eu o cunosc mai bine pe domnișoara ca dumneavoastră. Nu spune decât adevărul. E foarte sinceră și are destulă tărie de voință să spună ce crede. Domnișoara Laura e o fată foarte minunată și vă asigur că va avea un viitor cu mult mai frumos decât dacă s'ar mărită

după mine. Și eu cred că viitorul acesta nici nu-i așa de depărtat.“

— Ei, pe dumneata de-acum nime nu te mai poate pricepe“, zise posomorît părintele.

„Cred că veți pricepe nu peste mult. Nu cred să mă înșel. Dar acum țin să vă mulțumesc din toată inima la amândoi pentru largă ospitalitate ce mi-ați dat în aproape doi ani“.

El le strânse mâna și eși. Chiar atunci voia să intre și domnișoara Laura.

În vremea asta inginerul Rodean rămăsese singur cu Laura. El băgă de seamă c'un fel de spaimă neînțeleasă, că fata păli îndată ce auzi că Vasile pleacă în sara asta. Ochiul ei albaștri priveau cu stăruință în gol, pareă că deveniau mai suri. Indată ce se depărtă și preoteasa dela masă, se ridică și Laura, dar rămase locului. Doi stropi de piatră scumpă îi tremurară în genele lungi, umbroase.

Inginerul zise cu mare greutate:

„E frumos satul ăsta, domnișoară.“

— De-acum n'are să mai fie frumos“, răspuse repede fata, fără să se uite la el.

Răspunsul acesta îi răci deodată sufletul lui Ghiță. Iși zise: îl iubește pe cleric. Un lung răstimp trecu în tăcere grea, apoi inginerul zise:

„Nu poți ști cât invidiez pe clericul acesta, domnișoară.“

„Pe domnul Murășanu?“ întrebă Laura ținându-și ochii mereu în gol.

— Da, pe domnul Murășanu“, zise Ghiță.

„Și pentru ce să-l invidiezi, te rog?”

— Pentrucă... pentrucă lasă satul așa de pustiu“, răspuse încet Ghiță. Laura se întoarse acum spre el, îl privi, un zâmbet îi flutură pe buze și zise:

„Dumneavoastră tinerii vă gândiți numaidecăt la lucruri mari! Dar de multe ori vă înșelați. Da, îmi pare rău după domnul Murășanu pentrucă va rămâne satul pustiu. Dar atâta tot. N'oi mai avea cu cine râde, cu cine mă plimbă, cu cine petrece. Atâta tot“. Tăcând îl privi din nou și un dulce surâs i se ivi în colțul gurei.

„Numai atât?“ întrebă mai cutezător Ghiță.

„Dar nu e de ajuns? Vai, Doamne, crezi dumneata că e așa de puțin pentru o fată care trăește într'un sat, să aibă un tânăr cu care să vorbească? Mai ales dacă e și deștept și vesel.“

— Și frumos!“ adăugă zâmbind inginerul.

„Frumos?“ întrebă Laura privindu-l cu ochii mari. Privirile ei se odihniră cu plăcere pe fața lui Ghiță. „Frumos?“ adause iar. „N'as putea zice!“

— Dar atunci aș vrea să știu ce fel de frumseță îți place dumnitale, domnișoară?“ întrebă zâmbind, dar cu teamă, inginerul.

„Ai vrea să știi?”

— Da!

— Cu siguranță ai vrea să știi? Te-ar interesa?” întrebă Laura învăluindu-l tot mai tare cu privirile-i albastre.

„M'ar interesa foarte mult, domnișoară”, răspunse înfiorat Ghiță.

Fata veni mai aproape de el, se aplecă puțin asupra lui și zise într'un șopot dulce, într'un fel de foșnet de mătase:

„Frumseța dumnilale”.

Apoi se învărti într'un călcâiu și alergă spre ușă. Dar în clipa aceea eși clericul Vasile Murășanu și îndată și părinții fetei.

Nu peste mult pe cei doi tineri îi ducea repede spre gară o căruță care sună uscat și tare din toate încheieturile. Aproape jumătate drumul tăcură. Apoi, ca și când s'ar fi gândit amândoi la același lucru, se priviră, zâmbiră și Ghiță îi zise:

„Știi vestea cea mai nouă?”

— Dacă-mi vei spune!” zâmbi clericul.

„Domnișoara Laura mi-a spus că-i place de mine.

— Și mie!” zise Vasile.

„Că-i place de tine?” întrebă uluit inginerul.

„Nu, de tine mi-a spus. Ai văzut când mi-a pus mâna pe gură? Ei, atunci mă făcusem că vreau să spun ce-mi zisese cu puțin înainte.

— Când șopteați?” întrebă inginerul în culmea agitației.

— Da, când șopteam.

— Și ce ți-a spus?”

— Că ești frumos!

— Auzi aci! făcui înroșindu-se inginerul.

— Hei, dragă domnule Rodean, nu trebuie să te miri. Laura e așa: sinceră totdeauna. Nu înțelege să ascundă nimic. De când o cunosc mi-am făcut convingerea că fata asta niciodată nu va fi în stare să înșele pe nime, nici pe bărbatul său. Mai mult: cred că nici nu-i trece prin gând vr'odată așa ceva.”

Apoi tăcură iar până ce se zări gara.

„Știi ce m'am gândit?” întrebă iarăș Rodean.

„S'auzim!” răspunse cu veselie Vasile.

„Eu am s'o cer de nevastă pe domnișoara Laura.

— Așa dar se împlinește!” strigă cu bucurie clericul.

„Ce se împlinește?” întrebă inginerul.

— Profeția mea! Eu le-am profețit părinților fetei că domnișoara Laura va avea mai frumos viitor dacă nu se va mărită după mine”, zise clericul. Apoi el îi istorisi scena grea ce-o avu în casă cu părintele Pop.

Își cumpărară bilete, se urcară în vagon și până acasă Vasile se gândi la Elenuța, iar inginerul Rodean la domnișoara Laura.

„Săracile tinerețe!”

Cât de departe erau de amândoi mizeriile familiei Rodean! Fiecare din cei doi tineri vedeau mereu numai viitorul lor, fericirea lor; își făceau planuri mari, în cari erau numai ei și cele două fete. Nimeni altul! Câte suferințe nu avuse să îndure inginerul Rodean mai ales din ziua de 25 Faur încoace, dar unde erau ele acum? Nici o urmă nu li se vedeă, nu li se simțea în sufletul lui. Sufletul acesta eră așa de luminos, așa de întreg ca și când în clipa aceasta s'ar fi născut. Eră izvor nesecat de lumină și căldură, de voință și de viață. Deși văzuse îngrozit atâtea înfrângerii, el se credeă acum neînvinș.

Sărace și totuș binecuvântate tinerețe! Din voi se primenește mereu viața ca din izvorul de munte undele clare și săltărețe, pline de cântece ale pârâiașului. Ce-i pasă izvorului că apa lui, limpede ca lacrima, se va tulbură, se va umpleă chiar de gunoaie, cu cât se va depărtă mai tare de obârșie, cu cât va vedeă mai multă lume! El sbugnește mereu din stâncă, vrăjit de lumina soarelui, de strălucirea nestimatelor în care scânteiază undele frânte, vrăjit de cântecele undelor slăbode, dornice de drum, de alergare!

XVIII.

Opt ani trecură dela cele povestite până aici. Într'o dimineață, cețoasă și rece, de pe la sfârșitul lui Octomvrie, după ce dură pe drumul țării, o trăsură cârni pe calea plină de bolovani care ducea în Văleni. Căii se opriră din trap, mergeau în pas obosit, iar trăsura începui să hurduce, săltând în toată clipa de pe perne pe străinul înfășurat într'o enormă manta de lână sură. Drumul eră mâncat de gropi, de husdoape pline cu cîr, pline cu apă murdară, eră sămănat cu bolovani rotunzi de piatră de râu. De amândouă părțile se desfăceau livezi strâmte, arse de brumă, în cari, unde și unde pășteă vr'un cal, care la șgomotul trăsării își ridică capul, privind cu tristețe spre drumeți. Apoi grumazii slabi se întindeau din nou spre pământ și căii pășteau mai departe. Pe lângă drum, de partea cealaltă, pe sub poalele munților, straturi groase de brumă albă acopereau încă livezile. Se auziă și șopotul unei văi, care răsări numai decât înaintea drumeților, purtându-și apele tulburi, îngroșate de nămol alburii și de aici înainte drumul ținu mereu cursul văii.

Case începură să răsară de-o parte și de alta a drumului; coperișul de șindilă al multora eră nereparat de ani, înnegrit, putrăd, spart pe-alocuri. Roțile dela piue stăteau cele

mai multe încremenite, înnegrite. Rar se auzia „toc-tocul” de care satul eră plin altădată. Totuș cu cât înaintă trăsura trecu tot pe lângă mai multe piue cari umblau, dar băteau oboșite abia din trei, rar din șase lăstare, din șase „săgeți”. Mai mult de doi-trei oameni nu se zăria pe lângă piue. Grămezile de piatră nu se mai vedeau de departe ca mai înainte, mici grămețioare începute așteptau să fie, cât de curând, măcinate. Oamenii se purtau în silă pe lângă piue, murdăriți de tină, de stropi alburii pe hainele gilave, pe față.

Negurile pluteau grele pe pădurile de pe coaste, se coborau, cernându-se repede și mărunț, până în vale, învăluiau pe câteva clipe casele, piuele, oamenii, roind din nenumărate țințioare sure; apoi coperișele negre se iveau din nou, negura se trăgea spre matcă, învăluind pădurile, pe cari se aplecau și iar se ridicau, întruchipând forme ciudate. Pealocuri uriașii albi, lănoși, se plecau atât de tare, încât se zărea deasupra creștetele brazilor.

Aerul eră plin de umezeală rece; soarele nu se zăria, nu putea pătrunde prin negurile groase.

În intervale depărtate trăsura trebuia să ferească pe drumul strămt: trecea câte un car, care ducea piatră la piue. Omul care mână îndemnă a silă boulenii și dacă uneori cădea vreun bruş de piatră, o lăsa în tina drumului. Mai des se întâlneau băieții cari aduceau piatră în coșercile dăsăgite pe spina cailor. În răstimpuri se zăria câte un grup de patru-cinci băieși, cari veniau cu uneltele de lucru, cu gazornița în mână, plini și ei de tină, răspândind un miros de pământ proaspăt, mirosul acela pișcător, pe care-l aduc oamenii din sânul pământului. Ei veniau ca de obicei tăcuți, împroșcând de sub cisme stropi de noroiu și de apă murdară: nu se mai uitau unde calcă.

Unde se întâlneau cele trei văi din Văleni, în centrul satului, nu mai eră furnicarea obicinuită de altă dată, totuș aici „toc-tocul” piuelor se auzia mai des.

Omul din trăsură văzând ulițele aproape pustii zise vizitiului de pe capră:

„Mi se pare oamenii n'au fost înștiințați că sosesc astăzi. Nime nu se vede să m'aștepte.” El vorbiă c'un pronunțat accent străin italianesc, pe „ă” nu-l putea pronunța. În vreme ce vorbi își desvăluia fața din năframa groasă de lână și-și arătă mâncăturile de vărsat care-i bătucă obrazii și ochiul stâng chior, tulbure, încrunțat.

„Ba da, domnule Paul, oamenii v'așteaptă; cel puțin treizeci de băieși v'așteaptă” răspunse c'o voce închisă omul de pe capră. „Dar pe vremea asta spurcată stau în casă”, adause el îndată.

Străinul aveă pentru ce se teme. Venia acum pentru a cincia oară în Văleni, în răstimp de-o jumătate de an, și totdeauna, pe când sosia, băieșii din Văleni îl așteptau în grupuri pe la porțițe, mai ales înaintea birtului lui Spiridon. Dar acum ulițele erau aproape pustii și înaintea birtului abia vreo zece bărbați.

Domnul Paul se cobori, după ce răspunse foarte binevoitor celor vreo zece băieși, trăsura intră în curtea birtului, iar el se apropie de grupul de oameni, strânse pe rând mâna tuturor și intră cu ei în birt. Șezură la o masă, străinul porunci bere și zise:

„Numai atâția sunteți? Se vede că n'ați aflat cu toții de sosirea mea.

— Ba am aflat, încep un băieș, și tovarășii trebuie să sosească îndată.”

Bărbații ciocniră paharele cu „domnul Paul”, beură, își șterseră mustățile și rămaseră în tăcere. Un fel de teamă de necunoscut, o tristeță adâncă se vedeă pe fețele și în ochii lor.

„Dumniavoastră faceți foarte bine că v'ați hotărât să veniți cu mine, încep domnul Paul. Tovarășii dumniavoastră cari au venit înainte, fac parale frumoase. Peste cinci coroane poate câștigă la noi un băieș harnic. Asta zic și eu că-i plată, nu ca la dumniavoastră. Ia să-mi spuneți cât puteți câștigă aici la săptămână? Cinci-șase zloți în cazul cel mai bun, nu-i așa?”

Oamenii tăcură; alți băieși începură să intre în birt, să se apropie de masă și cu fiecare domnul Paul dădea mâna. Spiridon aducea tot mereu câte un pahar.

„Noi, încep un băieș, ne-am hotărât așa, că pentru atâta plată nu venim. Adevărat că cinci coroane e plată destulă, dar trebuie să muncești pentru ele ca un bou, ziua-noaptea. Apoi, la dumniavoastră, e prea scump traiul. Aproape tot ce câștigă, trece la „magazin”. De, ne mai scrie și nouă câte cineva de pe acolo, apoi vreo cinci înși s'au și întors acasă.

„Nu câștigă, bădicule, cine bea, cine nu cruță; vin acasă oamenii cărora nu le place lucrul”, se grăbi să răspundă străinul.

„Nu s'ar putea spune, zise acelaș om, iacă de pildă Bumbea și Roșca sunt dintre cei mai buni băieși; îi știm noi doar și totuș au venit acasă. Acum noi ne-am hotărât că venim numai așa dacă ne plătiți nu după metru, ci după ceas. De aceea sunt hocmani să-l vadă pe celce tândălește numai și să-l dea afară. Intre noi, cari ne-am hotărât să venim pe lângă o plată după ceas, nu se află unul care să fie rău băieș, ori să nu-i placă lucrul. Pentru muncă de douăsprezece ceasuri noi cerem patru zloți în banii noștri. Apoi cheltuelile de drum încolo și incoace.”

Un murmur de aprobare trecu printre băieții cari erau acum aproape în număr de treizeci.

Se începuseră apoi o nesfârșită târguială; străinul cercă să sbată din preț, băieții nu se lăsau, vorbeau trei-patru deodată cu vocea tot mai înaltă, paharele se umpleau tot mai des cu bere, fumul de tutun se închegă în nori tot mai groși. Uneori străinul se ridică dela masă, se făcea că pleacă, dar se așeză iarăș pe scaun. Cătră amiazi erau învoiați cu trei zloți de douăsprezece ceasuri, dar domnul Paul mai stăruia să rămână și cheltuelile de întors. La cei cari se mai duseseră le-a plătit drumul numai încolo.

„Atunci mergem mai bucuroși în Petroșeni, zise un băieș. E mai aproape și băieții sunt acolo destul de bine plătiți. Ce să ne pornim până la Moldova, până la granița Moldovei.“

Mai mulți începură să stăruească pe lângă propunerea ca să meargă la băile de cărbuni din Petroșeni. Străinul ascultă cu băgară de seamă povestirile lor și înțelese că la băile acestea s'au dus până acum destui muncitori din Văleni. El se ridică, le făgădui și cheltuelile de întoarcere, bătă palmele tuturor, apoi le zise:

„Acum să vă pregătiți repede. Afară de trăsura cu care am venit mai sunt cinci căruțe și la ceasurile două plecăm.“

În birt erau acum și femei destule, soții de-ale băieșilor cari aveau să plece la băile de cărbuni din granița Moldovei. Vălenarii spuneau așa „granița Moldovei“, dar băile de cărbuni erau pe pământ românesc, nu în Ardeal. Femeile veniră când una, când alta, să audă cum se vor înțelege cu „domnul Paul“ bărbații lor; unele doreau din toată inima să nu se poată ajunge cu prețul și să le rămână bărbații acasă, dar cele mai multe fură bucuroase c'au ajuns la un înțeles.

Ele se depărțară împreună cu bărbații pe la casele lor, ca să facă pregătirile de plecare. Nu prea aveau să mai adune multe lucruri, deoarece încă din ziua premergătoare dășagii erau plini.

Înainte de ceasurile două, douăzeci și opt de băieși din Văleni erau gata de plecare cu domnul Paul. Ei așteptau, cu nevestele, cu copiii lângă ei, așteptau triști și posomorți să sosească cele cinci căruțe din Văleni, plătite de domnul Paul să-i ducă până la gară. Rar spuneau o vorbă nevestelor, iar copiii mai răsăriți priviau cu tristețe la negura ce se învăluia mereu pe pădurile apropiate.

În urmă cele cinci căruțe sosiră, împroșcând cu stropi mari de cir în toate părțile, bărbații porniră în silă dintre copii, de lângă neveste, și se urcară în căruțe. Femeile în-

cepură să plângă, copiii mai mărunței se lipiau de hainele lor, cele cinci căruțe și trăsura porniră.

Cu sufețele pustii, cu copiii mai mărunței de mână, femeile se întoarseră, încet-încet, spre casă.

Din primăvară Paul Marino eră cunoscut în Văleni sub numele de „domnul Paul“.

Străinul acesta, cu obrajii mâncați de vărsat, stătuse în orașul din apropierea Vălenilor, înainte cu vr'o nouă ani, câteva luni de zile. Nimeni nu știa cine eră, de unde eră, presupuneau cei mai mulți că-i foarte bogat, c'ar aveă de gând să cumpere băile de aur din Văleni și din jur. Dar nu cumpără nici băița cea mai mică, ci, puțin după ce se așezase în oraș, când dintr'un sat, când dintr'altul plecau oameni la niște băi de cărbuni din granița Moldovei. Plecau însă puțini, băile pe-atunci erau pe-aici destul de bune și, cu toată stăruința străinului, numai cei mai nevoieși se înduplecară să-și părăsească satele. Atunci, într'o bună dimineată, orașenii se pomeniră că Paul Marino nu e nicăiri. Vorbiră un răstimp despre el, apoi îl uitară.

După căderea „Arhanghelilor“ băitul în Văleni începuseră să deie îndărăpt. Adevărat că băieșii, hăcmanii și tot personalul aplicat la „Arhanghelii“ se împărți pe la alte băi din Văleni, căpătără de lucru. Dar nici „Pintenul“, nici „Vlădeasa“, nici alte băi din sat nu se puteau asemăna cu „Arhanghelii“. Piatra eră de o calitate mult mai slabă, banii se împuținară la toți băieșii cari fură odată angajați la „Arhanghelii“. Băieșii, „mânătorii“, personalul de pe lângă puiele lui Iosif Rodean, cu banii ce-i câștigau la „Arhanghelii“ lucrau la alte băi, cei mai mulți, aveau părți, unii și la două și la mai multe băi. Împuținându-li-se venitele ei nu mai puteau să plătească plățile săptămânale ale băieșilor, cele mai multe băi din Văleni se lucrau cu muncitori tot mai puțini, din an în an. În unele băi vinele pe cari băiră în anii cei buni se isprăviră, trebuiau bătute galerii noi, cu cheltueli mari, și an de an lipsa banilor se simția tot mai tare în Văleni. Unele băi fură părăsite, după ce ani întregi se lucraseră cu bani luăți pe datorie.

În vreme de opt ani cei mai mulți dintre fruntașii Vălenarilor își mâncară nu numai banii adunați în vremile bune, și se mai înglodară și în datorii.

Erau, nu-i vorbă, și de-aceia cari legau paraua cu zece noduri, aceștia rămaseră acum boierii satului, dar ei băiau în măsură foarte mică, și numai la băile cari, cât de cât, tot mai țărăiau un strop de aur.

Într'o dimineată din primăvara anului ai optălea dela căderea „Arhanghelilor“ Paul

Marino se arată în Văleni, și, după o sdroabă de două zile, reuși să ducă cu sine cincisprezece băieși din sat. De atunci mai veni de cinci ori, și de toți erau aproape la o sută băieși pe cari îi dusese la băile de cărbuni din granița Moldovei.

Oamenii îi ziceau „domnul Paul“, unii îl binecuvântau, alții îl afurisiau. Dar băieșii băgară de seamă că trebuie să se miște, să vadă de alte câștiguri, pentrucă în Văleni traiul eră tot mai greu, din zi în zi.

Dintre cei cari nu voiau să meargă cu Paul Marino, cei mai mulți se duceau în Petroșeni. Dintre băile mai mari se mai lucrău în Văleni numai „Pintenu“ și „Vlădeasa“, apoi vr'o douăzeci-douăzeci și cinci mai mărunțele. Chiar la cele două pomenite piatra eră în anul acesta așa de săracă, încât abia-și scoteau proprietarii cheltuelile lucrărilor.

După ce nu se mai văzură cele cinci căruțe cari duceau pe băieșii din Văleni, oamenii cari erau pe drum intrară în case, ori în birtul lui Spiridon, și ulițile deveniră iarăș pustii.

Rar treceă vr'un car încărcat cu piatră; unde și unde se auziă „toc-tocul“ piuelor. În răstimpuri depărtate, pe drum se zăreă câte-o femeie, care veniă cu pașii mărunți spre prăvălia lui Spiridon. Femeile erau tot așa de curat îmbrăcate ca și pe vremile cele bune, purtau și acum ghetе, dar fețele lor erau mai palide, și din ochii lor, puțin obosiți, se puteă ceti un fel de silă. Ele intrău în prăvălie, târguiau repede, ieșiau, nici nu se puteă ști de au ceva în traiste, așa eră de puțin târgășul pe care-l duceau acasă.

Dintre femeile cari veniau să târguiască erau mai multe dintre acelea ai căror bărbați erau duși în străini. Mulți dintre băieșii cari munceau în mari depărtări de Văleni trimeteau destul de des bani acasă, dar erau și de aceia cari îi tocau în birturile de pe acolo, iar femeile și copiii acasă trăiau din împrumuturi.

În birtul lui Spiridon intră din când în când și vr'o femeie care și la intrare și la ieșire ascundeă ceva cu stăruință sub șorț. Se înighebară în Văleni vr'o patru tovărășii de „vecine“, cari își duceau beutura când la una, când la alta, și-și petreceau. Dar, durere, nu mai beau vin, ci rachie. Spiridon, de mulți ani acum, aduceă tot mai puțin vin și tot mai multă rachie.

XIX.

Când cele cinci căruțe cari duceau pe băieșii din Văleni durăiră pe lângă curtea fostului primar Vasile Cornean, din cramul care eră lângă piue se auzi un geamăt în-

fiorător, de om ce moare, și lucrătorul care se holbă prin pălan la cei ce treceau fugi în grabă la cram. În curtea fostului primar se învărtea încet o roată de piue și trei „săgeți“ izbeau pe rând cu măselele lor de cremene. Măcinău piatră dela „Vlădeasa“, unde fostul primar aveă două părți. Lângă piue erau două grămejoare de piatră mărunțită de ciocan, încolo curtea eră pustie. Câteva găini ciuguleau doar prin curte.

Cramul în care intră lucrătorul eră o intruchipare din bărne înnegrite de vreme, nespoite, netenciuite, având o singură cameră pătrată. Două festrucii cât palma mijieua somnuroase. În lăuntru eră o masă mică, veche, în mijloc, o laviță pe lângă un părete, iar de partea cealaltă un pat cioplit din topor, fără nici o formă. În cram mai eră o mică sobă de fier, care priveă prin festrucă ușii dintr'un ochiu de jar. Păreă în semiîntunerecul cramului un mic monstru negru, care pândeă de lângă păretele din fund. Pe jos erau împrăștiate aschii murdărite de tină, bucățele de zdrențe, și se păreă că niciodată nu se mătură aici, atât eră de mult gunoiul. Aerul eră greu și acru în cram, simțiai un fel de înădușală când intrai de-afară. Acum, de mulți ani, ușa cramului eră mereu închisă, dar mai înainte vreme, pe când „Arhanghelii“ eră baie vestită cramul eră mai aerisit, mai curățit, mai luminaț cu mult ca acum. Pe atunci camera asta slugeă de scurt repaos personalului angajaț la piuele lui Cornean. Intrău perândându-se — câte unul, câte doi și dormiau aici câteva ceasuri. De multe ori se făceau și chefuri în camera asta și poate se întâmplară aici, în vreme de noapte, și alte ticăloșii.

Când deschise lucrătorul ușa, din pat se auziă acelaș geamăt, mai stins acum, dar tot așa de înfiorător.

„Întoarce-mă Visaloane, întoarce-mă că mă aprind“, zise în silă, șuerător, întretăiat omul acoperit c'un țol învechit și ros.

Visalon se apropie de patul în care, întins pe spate, gemeă mereu un om înjunghiat de dureri. Ochii lui priviau cu spaimă la Visalon, ochii aceia tulburi ardeau de friguri, sub fruntea îmbrobodată de sudoare. Obrajii lui erau căzuți adânc înlăuntru, erau acoperiți de-o barbă sură, nerasă de luni de zile. Pieptul i se ridică des, și decâteori se auziă respirarea scurtă, șuerătoare, omul făceă: „Aio-aio-aio! Mă arde, mă arde, mă arde!“

Visalon se aplecă asupra lui, omul se prinse cu brațul stâng de după grumazii lui Visalon, și, acestuia, în mare silă, îi reuși să-l întoarcă puțin pe partea stângă.

„Așa, să mă țini, să nu mă lași... Aho!“ făcu scheletul cel bărbos privind mereu cu spaimă

la Visalon. Acesta scormoni puțin așternutul, îl mai sprijini un răstimp pe bolnav să rămână pe partea stângă, apoi îl lăasă, între gemetele acestuia, iarăș pe spate.

De zăcutul îndelungat bolnavului i se rănise tot spatele și deseori rănile îl ardeau așa de îngrozitor încât strigă ca din gură de șarpe. Uneori Visalon, sluga, auziă geamătele lui desperate, de alteori se făcea că nu aude, ci aruncă numai priviri mănioase spre casa fostului primar.

Bolnavul se mai liniști puțin, și neluându-și privirile înfrigate dela Visalon îl întrebă, cu vocea scăzută, puțină:

„Au trecut căruțe multe adineaori, cine au fost?”

— Băieși dela noi“, răspunse Visalon, fonfăind pe nas.

„Iar se duc?“ întrebă cu aceeaș oboseală bolnavul.

„Iar!”

— La Petroșeni?”

— Nu, la granița Moldovei, îi duce domnul Paul“, răspunse în silă Visalon.

„Mulți?” întrebă bolnavul abia auzit.

„Vreo treizeci. Cred că de-acum mai n'or mai fi băieși în Văleni“, răspunse sluga eșind și închizând ușa. Bolnavul începă să geamă din nou, neîntrerupt. Cine trecea pe lângă cram și nu știă cine-i înlăuntru, se opriă mirat, priviă în jur și-l străbătea un fior de spaimă. Cramul părea că vueste adânc, gros, dar încet, alteori părea că, în lăuntru, își face rugăciune un jidan.

Visalon își văză de lucru, pe la piue. Eră un om trecut de vârsta jumătate, destul de slab legat, se purtă cu silă de ici până colo, își aprindea mereu luleaua și bombănea neîntrerupt. Din cram geamătele se auziau câteodată mai tare, dar sluga se făcea că nu le aude, ci priviă cu ciudă spre casă, și fonfănea încet „s'o ia dracu' de muieră. Nu mai vine“.

Nu mai venise „mujerea“ de cu dimineață, lui Visalon nu-i lăasă decât un bruş de pâne. Se inseră și nu mai veniă, nici să-i dee de mâncare, nici să mai intre și ea în cram să-l ajute pe bolnav.

Începă să cadă tot mai deasă inserarea, când în urmă se auzi cărțând porțița dela curte, o femeie voinică se desluși apropiindu-se de piue, deschise ușa cramului și intră.

„Nu se poate“ fură cele dintâi cuvinte ale ei, în vreme ce își duse o batistă la nas. În cram aerul eră infectat și de mirosul de putrezime ce se desprindea din ranele de pe spate ale bolnavului.

„Nu se poate, și-am spus eu că nu se poate!“ începă din nou femeia pe-o voce tot mai înaltă. „Uf, s'o fi luat dracu' de vieață!”

Zice că partea ta de pădure e scrisă și acum pe tatăl-tău, și deci împrumut nu se poate lua pe ea. Întâi trebuie s'o destabilizezi, trebuie să rugări, trebuie să scrișori, alergări, cine muma dracului să le facă? Tu putrezești — putrezești și nu mai mori!“ țipă femeia.

„Dochiță!“ gemă omul, cu privirile înnebunite ațintite asupra muierii.

„Da, tu mi-ai mâncat vieața!“ izbucni c'un fel de furie femeia. „Bani nu mai căpătăm, tu nu te mai miști, nu te mai miști! Bărbații pleacă în țări străine, chiar azi s'au dus vreo treizeci, pleacă și muncesc și trimit bani acasă. Tu nu te miști și nici nu mori! Uf!“ făcă ea cu scârbă învârtindu-se într'un călcăi și, eșind din cram, urcă repede scările, descuie ușa, intră în casă, aprinse o lumânare, căută ceva într'un dulap, apoi, stângând lumânarea, eși repede din casă, din curte. Ea mergea la birtul lui Spiridon s'aducă beutură și mâncare. Mergea veselă, deși nu mai eră așa de ușoară ca mai înainte. Se îngrășase în acești opt ani, formele ei i se muieră, i se dăbălără puțin, dar totuș eră destul de tânără încă. Mințise, ca de-atâtea ori, pe Vasile Cornean, că n'a căpătat bani. Căpătase și chiar de-aceea se grăbiă la crăjmă s'aducă acasă bunătăți. I reușise să înduplece pe-un băieș tânăr, necăsătorit, cu cari ținea relații păcătoase de doi ani, să nu se ducă cu ceilalți băieși la băile de cărbuni din granița Moldovei. Și, de seară, și-l aveă la cină în casele din cari izgonise pe fostul primar Vasile Cornean. De vreo trei ani îl mutase pe bolnavul, care nu-și putea mișcă toată partea dreaptă, în cram. Ea-i spusese atunci c'o nerușinare înfiorătoare:

„Miroși greu și umpli toată casa!“

Pe-atunci Cornean aveă încă puține răni, dar Dochița voiă să scape de el, să nu-l mai vadă. Apoi, în casă, aveă mereu întâlniri cu alții. În cram nu intră decât când trebuia să vorbească cu bărbatul despre vr'un nou împrumut, despre vreo nouă vânzare. Afară de casă și de părțile dela „Vlădeasa“, Dochița îi vânduse toată averea fostului societar dela „Arhangheli“, fără ca el să știie ceva. Lui, după ce cu chiu cu vai își puneă iscălitura cu mâna stângă, îi spuneă totdeauna că „târgul nu s'a putut face“, ori „împrumut nu căpătăm“. Într'adevăr ea nu vânduse averea ci numai o pusese zălog pentru datorii, dar ea la averea zălogită nici nu se mai gândea, știă că-i pierdută, și mai rămănea lângă fostul primar numai pentru casă și curte și pentru cele două părți dela „Vlădeasa“. Când va fi isprăvit și cu acestea, — pe-aci și-e drumul.

Desnădăjduită se arată Dochița numai până când eră lângă Cornean. Pe el îl ură pentru că s'arăcise și ologise, se scârbiă de el pentru că nu mai muriă odată. Dar foarte rar deschise

ușa cramului și, atunci, totdeauna îi spuneă vorbe amare nenorocitului. Cât ce eșia din cram, eră altă femeie; eră veselă și dornică de vieață, bătându-și joc de toată lumea care o judecă cu asprime pentru purtarea ei cu fostul primar.

Vasile Cornean, — ani de-arândul — trăi dintr'o nădejde: să pună odată mâna pe bani mai mulți să-l ducă pe el la un „doctor vestit”. Aveă convingerea că este undeva un „doctor vestit”, care ar fi putut să-l însănătoșeze. Dumnezeu știe de unde îi veni gândul acesta, dar el ar fi fost gata să-și vândă tot ce aveă să facă rost de bani să-l ducă pân' la doctorul acela. Și astfel el iscăliă orice-i dădea Dochiița de iscălit. Femeia, atunci, se făcea că numai pentru sănătatea lui vrea să vândă câte ceva ori să iee împrumuturi.

Încă până boli sus în casele sale, el înțelese că Dochiița nu-i mai eră credincioasă. Avu suferințe cumplite, ținuit în pat, credea că înnebunește când auzia râsul răsător al femeii în curte, ori chiar în vreo cameră vecină. Dar suferințele trupești fură mai mari decât chinurile ce izvorau din înșelarea femeii. El — încet-încet, după torturi de ani, pără că se împacă cu gândul ăsta. Numai să poată ajunge odată la „doctorul acela vestit”.

După ce femeia îl mutase în cram începă să-l părăsească și credința în însănătoșare. Acum mai rămăsese c'o singură dorință: să nu-l ardă rănile ce-i umpleau spatetele. Dar el văză în grabă că de pe partea Dochiiței puteă să putrezească. Veniau rudenii de-întemeau, și-i schimbau așternutul, iar de arsurile din spate îl mai ușură sluga, Visalon, ajutându-i uneori să steie puțin pe partea stângă. El își blăstemă soartea și în clipele de nebulie, când mai credea că poate se va însănătoșă odată, știa că are s'o omoare pe Dochiița.

Femeia după ce apucă pe uliță, spre birtul lui Spiridon, nici nu se mai gândi la mortul de acasă. După obiceiul ei începă să sâsâie o melodie de romanță, grijind din cât puteă să nu se întine.

Când ajunse înaintea birtului se înserase bineșor și, cum eră și ceață, la patru pași nu mai puteai deosebi bine figurile omenești. Dochiița apropiindu-se, auzi o voce groasă întrebând de pe treptele birtului:

„Care-i acolo, mă?”

Femeia se opri, recunoscă glasul bădicului Ionuț Ungurean. La întrebarea lui se mișcă ceva pe lavița care eră față în față cu birtul, lângă păretele casei de peste drum. Nimic nu răspunse la întrebarea bădicului.

„Care-i acolo, mă?” întrebă din nou Ionuț Ungurean.

„Un străin”, răspunse cineva din întunec;

eră vădit că cearcă să pronunțe rău românește, ca să nu fie descoperit.

„Ce străin?” întrebă repede bădicul.

„Un călător prin lume”, răspunse pocit aceeaș voce.

„Și de unde vii?” zise iar bădicul.

„Dela Țara rumunesc!” răspunse vocea din umbră.

Bădicul porni prin tină, se apropie de bancă, și când fû aproape începă să rădă spart.

„Of! să te fi luat dracu, Ilarie! Tu erai? la vină puțin la lumină să te văd mai bine.”

Omul își ridică dășagii în spate și porni după bădicul. Mergeă în silă. Când ajunse la treptele dela intrarea birtului omul se opri.

„Ci vino, frate Ilarie, să te cinstesc c'un pahar de vin! Domnul te-a adus în pace!” zise cu căldură bădicul luându-l de braț și ducându-l pe trepte. În lumina din birt omul privi uluit în toate părțile. Eră rușinat și nu știa ce să facă. Eră într'adevăr fostul hocoman dela „Arhanghelii”, Ilarie, care numai de două luni părăsise Vălenii să-și încerce și el norocul la băile de cărbuni din „granița Moldovei”, li eră rușine că se întoarce așa de îngrabă, și plănuiise să intre pe înopțate în Vălenii, să nu-l vadă nime, să nu știe nime c'a venit. Dar, ajungând la banca din fața birtului, el trebui să poposească: eră rupț de foame și de oboseală.

În grabă se astrânseseră cei din birt în jurul omului plin de tină și cu hainele înnegrite de prăvul de cărbuni. Îi strânseseră mâna, îl priveau cu mare curiositate ca și când nu l-ar mai fi văzut de-un șir de ani. Întrebările începură să curgă îndată, dar peste toate se ridică glasul gros, hodorogit al bădicului, care trăgându-l mereu de mânecă pe Ilarie, zicea într'una:

„Unul merge — altul vine, unul merge — altul vine! Așa-i rândul lunei”.

Bădicul făcea aluziile la băieșii cari porniră azi după prânz.

„Nu te-ai întâlnit cu ei?” întrebă un bărbat ca de treizeci și cinci de ani, care stătuse toată ziua în cumpănă: de-a făcut bine ori rău că nu s'a dus și el în străini.

„Nu, am venit peste munte”, răspunse în silă Ilarie.

Bădicul, nelăsându-l de mânecă, îl duse la o masă, îi arătă un scaun și-l făcă să șadă. Vr'o zece băieși se strânseseră îngrabă în jurul mesei și porunciră beutură. Erau dintre băieșii cari stătură în cumpănă să meargă sau ba cu domnul Paul. Ei, după ce rămăseseră, nu se duseră acasă, ci începură să bea, de năcaz, ori de voie bună, nu s'ar puteă ști, în birtul lui Spiridon. Bani aveau, căci fiecare, ca să fie pregătit, împrumutase bani de călătorie.

Bădicul Ionuț dădă de ei aci în crâșmă, îndată după ce plecară cele cinci căruțe. El chiar ieșise să plece acasă, îngrozit de întunerecul ce se lăsă, când îl descoperi pe Ilarie.

Acum bădicul porunci brânză, slănină, pâne pentru drumeț și o păreche mare. Se uită cum îmbucă de cu lăcomie Ilarie, umplea paharele, rădea, zicând mereu: „Ce să-i faci! Unul merge, altul vine! Așa-i lumea asta!”

După ce-și mai stâmpără foamea, Ilarie începă să povestească, răspunzând la nenumăratele întrebări ce-i puneau băieșii. Vorbi întâiu cu silă, cu stângăcie de drumul lung, de păduri fără sfârșit, de „lei”, de „para”, apoi, părând că-i cade tot mai mult povara de pe trup, le povesti cu multe amănunte toate mizeriile dela băile de cărbuni: muncă grea, superiori neîndurați, traiu scump și prost, locuință — niște colibi, nici biserică, nici popă, nici sat, ci păduri și iar păduri în toate părțile, cât vezi cu ochii.

Băieșii îl ascultau c'o mulțumire, c'o satisfacție tot mai adâncă, cereau mereu vin, și veselia creștea mereu în birtul lui Spiridon ca 'n vremile cele bune.

Bădicul Ionuț Ungurean ascultă cu gura căscată, se miră, ocără, se cătrănea, dar de pahar nu-și uită. Bea mereu, cu sete.

El eră acum alb cum îi oaia. Obrajii i se încrețiseră, dar rămaseră mereu roșii, mai ales dacă bea două-trei pahare de vin bun. Vin bun el însă nu mai avea acasă în pivniță, și chiar pentru două-trei pahărele, el trebuia să vină până la Spiridon. Și făcea pe zi drumul acesta, destul de lung, și de zece ori. S'ar putea spune că, mai ales de vr'o cinci ani încoace, singura lui ocupație eră să se plimbe de acasă până la birtul lui Spiridon. Oricât se temeă de ger, oricât se învineția, el făcea cu regularitate drumul acesta și în puterea iernii. Îi eră mai ușor de altfel, căci se subțiasă foarte mult, burta lui dispăruse, dar cu cât se uscă părea că are o sete tot mai cumplită. Adevărul eră că niciodată nu se sătură de beutură, bea pe datorie și Spiridon nu-i dădea decât cu măsura cea mică. Ajungea de multeori în ceartă cu birtașul, de obicei pentru că nu-i plătea cu lunile nimic, și Spiridon îl amenința că nu-i mai dă de beut. Acum, însă, plăteau băieșii cari avură de gând să meargă la băile de cărbuni, bani aveau, și Spiridon umplea mereu masa cu sticle pline. Ei se bucurau din toată inima că nu se duseseră în țări străine și și-ar fi beut bucuos banii până la cel din urmă. Priviau fericiți la Ilarie și-l îndemnau să le povestească mereu. Acesta, obosit de drum, se ameți în grabă și nu mai așteptă imbiatul lor.

Larma veseliei creștea mereu, ceasurile treceau repede. Ochii bădicului începură să strălucească.

„Hei, măi băieți, dacă s'ar mai întoarce odată vremurile „Arhanghelilor”, zise el într'un rând, neputându-și îneca un oftat adânc.

„Se vor întoarce, bădicule!” strigă cu putere un băieș. „Uite eu zic să nu ne mișcăm de aici până 'n zori! Să facem un chef ca 'n zilele cele bune!”

Propunerea băieșului fū primită cu urale îndelungate, cu bătăi în palme.

În clipa asta ușa birtului se deschise și în prag apără un om îmbrăcat în haine nemțești, vechi, purtate; pantalonii sloboziau doi genunchi largi, și erau stropiți de tină până sus. Obrajii lui veștezi, învinețiți și de frig, erau căzuți înăuntru; o deprimare, un fel de desnădejde chiar se desprindea din fața omului, care, luându-și pălăria, descoperi o chelie mare, pământie. Ochii lui erau căzuți în cap, erau stânși. Dar, oprindu-se în pragul birtului și auzind uralele, ochii lui se umplură îndată cu sclipiri de bucurie, un zâmbet larg îi schimonosi fața îmbătrânită, și pornind spre masa celor ce-și petreceau, începă să cânte, pe o voce de bas răgușită:

„Și voiși
Bucuroși
Cu curaj 'nainte!
Ura! Ura.

Alte urale izbucniră acum dela masă. Toți cei zece băieși se sculară, îmbiindu-l să șadă.

„Poftește aici, domnule avocat! Poftește aici!” ziceau ei mereu. Fostul universitar Ungurean strânse mâna băieșilor, se apropie de bădicul Ionuț, îl bătă cu mâna pe umăr.

„Ehei!” zise el zâmbind, „în bun loc ai ajuns. Mama m'a trimis să te caut la biserică, da' biserică am găsit-o încuiată!”

Răse bădicul și băieșii și-i astupară repede gura avocatului și un pahar de beutură. El șeză, privi c'un fel de încruntare la perechile de pe masă, își umplă din nou paharul, îl sorbi, se sgudu, îl umplă iar și-l înghiți cu aceeaș sete.

„Uf!” făcu el, „îmi pare că-i secetă în mine!”

Bădicul clipi vesel din ochi și acum, a patra oară, îi umplă el paharul.

Ungurea tânărul văză îndată că el trebuie să se grăbească cu beutura ca să-i ajungă pe ceilalți, ca astfel să nu se strice petrecania. El începă să-l laude pe Ilarie că s'a întors la dulcea vatră părintească, că-s nebuni toți aceia cari iau lumea în cap, căci veșnic va rămânea adevărat cântecul:

„Fie pânea cât de rea
Tot mai bună 'n țara mea.”

Băieșii îl aplaudară, îi fură adânc recunoscători pentru cuvintele acestea, părea că-i linișteă nu numai pentru faptul că nu părăsiseră Valenii, ci și pentru că își cheltuiau aici il birtul lui Spiridon banii de drum.

Advocatul vorbiă, bea, toastă, apoi deodată se liniști, tăcu privind cu fixitate un pahar de vin. Spiridon cât ce nu mai auzi gura avocatului, tăie repede fălăi mari de salam, de brânză, le puse într'o farfurie și se grăbi să le așeze înaintea avocatului. Acesta, fără să zică ceva, începă să îmbuce, înghiți repede mâncarea și beu cu sete un pahar de vin. Îi trecuse slăbiciunea ca luată cu mâna. Spiridon cunoștea bine, de câțiva ani încoace, leșinul ce-i venia tot mai des fostului universitar și știa că îi trece, îndată ce îmbucă ceva, și că poate apoi să chefulască noaptea întregă. Mai știa apoi că singur avocatul mai putea să înfirpe chefuri cari să țină noaptea întregă.

Nu se înșelase nici de data asta. Ungurean începă deodată să bea, să cânte, să poruncească „tablă”, adică să se deșerteze dintr'una paharele, începă să aranjeze „o comandă” ca în vremile cele bune. Ajunse să toasteze mereu, să cânte chiar „Unde umbrește darul tău Mihaile Arhanghele”. Fostul universitar se simția iarăși „Arhanghelul Gavril” de altădată, deși eră prăpădit, bătrân și cheful. De mult nu se mai auzise în birtul lui Spiridon cântarea „Arhanghelilor” și chiar și crâsmărița veni în prag s'o asculte.

Bădicul zâmbia mereu cu bunătate, privind cu mulțumire la oamenii. Uneori pocnă din degete și zicea:

„Lumea asta nu-i a mea,
Ceealaltă nici așă!”

Nu se înșelase Spiridon: se încinsese un chef care țină până dimineața, cum de mult nu mai fusese în birtul lui.

Fostul universitar nu se mai putea ținea pe picioare, când la ziua albă se hotărîră să plece.

De când se întorsese din capitală cu Irmușca, Ungurean nu mai văză orașul prin care-și prăpădi tinerețele. Bătrânul plăti o groază de datorii pe urma lui, pe la birturi, pe la croitori, pe la prăvălii. Vr'o doi ani bădicul Ionuț nu mai avu nici o liniște: mereu îi curgeau provocările dela advocați cari îl amenințau cu impecosare. Nu ajunsesese să-i plătească cumsecade lui Pruncul cele șapte sute, și trebui să facă împrumuturi și mai mari.

Irmușca stătă în Valenii un an și jumătate, apoi, când simți că se apropie tot mai tare sărăcia îl înduplecă pe avocat într'o dimineață de primăvară să meargă amândoi la

oraș. Aici își pierdă urma, și toate căutările, toate întrebările desperate ale lui Ungurean fură zadarnice. El se întoarse singur acasă, târziu în noapte. Când îl văză bădicul intrând, eră încă lângă un pahar de vin, îl întrebă râzând:

„Irmușca! Ul van Irmușca?”

Atâta învățase și bădicul ungurește într'un an și jumătate.

Câteva săptămâni se simți un gol în casă, în birtul lui Spiridon chiar. Dar fata aceea fii repede dată uitării, și numai când eră bădicul beat-tun, își întrebă feciorul, râzând: „Irmușca! Ul van Irmușca?”

Ungurean tânărul rămase în Valenii fără nici o ocupație. Până mai ținură băile bune, nu fii pentru el nici o greutate. Dă rar pe-acasă. Dar de când nu se mai făceau chefuri mari, el începă să îmbătrânească. Uneori atâta amărăciune eră întipărită pe fața lui încât credea, văzându-l, că singurul nutremant al omului acestuia sunt drojzii amare. Cum începă să regrete anii pierduți, cum nu eră chefuri dese în cari să-și îngroape conștiința, el se dădu la beutura de rachiu, care, în câțiva ani, făcu din el o arătate vrednică de milă.

Bădicul, în încercături bănești dela căderea „Arhanghelilor”, se îndatoră din an în an tot mai tare. Datoriile feciorului îl doborăseră pentru totdeauna; dar bădicul Ionuț totuși, suferitește, nu părea să se fi schimbat mult. Adevărat că din cât putea nu se lăsa cu capul limpede, ca și mai înainte, și el avea mereu convingerea că băile se vor îmbunătăci de curând. Chiar pentru aceea el nu-și vândușe nici acum partea dela „Arhanghelii”, deși baia aceasta eră și acum părăsită.

Când eșiră, în dimineața asta, din crâsmă bădicul sprijinea de-o parte pe avocatul, fostul hocman dela „Arhanghelii”, Ilarie, de cealaltă parte. Pe drum treceau oameni în port străin și se opriau cu toții înaintea unei case de zid, nouă dar mică, abia două camere dacă ar fi putut să aibă. Hocmanul Ilarie tot urmări pe străinii aceștia cum trec pe lângă ei și se opresc mereu la poarta casei celei noi.

„Ce-i aici? E târg ori ce?” întrebă Ilarie, ne mai increzându-se în vederea sa și părăndu-i că-i într'un loc străin.

În loc de răspuns Ungurean bătrânul întrebă:

„Ce-i azi? Vineri?”

Ilarie se gândi un răstimp, apoi răspunse:

„Vineri.”

— Atunci e zi de bancă. Oamenii vin la bancă”, răspunse bădicul.

În clipa asta trecu pe lângă ei băieșul cel trăsărit Nichifor, care nu se schimbăse

aproape de fel, puse în treacă degetul pe „advocat” și zise: — „Asta-i Antichrist!” Apoi trecu, bombănind, înainte.

XX.

Casa cea nouă înaintea căreia se opriau străinii și destui băieși din Văleni eră zidită aproape de primărie. Spre stradă privia din patru ferestrii mijlocii, adăpostite după puternice grilajuri de fier, colorate verde. Frontul n'avea nici o decorație, afară de o tablă mare, neagră, bătută subt streșină și pe care se putea ceti de departe inscripția aceasta aurită: „Arhanghelii”, institut de credit și economii, societate pe acții”. Cuvântul cel dintâi din inscripție — „Arhanghelii” eră închegat din slove mari și el tronă singur în șirul întâi, subt el, cuvintele cealalte erau scrise cu caractere cu mult mai mici. Dintre slovele mai mici unele începeau să fie spălăcite, auritura început să se șteargă, dar în cuvântul „Arhanghelii” eră așa de bine conservată auritura încât părea că-i scris de câteva zile numai.

Oamenii se adunau tot mai mulți înaintea porții, cei cari veniseră mai de vreme ocupară cele două bănci lungi, bătute în pământ de-alungul păretelui, ceilalți stăteau răzimați în băte, ori se mișcau încet de aci până colo. Cei mai mulți povesteau fără nici o voce, spunând cuvintele rar, făcând pauze lungi; nu numai în vocea lor dar și în fețe și în priviri se cetea o silă, o neplăcere, ca la toți țărani cari vin să plătească cămete, ori să ridice împrumuturi noi.

Dimineața eră cezoasă și rece, plină de umezeală și asta-i făcea pe oameni să fie și mai posomorîți. Abia așteptau să se deschidă odată banca. Unii dintre țărani veniseră din depărtări destul de mari, porniră îndată după ce se zări de ziuă de-acasă, și acum erau aproape ceasurile opt. Cei din depărtări își aduseră merinde, și unii dintre ei isprăviră cu prânzul, o bucată de pâine în această zi de Vineri — își puseră restul în traiste, când pe drum se zări apropiindu-se un om de statură mijlocie, care purtă cisme lăcuite și țări de lână ca băieșii din Văleni, dar eră îmbrăcat cu un roc de piele roșcată, blănuit, cu guler de vulpe, și pe cap cu pălărie moale de pe care lipsea șinorul aurit, care se încolăcea de obicei pe pălăriile băieșilor din Văleni. Omul se apropiă cu pași mărunți, cercând să se ferească de cioflea drumului. De departe fața lui părea foarte ciudată, un obraz părea mai întunecat, mai mic decât celalalt.

Cât ce-l zăriră oamenii cari așteptau înaintea băncii începură să se miște, cei cari

ședeau pe bănci se ridicară, și când omul fu la câțiva pași de ei își ridicară cu toții pălăriile.

„Bună dimineața!” le răspunse o voce seacă, dar în care tremură parcă un fel de satisfacție. Satisfacția aceasta, mulțumirea, se putea ceti însă mai bine din fața omului. Fața aceasta eră îngrozitoare: obrazul drept eră palid-vinețiu, tăiat de părăiașe adânci, deasupra lui clipea, în licăriri felne, un ochiu neodihnit; obrazul stâng eră acoperit aproape de o pată vineție, deasupra căreia nu eră decât orbita roșie pe care se lăsă mereu geana. Ochiul stâng îi lipsea lui Gheorghe Pruncul în urma nenorocirii din curtea directorului dela „Arhanghelii”, când acesta îi descărcase pușca în față. Dar din chipul lui pocit, din ochiul drept ce licărea mereu se putea ceti o largă satisfacție, văzând mulțimea mare de oameni care venise la banca lui și a notarului Popescu.

El descuie portița curții, intră el întâi, și după el puvoiu de lume. Descuie una din cele două uși ale băncii, și lăsând-o deschisă îi pofti pe oameni înăuntru. Aceasta eră o cameră destul de spațioasă, dar goală-golufă, numai în jurul păreților erau câteva lavite. Un aer închis, rece, de mucegaiu parcă, umplea camera.

„Poftiți și așteptați aici. Numai decât vine domnul contabil și începem”, le zise Gheorghe Pruncul după ce le deschise ușa. Apoi el descuie ușa a doua și intră singur. În camera asta, mai mică decât aceea unde așteptau oamenii, erau trei mese, o cassă Wertheim mare, puternică, și un dulap. Aici eră biroul băncii; la masa de lângă cassă de fier lucră cassierul, la cea de lângă dulap contabilul, iar a treia lângă fereastră eră rezervată pe seama directorului. Însă masa asta nu eră aproape niciodată ocupată. Postul de director și de cassier le umplea aceeaș persoană, Gheorghe Pruncul, fostul societar dela „Arhanghelii”. La început el fusese singurul slujbaș al băncii, cercă să suplinească și pe contabilul, dar la câteva săptămâni se încurcă și văzu că pentru postul acesta trebuie să-și aducă om calificat. Cercă întâi să se ajute cu fiiciorul său, cu fostul universitar, însă acesta încurcă și mai tare socoșile. Atunci își aduse un tânăr diplomat, care după două luni își dădu dimisia din cauza salariului prea mic. De-atunci se perândară mulți contabili pe la „Arhanghelii”, căci directorul nu se învoi să le mărească salariul.

Însă postul de cassier nu l-ar fi lăsat Pruncul altuia pentru toată lumea! Nu se încredea în nime; el știa cât e de gingaș lucru să umbli cu bani! Când se primeau banii pe

camete ori în capital, când se înapoia restul ori se număra un nou împrumut cât de ușor se putea să greșască cineva! El știa că după ce-i dai odată omului un rest mai mare decât i se cuvine — din greșală — nime nu vine să-ți spună că te-ai păgubit. Și Pruncul știa cât de cu greu se câștigă și un ban de aramă!

Apoi cine nu se poate lăcomi când vede bani mulți, grămădiți în casa de fier? Of! Știa bine orbul asta că banu-i ochiul dracului! Sub paza lui erau însă în siguranță, căci partea covârșitoare din ei era partea lui.

El nu voi, la început, să numere banii din casa de fier înaintea contabilului. Zadarnic îi spunea acesta că asta așa se face pretutindenea la toate băncile, că e necesar să se vadă dacă socoțile consună cu starea casei. Gheorghe Pruncul se temeă să-i descopere câți bani are; voia să știe numai el lucrul acesta, și se gândia că poate contabilul are gânduri de defraudare.

Abia când acela îi puse furios pe masă o coală de hârtie pe care era indicată suma ce trebuie să se afle în cassă, se mai liniști: contabilul ghicise suma! El încă nu era atât de umblat în lucrările dela bancă încât să știe că contabilul e cheia unui înstituit de credit. Își zise că nu din curiozitate dorește să-i vadă banii, după ce odată știe câți are, ci că trebuie să fie ceva la mijloc. Începă să-i numere și banii se aflară în ordine până 'ntrun filer.

Cu anii se deprinse însă cu toate afacerile de bancă așa de bine încât ar fi putut umplea cu ușurință postul de contabil. Dar acum nu-l mai ajungeau puterile, clientela se mărire, și el nu se mai putea deslipi de cassă.

Abia intră Gheorghe Pruncul în biroul băncii și numai decât sosi și contabilul. Cea dintâi privire contabilul o aruncă spre soba de fier, dar soba era rece.

„Am putea încălzi de-acum, domnule director”, zise tânărul punându-și în cuer paltonul și palăria și frecându-și mâinile. „E o vreme ticăloasă, și dacă stai mereu la masă înlemnești de frig” adăuse îndată, șezând la masa lui.

Pruncul ședeă la cassă, nu-l privi ci răspunse:

„O să facem de-aici în colo; dealtfel azi se va încălzi îndată aici; așteaptă la vr'o sută de oameni.” Zicând așa se sculă, se duse la ușa care despărțea cel două camere, o deschise.

„Poftiți, zise el, dar fără îmbulzeală! Pe rând ca la moară!” Bucuria îi clipi din ochiul cel sănătos, un zâmbet rânjitor i se revărsa pe față, și cu zâmbetul acesta descuie cassa de fier și șeză la masă.

Clienții începură să vină pe rând, întinzând contabilului hârtiile. Condeii acestuia începă să alerge pe hârtie, și tot alergă până la ceasul unu după prânz. Cu socoata făcută clienții treceau la cassă. Pruncul aruncă o privire repede din ochiul sănătos asupra sotelilor, primea banii, numărându-i cu mare atenție și izbind de tabla de marmoră argintul ce-i da cât de cât de bănuir.

El își împlinea c'o adâncă plăcere slujba asta în fiecare Luni, Mercuri, și Vineri, de cinci ani acum. Be reuși să înființată de șapte ani, dar în anii cei trei dintâi era o singură zi de cassă peste săptămână, — Vinerea —. Clientela din jur era mai puțină pe-atunci, iar baile din Văleni erau încă destul de bune.

La un an după licitarea averii lui Iosif Rodean celor doi tovarăși, lui Pruncul și notarului Popescu, le reuși să vândă baia „Arhanghelii” la societatea cea străină prin mijlocirea jidanului Herșcu Heiscovici. Nu o vândură așa de strălucit după cum credeau, dar totuș se bucurară că s'au scăpat de ea. În schimb hotărâră ca cu atât mai îngrabă să s'apuce de înființarea băncii.

Înființarea băncii „Arhanghelii”, fu vestită prin următoarea știre apărută prin gazetele de pe vremuri.

„Un pas înainte. Aflăm cu cea mai adâncă satisfacție că în frunțașă comună Văleni s'au pus bazele solide ale unui nou înstituit românesc de credit și economii, numit „Arhanghelii”. Tărâniea noastră din părțile acelea va fi scoasă astfel, prin munca națională a frunțașilor din Văleni, din ghiarale cămătarilor străini. Un pas nou s'a făcut pentru consolidarea noastră economică, și nu putem să fim decât recunoscători conducătorilor frunțași din Văleni, că s'au gândit la opera aceasta de economie națională înființând o nouă citadelă de apărare națională. De-ar da Dumnezeu ca pilda lor să fie urmată și de alții.”

Din anul al patrulea clientela începă să crească în mod neobișnuit. În Văleni tot mai multe băi trebuiau lucrate cu bani luați dela bancă; apoi unii frunțași, ca de pildă bădicul Ionuș și Dochia, începură să ridice datorii tot la trei luni și chiar mai des. Tot mai multe pământuri, fâneațe, păduri se întabulau pe banca „Arhanghelii”. Apoi din jur începură să vină tot mai mulți după împrumuturi aici. Era mai aproape și cămăta nu era mai mare ca la băncile din oraș.

După opt ani abia mai erau trei-patru familii în Văleni, cari să nu fie îndatorate la „Arhanghelii”.

Încetul pe încetul băieșii nu-i mai ziceau lui Pruncul decât „domnule primar”, ori

„domnule director“. El rămase primar definitiv în locul lui Cornean; apoi după ce expirară anii fû din nou ales, nime nu mai concură față de el. Nici nu prea aveau Vălenărenii gust de primărie în împrejurările tot mai rele ce se desfășurau, sărăcind băile, dar apoi nici n'ar fi putut reuși nime față cu Pruncul. Notarul Popescu se căsătorii cu fata lui Pruncul. Fetița de care îi zicea diacul Gavriil lui Vasile Murășanu c'ar fi bună de preoteasă, ajunsese astfel notărășiță. Fostul universitar Pruncul eră scriitor în cancelarie în locul lui Bratu.

Adevărat că el nu prea făcea ispravă, lucră foarte greoiu, foarte încet. Dar tatăl său eră mângăiat că cel puțin nu mai bate ulițele. Pruncul, tânărul, se părea apoi că luptă din greu să se lase de patima beuturii. Părea că se deșteptase în el ceva din sufletul tatălui său și începû să prețuiască banul. Rar da pe la birt și se vedea pe el că suferă cumplit din cauza asta. Poate chiar aici eră explicația că lucră așa de greoiu. De vreo șapte ani se luptă și nu s'ar putea spune că și-ar fi învins patima. Cel puțin odată în lună se abateă la birtul lui Spiridon, și de asta știă apoi tot satul. Căci, în puterea nopții, răgnea pe ulițe că aprinde satul, pâlmuia pe cine-i ieșii în drum și câte două-trei zile după beția cumplită nu mai eră bun de nimic.

XXI.

În curgerea acestor opt ani casă lui Iosif Rodean se învechise. Coloarea verzie a frontului se spălăcise, bătută de ploie, trasă de soare. Nime n'a mai spoit-o pe dinafară în vremea asta. Tencuiala căzuse pe la soclu, cărămizile înroșiau și ici și colo. Mai în sus plăci de var se desprinseseră, se vedeau pe-tece sure pe părete. Fereștile erau mereu închise, perdelele trase, întreaga casă părea cufundată într'un somn adânc, părea părăsită. Rar, când durăia vreo căruță pe drum, pe dinaintea fereștilor, se desfăcea vreo perdea și lăsă să se vadă două spectre de groază, două capete de femei, palide, îmbătrânite, cu privirile neliniștite. Dar se retrăgeau repede după perdelele cari se imbinau din nou. Nime n'ar mai fi putut cunoaște în cele două fețe de mort pe Eugenia și pe Octavia.

Ele își petreceau ziua întreagă în casă; treceau luni întregi până le putea cineva zări pe uliță. Chiar atunci treceau repede până la postă, până la prăvălie, cu fețele ascuse în lungi năfrâmi, cu ochii pironiți în pământ. Se fereau atât de tare de oameni, încât nici nu răspundeau la salutul băieșilor, al femeilor, ci se furișau ca niște umbre.

Eră un adevărat chin pe ele să iese din curtea fostului director dela „Arhanghelii“.

Oricât se fereau însă de privirile oamenilor, oricât se ascundeau, băieșii, femeile, rămăneau mirate în urma lor, cutremurate de un fior de spaimă. În lumina zilei fețele lor păreau de morți sculați din sicrie, erau uscate și îmbătrânite, nemșcate. Numai liniile răutății, ale pismei li se săpară adânc în jurul gurei, dealungul obrazilor. Liniile acestea nu dispăreau nici chiar când ieșiau pe uliță și erau preocupate de un singur gând: să nu le vadă nime.

Dealtfel ieșiau din casă numai în sila cea mai mare, când n'aveau pe cine să trimită până la prăvălie, până la postă. Și asta se întâmplă de câte ori mama lor, Marina, eră bolnavă.

Cele două neveste nu putură trăi la sora lor Maria, soția doctorului Vraciu, unde merseră după catastrofa din 25 Faur. Fericirea ce-o vedea în jurul lor le mușcă necurmat din inimă, le aducea în minte gânduri de răzbunare și voința și-o simțiau aplicată spre crimă. Urau de moarte și pe Maria și pe doctorul și pe copiii lor și pe Elenuța care eră acolo. Se întoarseră după câteva săptămâni iarăși în Văleni și se închiseră în casă.

După vreo trei luni se făcû nunta lui Vasile cu Elenuța. Tinerii se mutară în noua parohie, în Teleguța, și numai decât Elenuța învita pe cele două surori să meargă la ea, să vadă satul, casa, să rămână acolo cât vor voi. Dar cele două surori rupseră în mici bucățele epistola Elenuței și nici de un răspuns n'o învredniciră.

În toamnă se căsătorii și Ghiță cu domnișoara Laura, fata popii din Gureni. Surorile nu luară parte nici la ospățul acesta, ci, când cu patru săptămâni mai târziu Ghiță le învita la el, îi impliniră dorința.

Dar după două luni se întoarseră în Văleni: fericirea, giugiulirile, sărutările celor doi tineri le innebuniau.

Și Ghiță și Elenuța și Maria cercară în multe rânduri, în cursul anilor, să le înduplece a se mută la ei. Dar cele două fete nici nu le mulțumeau cel puțin pentru invitare. Dela o vreme adevărat că ele nici nu mai ceteau scrisorile ce le veneau dela acești trei, ci le rupeau cu înverșunare, îndată ce cunoșteau slova.

Astfel ele rămăseră în Văleni, cu sufletul tot mai pustiu și tot mai înghețat, cum tot mai pustie eră din an în an și casa și curtea lor. Cei doi advocați divorțaseră de mult de ele, trecuseră de mult peste incidentul cu „partida nenorocită“, se căsătoriseră cu alte fete și trăiau mulțumiți.

Eugenia și Octavia începură să încărunească, nasul li se lungi înspăimântător, umerii obrazilor împungeau, bărbia li se ascuțise,

erau o adevărată spaimă de fiecare zi pentru biata Marina, care mai mult se târa decât umblă, din bucătărie până în casă. Nu mai ținea nici o slujnică, nu era nici un străin în casă. Aveau o vacă de care îngrijiă Marina. Ea pregătiă mâncarea, ea aducea apă, ea spală, ea târguiă, ea făcea totul la casă. Se îngârbovise, albise aproape de tot, în gură nu-i mai rămăseseră decât doi colți deasupra. Când se târa părea că are în fiecare clipă lipsă de sprijin să nu cadă.

Dar lucrul ce-l avea de făcut nu însemnă pentru ea nimic. Firea de țărancă, obișnuită cu strapațele trupești, cu munca, se deștep-tase în ea cu cea din urmă desnașede și, cât de încet, tot isprăviă de ce se apucă. Dar când zăriă pe cele două umbre, oricât s'a obișnuit cu ele, se clătina, părea c'o bate un vânt de spaimă. Atunci se opriă, își făcea o cruce largă și zicea:

„Doamne nu ne lăsa, sfântă Maică Precistă!”

Se clătina astfel de spaimă când le zăriă pe cele două fete, dar și mai tare îi îngheță inima când, spre seară, cârțaiă portița, care de dimineața stătuse mută și se iviă în curte un moș înalt, adus tare de spate, c'o barbă lungă albă, c'un palton vechiu pătat de țină alburie, încălțat cu cisme mari, înglodate. Moșul intră tăcut în curte, în mâna stângă ținea o batistă murdară în care ascundeă ceva rotund, iar în dreapta un ciocan și un sfredel de băit. Moșul se apropiă de bucătărie unde era un mare mojer de fier, desfăcea cu grije batista, în care adusese o mulțime de sdroboturi de piatră, aruncă câte-o mână de piefrij în mojer și începea să le piseze.

Dacă se înnoptă Marina trebuia să-i aprindă lumânarea și de multe ori bătrânul pisă noaptea întreagă, cercând mereu firele de aur, pe cari le vedeă, la ori ce cercătură, le alegea, deși nu era aur ci pirit, le puneă într-o oală de pământ și oala o ascundeă sub patul din bucătărie.

„Cearcă!” zicea c'un zâmbet larg moșul privind la Marina.

„Da, cearcă, losife, răspundeă sguindu-se Marina, ci vino acum să mânci!” Avea lipsă de multe rugăminți până ce Iosif Rodean se înduplecă să cineză. După ce mâncă, pușin și încet, gândindu-se mereu, moșul zicea:

„Mâne iar o să băesc la „Arhanghelii”.

„Ce de aur! Doamne ce de aur!” El clătina din cap, zâmbiă înseninat la față, ochii lui clipiu bucurăși.

„Iar o să băești și iar o să aduci aur, losife”, zicea femeia cu durere, „ci acum vino de te culcă”.

Bătrânul uriaș se ridică zâmbind ș'o urmă cu bucurie pe Marina.

În zorii zilei el se sculă, își luă ciocanul și sfredelul, Marina îi puneă după cap o traistă de vânător în care era merindea de peste zi, și moșul, liniștit și vesel, plecă la „Arhanghelii”.

Baia era vândută societății celei străine, dar încă nu era pusă în lucrare. Un singur om de straje era acolo. Grămezile de piatră stearpă se înnegriseră, cramurile se destrămară, coperișul le putrezi, ochiurile de ferăstrău erau cele mai multe sparte, pe lângă cramuri, prin vatra de odată a marilor grămezi de piatră crescură buruieni. Intrarea principală dela „Arhanghelii” se surpă într-o parte. Era pustiu și tăcere în tot cuprinsul. Numai gura băii răsuflă mereu aceeași nori deși de neguri alburii.

Iosif Rodean n'avea lipsă de lumânare; el ciocănea toată ziua în gangul principal, foarte aproape de intrare. Straja dela baie îi aducea aminte să mănânce la prânz, la ojină. Nu făcea nici un spor, căci nu se gândiă să folosească nici prav de pușcă nici dinamită. Dar cât să-și umple batista sfărâmă de dimineața până seara.

Iosif Rodean după ziua de 25 Faur ajunse într-o casă de sănătate, unde stătut un an și jumătate. În urmă doctorii îl lăsară acasă, spunând că trebuie lăsat nesmintit să facă ceea ce doriă: să caute aur la „Arhanghelii”. Pentru dorința aceasta ajunse în zilele din urmă furios. Îl duseră întâiu la doctorul Vraciu, dar bolnavul nu avu pace, începū să spargă tot ce-i ieșea înainte.

Nu se liniști decât în Văleni, când, cu ciocanul și cu sfredelul în mână, porni spre „Arhanghelii”. Mai târziu îl duseră la Ghiță, la Elenuța, crezând că poate acolo va rămânea tot așa de liniștit ca și în Văleni. Dar repede trebuiră să-l aducă înapoi pentru că deveniă furios. Acasă se liniștiă îndată și-și vedeă de pacinica lui ocupație.

Copiii trebuiră să se mulțumească cu atăta, oricât i-ar fi durut inima de nenorocirea tatălui lor. Îl compătimiau, fericirea li se tulbură de câte ori își aduceau aminte de el. Dar părea că tot mai mult suferă pentru biata Marina, care nu se putea mișcă de acasă nici pe o zi, oricât ar fi dorit să-și vadă uneori copiii și nepoții.

Ei făceau deci numai ceea ce puteau: îi trimeteau Marinei bani din belșug, căci Iosif Rodean afară de casă nu mai avea nimic, îi scriau scrisori de îmbărbătare și, cât puteau de des, veniau ș'o cerceteze.

Fostul director dela „Arhanghelii” se purtă foarte liniștit; băieșii îi dădeau ș'acum binețe, copiii nu se temeau de el.

În satul întreg un singur om se umplea de spaimă îndată ce-l zăriă pe moșul cu

barba albă: Gheorghe Pruncul, directorul și cassierul dela banca „Arhanghelii“.

El îl încunjură și fugea de bătrân, deși acesta nici nu părea să-l mai vadă, ori să-și aducă aminte de fostul tovarăș dela „Arhanghelii“.

*

Numele de „Arhanghelii“ iar ajunsese vestit în jurul întreg, dar acum rostindu-l, nimeni

nu se mai gândia la vestita ocnă de odinioară, ci la „cassa de păstrare, societate pe acții în Văleni“, bancă ce arată, din an în an, profit tot mai mare, se impunea ca un factor economic tot mai puternic, și care, în anul al zecelea de existență, după ultimul bilanț, deși își urcase fondul de rezervă la suma capitalului începător, împărția cea mai mare dividendă între toate băncile românești.

În casă de om sărac.

„Nu mai pune lemne, Nicușor; e de-ajuns de cald, nu vezi tu?“

Mama și porni de lângă masă să-i oprească lui Nicușor plăcerea supremă de-a deschide cuptorul cel nou, de-a răscoli în jarul înviorat și de-a arunca o nouă bucată de lemn, dar băiețașul o înțelese și puse încet, cu sfială, lemnul după cuptor. Cu capul plecat, rușinat par'că, se retrăsese într'un colț și nu se mai mișcă un lung răstimp.

Mama șezu din nou lângă masă, pe scaunul hârbuit, și, la lumina lămpii, cusu mai de parte la rochița începută. Din când în când se zăreau în dunga mesei doi ochi nerăbdători și plini de fericire: fetița cea de trei ani, Măriuca, se înălța în vârful degetelor să vadă minunea la care lucra mama și care avea să fie haina ei de Crăciun. Privia minunață la florile trandafirilor de pe stofa albastră. Pe lângă ea și Nicușor în casă mai erau doi băiețași între cinci și opt ani, cari, însă, nu făceau nici o încurcală: ședeau, răzimați unul de altul, pe-un divănaș vechiu, păreau foarte obosiți și gata să adoarmă.

De-afară se auzia cumplitul huet al crivățului. Toată zăpada, care căzuse din proaspăt, o măturase de mult de pe coperișe, de pe uliți, troenindu-o prin locuri dosite, pe lângă ziduri, — nu mai rămăsese decât neaua ninsă mai de mult, înghețată cumu-i osul. Știe Dumnezeu ce mai voia crivățul să măture, poate stelele de pe cer, cari clipeau des din ochii lor înghețați de nestimate albe, verzi și aurii, și poate casa asta, slabă în temei și slabă la încheieturi. Când vântul se răzima mai cu putere în pe-

reții ei, în coperișul de șindilă, vechea locuință se sguduiă, ferestrele se cutremurau și ațele de vânt se prelingeau în lăuntru, ca niște mustați de pește, lungi, nevăzute, înghețate. Dar, oricât de turbat o îmbrățișă crivățul, vechea locuință nu se da bătută. Se vede că și casele sunt ca și oamenii: cad dintr'odată numai cei dedați cu binele, — cei mâncați de rele nu au moarte fulgerătoare.

În liniștea din casă cântecele cumplite ale vântului de-afară se auziau ca un concert sinistru, înspăimântător, în care nime nu mai dirigea. Și e ciudat cum se simt oamenii atrași de glasurile adânci, nepătrunse ale firei! Mama se opriă din când în când din cusut și întorcea spre fereastră o față plină, palidă, pe care culoarea morții eră cu atât mai stranie; cu cât obrazii erau umflați de-o grăsime ciudată. Întreagă eră foarte corpulentă, și par'că ei însăși îi eră greu de sineși. Măriuca își uită tot mai des de minunea de pe masă și privia înspăimântată la geamuri; cei doi băiețași se treziau din dulcea lor ațipire și se sguduiau, și chiar Nicușor se ridică după un răstimp din colțișorul lui și se apropie din nou de foc.

„Acum mai poți pune o bucată“, zise mama, înălțându-și spatele largi ca de-un fior de frig. „Dar numai o bucată, adause repede, cuptorul dă căldură bună, nu ca cel bătrân.“

Nicușor dintr'un salt fu lângă foc, luă bucată de lemn, și deschizând cu grije ușa, adună cu cleștele de fier jarul pe grătar, puse bogăția să fie mistuită de acest mare binefăcător și mare monstru al oamenilor săraci. Numai decât începă să pârăe, să pocăne, să sară scantei și 'n câteva clipe bu-

cata de lemn fû îmbrăcată de flacări de aur, pe cari înzadar cercă un fuior de crivăț, strecurat pe coș, să le stângă. Urlând de turbare crivățul se mai răsuci odată în coș, apoi svâcni pe ci la deal ca un duh rău, speriat. Se reîntoarse, însă, nu peste mult și începî să miorlăe, să vuiască, să sufle și să stropească cu scuipatul său nevăzut în flacările și jarul din cuptor.

Mama privi c'un zâmbet de satisfacție spre monstrul rotund de tuciu: nici o ață de fum nu eșîă în odae. Ce fericire, Doamne! Până au avut în casă pe „cel bătrân“, o dihanie grea și învechită care nu mai încălzeă, și care aveă un pantece larg cât „bivolul dela carul ăl de foc“ cum ziceă dumnealui, — dacă bătea cât de cât vântul, odaia se umpleă de fum. Ochii părinților și ai copiilor, în zilele sau serile vântoase, se înroșau, își usturau, dar nu se îndurau să deschidă fereastra. Când bătea crivățul însă, n'aveau ce face, trebuiau să deschidă amândouă ferestrele, ori să stingă focul, altfel s'ar fi îndușit de fum.

Vai, de câteori nu se rugase dumnealui de proprietar, de câteori nu se certase chiar să-i schimbe cuptorul, amenințându-l că-și va luă alt cortel, dar toată alegerea și toată sdroaba lui fuseseră zadarnice. Zadarnic îi arată păreții afumați, drept martori ai adevărului spus de el că „vechitura nu mai plătește nimic, că s'a sleit de puteri“; zadarnic îi arată desnădăjduit că „în pantecele roajbei intră un car de lemn odată“, zadarnic îl aduceă pe proprietar când odaia eră plină de fum. Stăpânul rămase neînduplecat la acelaș răspuns: „Caută-ți alt cortel dacă nu-ți place“. Vezi bine, chiriașul nu l-a putut ascultă căci altă locuință mai ieftină nu ar fi aflat în tot suburbiul acela învechit, în care dumnealui își deprindeă meseria de ciobotar.

A trebuit să vină altcineva, al treilea, mijlocitor între ciobotar și proprietar ca să fie satisfăcută și dorința unuia și a celuilalt. Din toamnă ciobotarul căzî la pat și trebui să-și caute în curând adăpost într'un spital, iar lacrimile femeii, rămase fără ajutor în gură de iarnă, muieră inima proprietarului și el schimbă cuptorul cel vechiu cu unul

nou. Dar pe „cel bătrân“, nu-l duse de-aici ci îl trecî numai în odaia vecină, îl puse, pe picioarele slăbănoage, lângă ușa care, și așa, nu eră folosită pe timp de iarnă. Odaia asta se ținea tot de ciobotar, dar nu eră folosită decât vara; iarna se adunau cu toții într'una. Acum eră plină de unelte de-ale stăpânului bolnav, de tureci, de rupturi.

Mama privi din când în când spre foc, apoi coseă mai departe. Aveă în răstimpuri zâmbete de fericire, poate nici ea nu-și dedeă seamă de ele; de le-ar fi simțit s'ar fi judecat cu asprime, pentrucă nu cu zâmbete va fi împodobită vieața ei de aci încolo. Bărbatul ei slăbise foarte tare, l-a văzut mai pe urmă, acum sunt trei zile. Ea știa că el niciodată nu va mai bate cu ciocanul: îl mănecase tusa cea seacă.

Femeia zămbiă fără să știe. Coseă la hăinița de Crăciun a Măriucii, și hăinița asta eră cea din urmă: pentru ceilalți trei isprăvisise. Eră și vremea, căci o zi îi mai despărția de sărbători: mâne eră ajunul. Voiă cu orice preț ca 'n noaptea asta să-i isprăvească podoaba fetei: mâne trebuia să gătească o mănecare mai omenească, mâne aveă să împodobească brădulețul. Nu eră ea de vină dacă zămbiă; de zâmbetele pe cari nu le simțim n'avem nici un folos; zâmbeste în neștire sufletul din noi căruia nu-i place niciodată în întunec și nu se poate obișnui cu el.

Cât muncise, cât se luptase să aibă și pâne și lemne și hăinuțe la copii, și jucării de sticlă și de pământ suflat cu porțelan și dulcefuri aurite și argintate pentru brăduleț. Uitați-vă numai la mânil ei mari, înroșite, îngroșate! Ține cu neîndemănare acul în mână, ca și când acest lucru femeiesc nu s'ar mai potrive cu ea! Numai ea știe cât a trebuit să spele, să zolească în gerul de afară, la râu! Dar acum a uitat totul! Pantalonașii și bluzuțele băeților sunt încuiate în dulap, iar jucăriile de sticlă, de porțelan și de tinichea erau bine pachetate într'o hârtie, în odaia cealaltă, lângă cuptorul „cel bătrân“.

Copiii deveniră tot mai somnuroși, tot mai palizi; mama găti așternutul și dupăce încălzi plapoma la foc îi acoperi. Apoi luă din nou acul, dar pe câteva clipe nu împunse: se părî

că vântul vrea să smulgă tot ce eră împlântat pe pământ, și, turbat că nu i-a reușit, păru că se îmbucătăți în mii de fărâme, și că aceste fărâme se bat acum între el, schimbate într'o ploaie de gloanțe șuerătoare.

Mama se apropie de geam, privi cu groază în uliță, dar nu putu vedeă nimic: geamurile erau îmbrăcate în flori groase de ghiță și luminau rece, netransparente în bătaia lunii. Chiar de-ar fi putut zări afară, n'ar fi putut vedeă decât întortochiata uliță pustie și pe jos sfărmituri din acoperișe.

Năzuiă cineva în seara asta târzie spre casa cea săracă, dar acela eră încă departe și nu se vedeă. Ieșise din spitalul central, și învăluit într'un palton lung și vechiu, porni pe drumul cel mai scurt spre casa asta.

Numai după multe rugăminți putu înduplecă pe medicul-șef să-l lase să-și petreacă sărbătorile în sânul familiei. Omul cel învățat îi spunea mereu că nu se poate, c'ar fi spre răul lui, că i-ar agrava boala. „Inchipue-ți, noi suntem răspunzători de bolnavii noștri“.

Se vede însă că nu s'a crezut chiar așa de răspunzător, pentrucă, dându-i în sfârșit permisiunea cerută, nu se îngrijii că bolnavul să poată merge într'o căruță până acasă. L-a lăsat, pe cel c'un picior în groapă, să iese în bătaia crivățului cu vechiul lui palton, pe care-l aveă de când ajunsese calfă.

Dar ce nu pot face laturile de lumină ce nu pier niciodată din sufletul nostru! Ciobotarul se gândeă la copii, la nevastă, la moș Crăciun, și treceă zâmbind printre cuțitele crivățului, cari i se puneau în drum din toate părțile, să-l oprească, să-i taie și râsuflarea. Lui îi eră cald și se simția bine. Se simția atât de bine încât ajungând acasă își propuse să-i facă nevastei o surpriză. Încă pe drum cumpărase un kilogram de cârnaț afumat, fript proaspăt, acesta, pachetat, aveă să-l introducă în odaia în care stăteă ne-

vasta și copiii fără ca aceștia să bage ceva de seamă. Numai după ce se va răspândi mirodenia în casă, și nevasta și copiii vor începe să adulmece mirosul străin, — numai după ce vor crede că-i un dar dela Dumnezeu, să se arete și el în casă!

Planul deși copilăresc, îi făcū o mare bucurie. Nici nu eră greu de dus în îndeplinire. În curte intrase fără să-l simtă cineva, căci la casă săracă nu se țin câni, — ai tăi n'au ce păzi, ai altora nu află oase de ros. Ciobotarul știă că ușa dela odaia a doua nu se încuie niciodată pentrucă nici încuietore n'are. Va merge deci tiptil, va deschide ușa asta, apoi se va apropia de cea despărțitoare, va crepa-o încet-încet și va pune în lăuntru pachetul cu cârnații. De întunec nu se temeă, cunoșteă bine locul: de doisprezece ani trăia aici. Mai știă apoi că, pe vremea asta, copiii dorm, iar în vuetele vântului femeia lui nu va băgă nimic de seamă.

Ușa pe clanța căreia puse mâna se deschise îndată, dar abia crepată, se opri în ceva. Omul împinse întâi mai încet, apoi opinti mai tare. Se auzi acum o duruitură puternică, și 'ntr'acelaș timp, țipătul femeii din casă.

Duruitura fū pricinuită de cuptorul „cel bătrân“ care se răsturnă de pe picioarele lui slăbănoage, și, căzut pe podele, se desfăcū în trei bucăți cari se rostogoleau acum pe podele. Femeia priviă înghețată de spaimă la cele trei dihăni ce se răstogoleau prin casă. Dar, la flacăra lampei din casă, recunoscu pe bărbat, pricepu într'o clipă tot ce se petrecuse, și, scofând alt țipăt pe spaimă, se repezi la pachetul cu jucăriile. Nu mai rămăsese în el decât hârburi, nămila de cuptor le strivise. Netezând c'o mână fața rece a soțului său, femeia izbucni într'un plâns amar și nepotolit. Suspinele ei se amestecau cu geametele crivățului.

I. Agârbiceanu.

Cronici.

Artă.

Trei instituțiuni de artă: Concursul de compoziție muzicală „G. Enescu”, Orchestra Ministerului de instrucțiune și societatea „Carmen”.

Cetitorii revistei noastre își reamintesc, fără îndoială, că Gheorghe Enescu, tânărul și marele muzician al neamului, a instituit un fond destinat să constituie premii pentru cele mai de seamă lucrări muzicale ale tinerilor compozitori români. Acest fond e de 26.000 lei, adunați din concertele date în țară de neîntrecutul nostru violonist, la al cărui venit se mai adaugă 1000 de lei donați în fiecare an de Ministerul de instrucție. În aceeași vedere s'a orânduit un concurs, care s'a și ținut în Octomvrie la Casa școalelor, în București. Membrii comisiunii de examinare, domnii G. Enescu, — D. Dinicu, D. G. Kiriac, C. Dimitrescu, A. Castaldi, profesori la conservator —, M. Mărgăritescu, inspectorul general al muzicilor militare, Fuchs și Narice, executanți, au cercetat cele 30 de compozițiuni trimise de 17 candidați și au decernat premiul de 2300 lei, d-lui D. Cuclin, un muzician eminent și lipsit de mijloace — căci intră în hotărârile regulamentului acestui concurs, ca premiul bănesc să fie dat numai unui compozitor lipsit de ușurința traiului. Lucrarea premiată este un „Scherzo” simfonic, muncit cu socoteală și îngrijire. D-l D. Cuclin a fost elevul profesorului Castaldi din București și al maestrului Vincent d'Indy din Paris. S'au mai acordat premii onorifice d-lor N. Ottescu (poema Narcisse) și A. Alexandrescu (uvertura Didona) și mențiuni onorabile d-lor Bohociu (Baladă) și G. Fotino (Rapsodie românească). S'au relevat compozitorii ardeleni: d-nii protopop Aurel Popovici din Oravița (Umbra lui Mihai și mama lui și o melodramă instrumentală), A. Bena (Furtuna pe mare?) și I. Borgovan (Apriliu, pastel simfonic).

Meritul ilustrului nostru maestru Enescu pentru înălțarea și fixarea muzicii naționale e nemăsurat, de sigur. Viitorul va arăta rodul acestei binefăcătoare instituțiuni de artă, ce va îmboldi talente spre cultură, va încuraja aspirațiunile vrednice și va înlătură incapacități, va alege și va răsplăti. Pentru Gheorghe Enescu, toată cinstirea noastră!

Astălaltă instituțiune, „Orchestra Ministerului de instrucție”, își are și va avea și de acum înainte un mare merit în dezvoltarea muzicii noastre. Conducătorul ei, d-l Dimitrie Dinicu, un bun muzician și mai ales un harnic om de întreprindere artistică, a știut să înlătore greutățile unui început îndrăzneț — acum vreo opt ani —, asigurând existența executanților, popularizând prețurile locurilor, propovăduind o muzică serioasă, asimilabilă și mai cu seamă civilizabilă

și încurajând în compoziția românească numai elementele de valoare.

Concertele simfonice ale orchestrei noastre au început de mai bine de o lună. Pentru stagiunea curentă s'a anunțat ciclul complet al simfoniilor lui Beethoven. Aveă-vom parte și de simfonia 9-a? ... Prea puțin probabil. Soliștii trebuincioși pentru executarea acestei grandioase opere nu pot fi aduși decât de peste granițe. Greu lucru și scump. Ni s'au mai vestit concerte extraordinare cu violonistii Hubermann și Villy Burmester și cu Cella Delavrancea. Siegfried Wagner, fiul lui Richard Wagner, va dirija, în două zile de concert, orchestra românească. Pablo Casals, socotit de cel mai mare violoncelist actual, se va abate și prin Capitala noastră, colo... prin primăvară. Și alții și alții... Florizel von Reuter, Rosenthal...

Bucureștiul a devenit, de vreo 5—6 ani, un centru de atracție al virtuozilor. Și publicul s'a obișnuit cu muzica bună; instrumentalistii sunt cântăriți, cu deamănăntul, sunt apreciați cu rezervă și aplauzele nu răpotesc decât sub excitația sunetelor cu însușiri superioare.

În Duminicile din urmă, s'au cântat cele dintâi trei simfonii beethoveniene și încă muzică de Brahms, Tschaiowsky (Simfonia 5-a), Berlioz (Simfonia fantastică, uvertură Coșarului), Wagner (uvertura din Tannhäuser, din Maestrii cântăreți).

Pianistul tehnician prin excelență, Mark Hamburg și-a dat odată concursul orchestrei, în concertul în și hemol minor de Tschaiowsky; și-a arătat forța și inima. Cornelis Brousgest, eminentul bariton al operei regale din Berlin, s'a arătat ca un superior interpret Wagnerian într'un alt concert extraordinar din stagiune. Vocea D-sale, clară în registrul de jos, amplă și caldă în cel mediu, vibrantă, colorată și dominantă în notele acute, și-a găsit o corectă acompaniere din partea orchestrei, conduse cu o discretă atenție de d-l Dim. Dinicu.

Societatea corală „Carmen” și-a inaugurat la 9 Decemvrie un frumos început: opera românească.

Prematura operă română de odinioară, deși destul de bine conformată în elementele sale corale, orchestrale, în soliști, a trebuit ca la un moment dat să piară, din cauze administrative și mai ales din cauza mediului nepropice al publicului, repede inflamabil și repede devenit apatic.

Într'un mediu, în care aprecierea muzicală negreșit că e mai ridicată, simțirile, filtrate printre extenuările mintale, mai doritoare de satisfaceri subtile, sentimentul patriotic ridicat și purificat, încercarea vechei și puternice noastre societăți corale a avut deplină izbândă. Maestrul Kiriac a condus în serile de 9 și 11 Decemvrie, la Teatrul Național, „Sezătoarea” lui Brediceanu și „Cavaleria rustică” de Mascagni cu

d-na Veturia Triteanu, tenorul Mărcuș și basul Folescu, cu corul societății și orchestra Ministerului. Sărbătorile de artă se vestesc energice și victorioase.

Deoparte concursul „Enescu”, arbitru în alegerea compozițiilor meritorii, de altă parte două mari instituții „Orchestra Ministerului de instrucție” și societatea „Carmen”, ce se oferă cu bucurie pentru executare, alcătuiesc un câmp de desvoltare a muzicii naționale, la orizontul căruia soarele artei a răsărit. Poate numai o rază, două s'au aprins până acum; dar se vor ivi altele și altele încă și odată, lumina clară și dulce va domni în toată splendoarea ei.

I. B.

Istorie.

Un semicentenar.

În anul acesta s'a împlinit o jumătate de veac dela moartea ultimului preot grecesc din Sibiu.

Încă din secolul al 16-lea au început a se așeza în diferitele orașe ale țării noastre negustori greci, cari mijloceau negoțul între Occident și Orient. Ei erau organizați în anumite „companii privilegiate” și duceau o vieată dintre cele mai interesante. O astfel de companie de negustori greci există și în Sibiu, de prin secolul al 17-lea încoace. Membrii ei erau „Greci” din Turcia, între cari și mulți Macedoromâni.

Istoria companiei grecești din Sibiu nu e destul de cunoscută, deși din fericire ni s'au păstrat despre ea foarte multe documente. O mare parte a acestora au și fost publicate de d-l N. Iorga (vol. XII de Studii și documente), dar unele din ele au rămas necunoscute până bine de curând.

Și până vor putea fi studiate amănunțit aceste documente, e de interes să se știe în cercuri mai largi unele lucruri, mai ales că tocmai acum s'au împlinit 50 de ani, de când moștenirea companiei grecești s'a destrămat și a trecut în proprietatea noastră.

Compania grecească din Sibiu s'a constituit printre cele dintâiu. Ea avea anumite privilegii ca d. e. acela că membrii ei nu făceau serviciu militar aici, — nu puteau fi trași înaintea judecătorilor țării, ci se judecau înaintea unui for al lor, prezidat de un „birâu” sau „jude” propriu, — nu plăteau dări în rând cu alții, ci compania plătea o anumită sumă pentru toți, iar în fața autorităților țării îi reprezentă un „comisar” al lor. În cele bisericesti și școlare n'aveau nimic a face cu Românii ortodoxi din Sibiu, afară doar de jurământul pe care preotul trebuia să-l facă înaintea episcopului neunit, după formula stabilită anume de guvernul din Cluj. Ei își aveau preotul propriu, adus din Turcia, care le făcea toate slujbele. Tot astfel aveau și școala grecească, cu învățator de limba și legea lor. Morții și-i îngropau în cimitirul din Buagard la început, unde își aveau și biserica ridicată la 1690. Mai târziu își îngropau morții în cimitirul bisericii române din „Groapă”

(suburbiul iosefin), care biserică fû zidită pentru credincioșii români ai acestui suburbiu „cu cheltuiala jupănesii Stani Hagî Petru Luca”, la 1788, iar la 1802 a fost rupită din temelie și prefăcută de un alt membru român al companiei grecești, anume Hagî Constandin Popp. În „cetatea” Sibiului, cu toate stăruințele lor, Grecii n'au putut ajunge să-și facă o biserică a lor, deoarece Sașii atotstăpânitori nu le permiteau. Abia târziu în a doua jumătate a secolului 18-lea (la 1783) li s'a permis să-și aranjeze o casă de rugăciuni, sau o capelă, într'o casă închiriată (în strada Poplăcii Nr. 15, unde locuște astăzi d-l avocat Dr. Constantin Bucșan), dar și de-acolo la un anumit moment au fost dați afară cu forța. Abia la 1797 reușesc, după nespuse greutăți, să-și poată face o capelă, dar și aceea fără turn și fără clopote și nu la stradă, ci în fundul unei curți.

Istoria înființării acestei capele până acum a fost necunoscută.

În cetatea Sibiului proprietari erau numai Sașii, cari se îngrădiau în tot chipul față de străini. „Grecii”, cari erau oameni bine situați, nu puteau ocupa decât cu mare greu teren. În două sute de ani abia au putut cumpăra vreo 3—4 case din mâni săsești. Pentru biserică nu voia să le vândă nimeni loc, ba nici nu le dădu voie peste tot să-și facă o biserică a lor. În astfel de împrejurări, la 1797 Grecii se înțeleg cu un negustor român din cetate — probabil primul și singurul negustor român din Sibiu în veacul al 18-lea — cu Răduț Stoica, care avea în strada Măcelarilor două case una lângă alta, cumpărate dela erezii lui Sambel Waldhüter, tocmai lângă casa baronului Franțisc Bánffy de Losoncz. Grecii se înțeleg cu acest negustor român ca să le cedeze una din cele două case ale lui, în scopul de a-și face acolo capelă, casă parohială și școală. Din fericire ni s'a păstrat contractul încheiat în acest scop între compania grecească și între Răduț Stoica, „hiesiger bürgerlicher Handelsmann”, cum e numit el acolo. Conform acestui contract Stoica pune casa ipotecă la Greci pe 2000 fl. pe timp de 36 de ani, având aceștia dreptul să-și facă pe locul ei capelă, școală și casă parohială. După 36 de ani Grecii, dacă vor voi vor putea rămâne mai departe în posesia edificatelor făcute de ei, iar dacă nu, erezii lui R. Stoica vor avea să replătească companiei suma de 2000 fl. dimpreună cu cheltuielile avute cu edificarea capelei etc. După cum se vede, contractul eră astfel făcut, cu consenzul ambelor părți, încât Grecii să rămăie cu timpul proprietarii locului pe care și-au zidit capela, școala și casa parohială.

Pe acest loc românesc s'a făcut capela grecească, care a fost pictată apoi frumos, de Joseph Neuhauser, profesor de desen și de pictură la Institutul teresian din loc, pentru suma de 550 fl. v. r. și care a fost dată destinației sale la 1799.

Încă înainte de ce ar fi avut o capelă proprie a lor, Grecii își aveau preoții lor aduși din Turcia. Cel mai vechiu preot al companiei grecești din Sibiu — despre care ne-au rămas urme e Grigorie Aghioritul (dela Sf. Munte), care la 1749 a fost aruncat

în temniță în urma ordinului guvernului din Cluj, pe motiv că ar fi agitat în contra Unirii (cf. N. Iorga o. c. pag. 53). La 1766 se trimite dela București un arhimandrit „perfect în ale muzicii” (Ib. pag. 81). La 1790 vine, tot dela București, preotul Evghenie Mihail, pentru care compania ia garanție.

După consolidarea episcopiei gr.-or. cu sediul în Râșinari, guvernul din Cluj eră de părerea că preotul companiei grecești să fie Român și să nu mai trebuia să vină străini din Arhipelag, pentru a săvârși slujbele bisericești. Însă compania nu voia nicidecum să audă de așa ceva. Într'o scrisoare dela 1791 compania grecească scrie următoarele în această chestie, către episcopul Gerasim Adamovici: „Dară mai înainte decât s'ar întâmplă aceasta cu noi (adecă să li se impue preot român) gata suntem a rămânea fără toată slujba bisericească și mai vârtos din aceste pricini:

1. Preoți românești din pilde vii nici pe sine, nici pe noi, după îndreptarea dogmelor bisericești a ne învăța, precum ne învăța legea noastră, nu sunt în stare.

2. Limba noastră, fără care noi slujba noastră cea bisericească nu o putem împlini, nu o știu.

3. Precum este adevărat că preoții românești nici cea moralicească, nici cea teoreticească teologia nu știu, așa este adevărat ca ei făr' de aceste învățături bisericești nouă nu ne poate da și învăța.

4. Noi și femeile noastre în limba grecească ne spovedim; așa dară de capelanii grecesci, iar nu de românesc, are lipsă capela noastră. Știm că pe unii ca acesta necum aici în Ardeal, dar nici în Țara ungurească (afară de capelanii grecești cari se află acolo) nu se pot afla.

5. Sârguirea și grija noastră totdeauna aceasta a fost ca să fie capelanii noștri de neam grecesc și neinsurații și mai vârtos din aceste două pricini: întâiu, pentru că unul ca acesta nu numai limba noastră cea grecească, dar și teologia și învățatura bisericească în limba noastră cu toate cele din temel o știe, al doilea, pentru că vieța lor este mai curată și mai cinstelnică în parte preotească” (Ib. ib. pag. 113 până 114).

După ce și-au făcut capela lor, în strada Măcelarilor, Grecii și-au adus de preot pe arhimandritul Neofil, al cărui chip se păstrează până azi într'o localitate a arhivei consistorului ort. român din Sibiu. După Neofil, a urmat pe la anul 1805 arhimandritul Dometie, care se arată binevoitor față de Românii gr.-or. al căror cel dintâi episcop român după unire se stabilise la 1810 în Sibiu. Dometie și-a arătat bunăvoința față de Români prin donațiunea de 300 fl. „pe seama ridicării caselor de episcopie și de bagoslovie aici în Sibiu” — pentru care mărinitime episcopul Vasile Moga îl numește „făcător de bine și bun părinte al neamului românesc neunit din Ardeal” (Ib. pg. 177). Pentru reședința episcopicească și pentru seminarul ce avea să se ridice în Sibiu a dat o sumă considerabilă de bani și birăul companiei dela 1821, Constantin Manicală, pentru care lucru eppul Moga îl numește într'o scrisoare „preavrednic patron al episcopiei neunite din Ardeal” (Ib. 178).

După Dometie a urmat ca preot arhimandritul Constandin, care a stat în Sibiu până la 1823, când a trecut la Viena, ca preot al companiei de acolo. După depărtarea acestuia guvernul din Cluj a făcut demersuri la episcopul Vasile Moga din Sibiu, ca acum în adevăr să fie numit un Român preot al Grecilor. Moga a și luat măsuri ca să fie numit protopopul Nicolae Panovici, care fusese înainte preot la biserica greco-română din Brașov, sau Nicolae German, cari ambii cunoșteau și limba grecească. Dar la aceasta nu s'au învoit cu nici un preț Grecii. Ei nu voiau să albă nici o legătură cu consistorul „neunit”, în contra influinței căruia au luptat totdeauna, și au făcut tot posibilul ca să li se lase și pe mai departe dreptul de a-și aduce preot din țara lor. Pe numiții doi candidați i-au respins acum în special pe motiv că nu știu vorbi grecește.

Astfel în locul arhimandritului Constantin a venit parohul Kyrillos, care a stat în Sibiu până la 1832, când se inapoiază în Turcia. Motivul plecării lui Kyrillos nu ne e cunoscut direct. Probabil însă că el a trebuit să plece în urma unei neînțelegeri cu consistorul român, căruia preoții noștri din Gurarâului i-au fost făcut arătate că arhimandritul grec ia „sărindare și sărăcuste” dela credincioșii lor. Episcopul Moga, printr'o scrisoare adresată birăului companiei cere ca să se puă capăt unei astfel de prevaricații care e „ca când tundă cineva oile altui păcurariu” (Ib. 180). Pe timpul păstoririi lui Kyrillos școala grecească e supusă jurisdicției Consistorului român. Moise Fulea, care pe-atunci eră „național director” al tuturor școalelor primare ort. române din Ardeal, îi amintește companiei acest lucru și cere ca aceasta să-i arete ce calificare are învățătorul Ghenadie, care eră călugăr și avea gradul de singel.

După plecarea arhimandritului Kyrillos compania alege pe singelul Ghenadie, „cunoscut companiei prin serviciile pe teren școlar, prestate aici”. Guvernul din Cluj nu voiește să-l recunoască pe Ghenadie, ci dispune să se facă alege în fața unui comisar al guvernului și a unui comisar al consistorului „neunit” din Sibiu. Împotriva acestui rescript compania demonstrează și arată, printr'un protocol de alegere dat dela 18 Sept. 1832, că toți membrii companiei îl vor pe Ghenadie, ceea ce întăresc cu iscăliturile și cu pecețile lor. Astfel rămase Ghenadie preot până la 1834, când locul i-l la arhimandritul Meletie, ultimul preot grec, care a trăit și a funcționat până la 21 Iunie 1863.

În timpul acestă deși aveam episcopie ortodoxă română în Sibiu, o biserică românească ne lipsea în cetate. Eră abia o biată capelă în legătură cu reședința episcopicească din strada Cismădiei, — mai mult un semn al umilinței noastre, decât al credinței strămoșești, care trecuse biruitoare peste toate asupririle de veacuri. Când, înainte de 1860, a cumpărat Șaguna actuala reședință arhiepiscopicească, fiind capela grecească tocmai față în față cu reședința, Șaguna a început a merge și el din când în când la slujba bisericească din această capelă. Pușinii Greci cari mai

trăiau și alături de cari se iviseră în companie mai mulți Români, se simțeau foarte onorați că capela lor, aproape vecinic goală, e cercetată de un episcop cu atâtă vază, ca Șaguna. Dela o vreme Șaguna s'a oferit să servească și el la altarul acestei capele, cu suita sa. Astfel pe la 1861 sau 1862 a și servit într'un rând cu o mare asistență de a lui. Serviciul a fost făcut românește, afară de puținele ectenii spuse grecește de arhimandritul Meletie care, de altfel, începuse în ultimii ani ai vieții lui să servească în parte și românește. Încetul cu încetul legăturile dintre Șaguna și compania grecească se întăreau, iar Șaguna începea să se simtă în capela grecească ca acasă la sine.

La 23 Iunie 1863 moare Meletie. Despre moartea lui „Telegraful Român” scriă următoarele:

„Astăzi se serbă înmormântarea P. Arhimandrit Meletie, a parohului dela biserica Schimbării la față din cetatea Sibiiului. Fericitul adormit, unul din cei mai bătrâni părinți ai jurului nostru — căci și bătrâniile noștri l-au pomenit bătrân — venise aici din tinerețele sale pe când „Grecii” din Sibiiu ca purtători ai comerțului levantin, erau într'o stare privilegiată înfloritoare. Din acest gen, după ce mai toți muriseră sau se depărtaseră sau în fine se romaniză, bătrânul venerabil, ajuns iarăș la etatea și inocența prunciei, rămase singur credincios originii sale, și totdeauna lucea palidă-i față, de bucurie, când vreo fericită întâmplare îi dădea ocaziune de a vorbi despre Elada, (unde 'n insula Morea îi eră patria) sau doară chiar limba elină.

O mulțime mare de oameni de toate clasele și naționalitățile se adunaseră spre a-i da conductul, sau cel puțin pentru de a-i vedea petrecerea din urmă, durere, că îngropăciunea n'a corăspuns mai în nici o privință demnității răposatului și pietății, cu care erau datorți membrii comunei, bătrâni și tineri, bărbați și muleri, juri și june, părintelui său suflătesc de o jumătate de secol.

Iar noi îi urăm din inimă: Fie-i țărâna ușoară! („Telegraful Român”, 23 Iunie 1863).

Cum, la 1854 compania grecească a fost disolvată prin legile țării, casându-i-se se n'înțelege toate privilegiile, acum după moartea lui Meletie nu mai aveă nici un rost ca să se aducă un nou preot grecesc din Turcia; mai ales că abia mai existau câțiva membri ai companiei. Între acești membri, unii erau Români după origine, iar alții se romanizaseră, așa că cu limba grecească mai nu mai aveau nici un fel de legătură. (Socotelile companiei se purtau, în timpul din urmă, în limba germană). De aceea ei nici nu se mai gândiră să aducă preot grecesc, ci se învoiră ca, deocamdată, biserica să fie administrată de ieromonahul Bogdan Gherman, secretarul episcopesc, care a administrat-o până la 8 Aprilie 1864, plătindu-i-se din partea Eforiei bisericii grecești 60 fl. pentru această slujbă.

Între aceea Șaguna se înțelesese cu membrii fostei companii grecești, pe cari îi prețuia mult, — poate că și unde între ei se găseau și Macedoromâni de-ai lui, — ca să cedeze capela și întreaga avere bisericii românești, ceace se și întâmplă la 1864. În acest an pa-

rohia grecească se contopește cu parohia românească din Sibiiu-cetate, în proprietatea căreia trece întreaga avere a Grecilor. Primul preot român al acestei biserici a fost Zaharie Boiu (dela 1864—1884). După el a urmat Simion Popescu (1885—1889), apoi Ioan Papiu (1890—1907), iar ultimul e Dr. Ioan Stroia, dela 1908 până astăzi. La 1902 biserica „grecească” a fost demolată și pe locul ei precum și pe locurile din vecinătate s'a ridicat actuala catedrală românească.

Meritul că moștenirea Grecilor a trecut în mâinile noastre e al lui Șaguna, care, prin însușirile lui alese, a știut să atragă pe membrii companiei grecești și să-i apropie de noi. În nici un alt oraș din țara aceasta nu s'au petrecut lucrurile cu Grecii așa, ca în Sibiiu. În cele mai multe locuri ei s'au maghiarizat devenind nu o binefacere, ci o primejdie pentru biserica ortodoxă română.

Și pe singuraticii membrii ai companiei i-a știut Șaguna apropiă. Astfel pe Dumitru Andronic l-a determinat să-și lase întreaga avere pentru meseriași români; pe Bugarski l-a determinat să-și lase casele din Strada Cisnădiei consistorului ș. a. m. d. Între ultimii membrii ai companiei a fost și Gligor Mateiu (sau Mathey cum se scrie el), bunicul pictorului Mathey. Acesta eră originar din Târgoviște (născ. la 1809). Ajuns în Sibiiu, el s'a ridicat la mare vază printre companiști, așa că ajunse jude („birău”) al lor. El a fost ultimul birău al companiei grecești din Sibiiu.

Acum când se împlinesc 50 de ani, de când în Sibiiu a amuțit limba grecească, luându-i locul limba românească biruitoare, e bine să ne aducem aminte de aceia, ai căror moștenitori suntem și să le păstrăm amintirea.

Dr. O. Ghibu.

Însemnări.

Carmen Sylva. Șeptezeci de ani! Atâția a împlinit la 29 Decembrie n. cea dintâi regină a neamului românesc. E o vârstă, de care puțini muritori au parte, păstrându-și deplina seninătate a tinereții, împodobilă cu înțelepciunea pletelor cărunte.

Neamul nostru se pare că în clipe grele e protejat de un noroc, ce vine de sus, din împărăția cerurilor, ca o răsplată pentru faptele sale de vitejie pentru apărarea sfintei cruci și ca o recunoaștere a însușirilor lui de neam oșell în vijeliile veacurilor ce-au trecut ca o încercare peste dânsul. Venirea Măriei Sale Vodă Carol I în fruntea neamului românesc a fost prima răsplată a norocului, iar cea de-a doua a fost atunci, când Elisaveta de Wied a călcat pe pământul Țării românești, ca soție a Principelui Carol, ca Doamnă a noastră.

Doamna Țării românești a fost pentru noi o ființă trimisă din cer, pentru a ne călăuzi viclea spre fapte bune și spre îndeletnicirile senine ale Artei. Aureola ce împrejmuie fruntea Ei căruntă de astăzi, când întreaga lume civilizată se închină numelui Carmen Sylva, se resfrângă și asupra neamului nostru.

Neamul românesc o și adoară ca pe o mamă bună, ca pe o ocrotitoare sfântă. Ceeace s'a scris din prilejul împlinirii celor 70 de ani sunt numai câteva semne ale dragostii ce o împrejmuie. Dragostea nemărginită a mulțimii a sărbătorit-o în tăcere, rugându-se pentru sănătatea ei, până la acea zi mare, când nu ne vom mai sfilii să-i zicem... așa cum i-am scris numele în inimile noastre.

De aici, de pe pământul făgăduinții, Mărită Doamnă, primește urările de bine ale celor ce stau cu privirile îndreptate spre Carpați și se închină, în tăcere, Celui ce se milostivește de cei vrednici să-și croiască singuri viitorul.

Redacția.

Vieața și operele Reginei Elisaveta. S'a născut în castelul din Neuwied, lângă Rhin, în ziua de 29 Decembrie 1843, moștenind dela tatăl ei, principele Hermann de Wied, un filozof de seamă, — dragostea pentru știință și literatură, iar dela mamă-sa, principesa Maria de Nassau, o femeie de o rară energie, — puterea de a suportă toate greutățile ce i le rezervă soarta.

Mica principesă a avut o tinereță tristă. Doi frați i-au murit în intervale scurte, de bolji grele. Asemenea tatălui ei și ea începă să caute mângâiere și să umple golurile sufletului — prin studiu. Sub conducerea unui instructor bun și sprijinit de o serie de călătorii de studii, principesa Elisaveta își însuși limbile principale din Europa, ajungând cea mai instruită princesă.

La 16 Octombrie 1869 se logodește cu principele Carol de Hohenzollern, noul Domn al Țării Românești, căruia îi naște o fetiță — cel dintâi și cel din urmă copil — care însă moare în curând.

Tinereța tristă a fetei și durerea mamei, au influențat și scrisul poetei Carmen Sylva, împrumutându-i un fond de tristețea meditativă și adâncă iubire de oameni și natură. Carmen Sylva a scris, — cu excepția unei colecții de poezii în englezește (Sweet Hours, 1904) și „Cugetările unei Regine” în franțuzește, — numai în limba germană — poezii, descrieri de oameni și ținuturi, însemnări filozofice, povești și romane... traduse, în parte, nu numai în românește, ci și în englezește și franțuzește.

Monumentul lui Aurel Vlaicu. Nimic nu dovedește mai mult popularitatea acestui „Făt-Frumos din aer” — cum îl numește o tânără scriitoare a noastră — ca rezultatul colectelor ce s'au făcut pentru monumentul lui. După socoteala noastră aproximativă s'au adunat vreo 15 mii de coroane și contribuiriile vin mereu. Suma aceasta se va pune la dispoziția „Asociațiunii”, care încă în vara sau toamna anului 1914 — probabil la aniversarea de un an a morții lui — va aranja serbările pentru desvălirea monumentului, ce se va așeza la Oraștie.

† **Ion Kalinderu.** La 11 Decembrie v. a repausat în București membrul Academiei române, iubitorul de

muncă, adevăr și frumos Ion Kalinderu, — administratorul Domeniilor Coroanei.

Născut la 28 Decembrie 1840 în București, și-a făcut studiile juridice la Paris, a intrat în magistratură, a fost numit președinte la Curtea de Casație, iar în 1884 administrator al Domeniilor Coroanei. La 1893 e ales membru al Academiei române, căreia îi dăruiește o avere moștenită (fundația Oteteleşanu, de vreo 3 milioane), din venitul căreia se susține internatul dela Măgurele.

Studiile lui principale sunt Droit Pretorien et Réponses des Prudents, — Studii asupra celor XII Tabele, — Vieața municipală la Pompei, — Romanii călători și altele.

† **Elisa Bengescu.** În zilele trecute s'a stins, în București, o ființă iubită de toți cei ce au avut norocul să o cunoască, au iubit-o pentru bunătatea și gentilețea ei fermecătoare. A fost multă vreme Mare Doamnă de onoare a M. S. Regina Elisabeta a României. Cu inima ei largă și înțelegerea ei superioară a făcut mult bine în această înaltă situație. Pe noi Ardelenii ne ocrotea cu o dragoste de mamă. Ne ajută să ne putem spune păsurile celor ce trebuie să le cunoască și ne sprijineă deacei doream să vedem și noi fețele crăești.

Pentru bunătatea inimii ei mari și pentru dragostea ce ne-a purtat-o îi vom fi în veci recunoscători, păstrându-i amintirea scumpă. Iar mormântul ei îl vom împodobi cu flori și-l vom uda cu lacrimi sincere de durere, rugându-ne Tatălui ceresc pentru odihna sufletului ei frumos.

Anul 1913. Un an plin de furtuni se încheie cu acest număr. Un an, care ne-a trezit în suflete o nouă credință în intruparea idealurilor noastre naționale, pentru cari am luptat și noi în coloanele acestei reviste. Cititorii, cari ne urmăresc dela începutul activității noastre, cunosc munca ce am săvârșit-o pentru înaintarea culturii românești și știu și jertfele ce le-am adus pentru a susține această publicație. Anul 1913 a fost, însă, un an, care ne-a pus la încercare grea, desigur nu numai pe noi ci și pe celelalte publicațiuni periodice. Dacă s'ar face o socoteală a abonamentelor neîncasate, credem că bietele noastre reviste și ziare ar merita un premiu Nobel pentru curajul răbdării ce l-au dovedit. E rândul cititorilor ca să înțeleagă jertfele de muncă și de bani ce le facem pentru a le trimite o revistă bună și să binevoiască a ne sprijini, trimițându-ne numai ceea ce ne datorează. Credem că acest sprijin avem dreptul să-l cerem tuturor restanșierilor.

Așteptăm felicitările de anul nou pe simpaticele mandate postale și tuturor celor ce se vor grăbi să ne facă această bucurie le zicem: La mulți ani! — dar nu ca restanșieri.

Cartea de Aur. A apărut vol. VII. din această importantă publicație făcută de modestul și merituosul redactor al „Telegrafului Român”. În acest volum se publică istoria documentară a luptelor noastre

pōlitice dela 1881—1896. Cuprinde deci o epocă însemnată, pe care suntem datori să o cunoaștem de aproape cu toții. Volumul VIII. va fi ultimul din această publicație folositoare și va cuprinde epoca dela 1896 până în zilele noastre, probabil până la așa numita împăcare cu Ungurii. Autorul, d-l Teodor V. Păcățianu, mai are de gând să resume cele opt volume într-o ediție de popularizare, care va cuprinde un volum sau două.

Neobositului cercetător îi trimitem mulțumirile noastre pentru munca fără de răsplătă ce a săvârșit-o. Recomandăm cetitorilor noștri această publicație vrednică de laudă și de sprijin.

8

Spicuri... Din „articolul final” al unei critici teatrale:

„Mai rămâne să vorbesc despre doi artiști, pe cari trebuie să-i relev în primul rând”.

Și fiindcă trebuie să-i releve în primul rând, îi relevă la coadă...

Dintr'un discurs (rostit cu prilejul unei adunări generate) publicat într-o revistă săptămânală:

„Venirea Societății... pe pământul acesta înseamnă o regenerare sufletească a acestui colț de țară. Stropii cristalului, ce-i turnați în inimile noastre din belșugul de evlavie a culturii românești, fiți siguri că vor formă substratul prodigios al floricelelor de însușire fire pentru arta națională, ce le vom cultiva cu ardore.”

Deocamdată ne-am ales cu aceste prodigioase floricele de... stil.

Revista „Luceafărul”.

Revista „Luceafărul” cu 1 Ianuarie 1914 intră în anul al XIII-lea de existență. Ce a făcut revista „Luceafărul” pentru cultura românească în cei doisprezece ani de existență, credem că e de prisos să o mai spunem. Cei cari sunt în curent cu mișcarea noastră culturală, literară și artistică știu că „Luceafărul” a stat în serviciul renașterii culturii naționale din ultimul deceniu, grupând în jurul ei pe cei mai de seamă scriitori dela noi și din România. Tinerii scriitori din Ardeal și-au făcut cariera literară în coloanele revistei „Luceafărul”. Numele lor e nedespărțit de această revistă, care, ca și „Sămănătorul” din România, înseamnă un popas nou în istoria literaturii românești. Revista „Luceafărul” mai are meritul de a fi o revistă artistică și literară pentru familiile culte. Orice familie, care ține să aibă în casă o revistă de actualitate și frumoasă s'o aboneze. E cea mai răspândită revistă dela noi. Numărul abonaților trece peste trei mii.

Revista „Luceafărul” publică articole, nuvele și romane originale.

Revista „Luceafărul” mai publică adausuri artistice în colorii sau heliografate, ilustrații în text și adausuri muzicale.

Abonamentul:

Ediția simplă	Ediția de lux
În Austro-Ungaria: 1 an 20 cor., 6 luni 10 cor.	În Austro-Ungaria: 1 an 26 cor., 6 luni 13 cor.
Pentru preoți, învățători și studenți: 1 an 16 cor., 6 luni 8 cor.	În România și străinătate: 1 an 32 cor., 6 luni 16 cor.
În România și străinătate: 1 an 26 cor., 6 luni 13 cor.	

În ediția de lux, fiind tipărită pe hârtie cromo, ilustrațiile ies cu mult mai frumoase. Cuprinsul e identic cu ediția simplă, tipărită pe hârtie velină, anume aleasă pentru ilustrații.

Abonamentul se plătește înainte, la începutul fiecărui an.

Premiile revistei „Luceafărul”.

Cu numărul dela 1 Ianuarie 1914 deschidem un nou abonament la revista „Luceafărul”. Ca în trecut, administrația revistei oferă și de data aceasta însemnate favoruri celor cari plătesc abonamentul pe 1 an sau 6 luni de zile — până la 1 Februarie 1914.

Premiile-favoruri ce le oferim sunt pentru cei ce ne vor trimite abonamentul pe 1 an întreg:

1. Octavian Goga: „Însemnările unui trecător” (sau G. Murnu: „Iliada”, sau I. Agârbiceanu: „Arhanghelli”, roman).

2. Oct. C. Tăslăuanu: „Informații literare”.

3. O. Goga: „Poezii” (prem. de Academia română).

4. Elena Farago: „Versuri”.

5. 7 tablouri-stampe în colorii, de pictori italieni (sau 8 tablouri-stampe de N. Grigorescu).

În afară de aceste premii vor primi scoarțele pe 1913 cu prețul de 1 cor. 50 bani în loc de 2 cor. 40 bani (trimitând prețul lor deodată cu abonamentul).

Cei ce ne vor trimite, până la 1 Februarie, abonamentul pe 6 luni au dreptul la 1 dintre premiile înșirate.

Pentru expediția premiilor să se trimită 60 bani (România 1 leu).

Cei ce ne vor face 4 abonamente pe 1 an sau 8 abonamente pe 6 luni (plătite înainte) vor primi în afară de premiile înșirate (ce li se cuvin și abonaților dacă trimit abonamentul până la 1 Februarie) — și colecția revistei noastre pe 1912 gratuit.

Administrația revistei „Luceafărul”

Sibiu (Nagyszeben).

Biblioteca scriitorilor dela noi

apare sub auspiciile

„Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“

sub îngrijirea d-lui Oct. C. Tăslăuanu.

A apărut al

treilea volum:

Alte vremuri

schite și povestiri

de

Gheorghe Stoica.

Volumul cuprinde 17 schițe și povestiri cu subiecte din viața țărănească. Literatura țărănească a lui Gh. Stoica e expresia sufletului său de artist. Poporanismul la el e organic; tot ce descrie a văzut, a simțit și a trăit. Graiul țărănesc nu e învățat din cărți, ci de-acasă. Între scriitorii din Ardeal e unul dintre cei ce cunosc mai bine viața dela țară și o descriu mai credincios și mai artistic.

Prețul unui volum: Cor. 2.—.

Al

doilea volum:

Schițe și povestiri

de

Ion Agârbiceanu.

Volumul cuprinde 17 schițe și povestiri ale talentatului scriitor din Ardeal, care zugrăvește în colori sugestive viața dela țară. Povestirile cuprinse în acest volum sunt selecționate din întreaga operă a lui Agârbiceanu, așa că ele dau o icoană a talentului viguros cu care e înzestrat scriitorul nostru.

Prețul unui volum: 2 Cor. (2 lei 50 bani).

Primul volum:

Amintiri

schite și novele

de

Alexandru Ciura

În care se zugrăvesc crâmpiele din viața de student, sbuciumări din lupta sufletelor desrădăcinate, cari s'au rupt de lângă vatra țărănească și s'au făcut cărturari, apoi scene din traiul patriarhal al băieților și moșilor din Munții-Apuseni și amintiri din plâpânda lui copilărie. E cel mai bun volum a talentatului scriitor Al. Ciura. Volumul e precedat de o recenziune critică scrisă de d-l Oct. C. Tăslăuanu și de portretul lui Ciura.

Prețul unui volum: Cor. 1.60.

Se găsesc de vânzare la toate librăriile.

Din casa nici unui cărturar român dela noi să nu lipsească această Bibliotecă.

Când veniți la Sibiu, cercetați
primul depozit românesc

de
piane, pianine și armoniuri

asortat cu instrumente din cele
mai bune fabrici, în nuc mat sau
poleit, negru, mahagon, palisandru
veritabil, construcție modernă, cu
preț mai ieftin ca ori unde.

≡ Transportul și pachetarea gratuite. ≡

Școlarele, reuniunile de cântări și alte
instituții culturale primesc favor special.

Armoniuri de școală bune și solid
lucrate
10 ani garanța. ≡ **Piătre în rate.**

TIMOTEI POPOVICI

profesor de muzică.

Sibiu (Nagyszeben), Str. Cisnădiei Nr. 7.

Gheorghe A. Mathey

Atelier pentru pictură și arte
industriale

BERLIN, SW. 11.

Muzeul regal de arte indu-
striale; Prinz Albrechtstr. 8,

primește toate comanda
pentru pictură, reclamă
artistică, coperte, ex
libris și orice lu-
crare din dome-
niul artelor in-
dustriale și
grafice.

Capital social Coroane 1,200.000.

Giro-Conto la „ALBINA“ Postsparkassa ung. 29.349.

„Banca generală de asigurare“

societate pe acții în Sibiu — Nagyszeben

este prima bancă de asigurare românească, înființată de institutele financiare (băncile) române
din Transilvania și Ungaria.

Prezidentul direcțiunii: **Parteniu Cosma,**

directorul executiv al „Albinei“ și prezidentul „Solidarității“.

„Banca generală de asigurare“ face tot felul de asigurări, special asigurări
contra focului și asigurări asupra vieții în
cele mai favorabile combinațiuni.

Asigurările se pot face prin oricare bancă românească, precum și la agenții și bărbajii
de încredere ai societății — Prospecte, tarife și informațiuni se dau gratis și imediat.

Persoanele cunoscute ca acvizitori buni și cu legături

:- pot fi primite oricând în serviciul societății. :-

„Banca generală de asigurare“ dă informațiuni gratuite în orice afaceri de asigurare fără
:- deosebire că aceste afaceri sunt făcute la ea sau la altă societate de asigurare. :-

Cei interesați să se adreseze **Centrala Băncii generale de asigurare Sibiu — Nagyszeben.**
cu încredere la: **Ediciei „Albinei“**
ori la **agenturile ei principale din Brașov (fil. „Albina“) și Arad (Józseffőherczeg-ut 1/a).**

Telefon Nr. 18B.

Telefon Nr. 18B.